

Polgár András

A feltételes szabadságra bocsátás eljárásjogi kérdései és a jogintézmény fejlesztésének irányai

A bizonyítási teher és annak következményei

A feltételes szabadságra bocsátásra a főszabály szerint annak esedékessége előtt a büntetés-végrehajtási intézet tesz előterjesztést a bv. bírónál. Ha a bíróság az elítéltet nem bocsátotta feltételes szabadságra, úgy a későbbiekben már az elítélt és a védő is kezdeményezheti annak megadását. Fontos, hogy az intézeti előterjesztésnek részletesnek, minden lényeges kérdésre kiterjedőnek kell lennie; az inkább legyen részletes, terjedős, mint szűkszavú, tömör, általánosságokat tartalmazó sablonszöveg. Fontos lenne, hogy az intézet az előterjesztésben szereplő véleményéhez rövid indokolást is fűzzön. Különös jelentősége van ennek azokban az esetekben, ahol a kedvező intézeti magatartás ellenére az intézeti vélemény negatív. Ilyen esetben ugyanis az indokolás elmaradása ellentmondásossá és érthetatlenné teszi az intézet előterjesztését, mely nehezíti a megalapozott bírói döntéshozatalt.

Álláspontom szerint a feltételes szabadságra bocsátásra vonatkozó alanyi jog hiányában, tekintettel a jogintézmény kivételes jellegére, továbbá arra, hogy alkalmazása esetén az az elítélre kedvező, mert részben kiemeli, mentesíti őt az ítélet teljes végrehajtása alól, egyértelmű kell, hogy legyen: a feltételes szabadságra bocsátásra irányuló büntetés-végrehajtási bírói eljárásban a bizonyítási teher megfordul a büntetőeljárás szabályokhoz képest, és az elítélten van. Neki kell bizonyítania, hogy a feltételes szabadságra bocsátás törvényi feltételeit teljesítette, így a kedvezményre érdemes. A bizonyítási teherből következik, hogy az eljárás és a bizonyítási nehézségek kockázatait is neki kell viselnie. Ennek a következményei pedig az elítélt számára akár súlyosak is lehetnek.

Így például felmerül a kérdés, hogy a feltételes szabadságra bocsátásra irányuló bv. bírói eljárásban mind a kifogástalan magatartás, mind a törvénytisztelő életmód folytatására irányuló készség vizsgálatakor lehet-e az elítélt javára írni, ha önhibáján kívül az intézetben kevés a lehetőség arra, hogy érdemesüljön és bizonyítson? Ha egyszerűen azért nincs elég jutalma, mert nincs tanfolyam, amit elvégezhetne, mert az intézet az egyéb feladatai, leterheltsége miatt, a kapacitás és az anyagi lehetőségek hiányában ilyet nem indított? Milyen álláspontra kell jutni a kifogástalan magatartás és a törvénytisztelő életmódra vonatkozó készség megítélésénél, ha az adott intézetben egyszerűen nincs elég munka, ha nincs elég bizonyítási lehetőség, mert az adott intézetben közhasznú tevékenységben való részvételre nem adnak lehetőséget? Ha nincs elég jutalma az elítéltnak, védekezése szerint azért, mert rövid tartamú a büntetése, és nem volt elég idő a beilleszkedésre és a kibontakozásra? Ha az intézet azért nem tud megalapozott véleményt

adni az előterjesztésben, mert az elítélt olyan rövid ideje van az intézetben, hogy nem lehetett őt kellően megismerni? Az elítélt terhére írható-e, ha azért nem tudták megismerni, mert többször is intézetet váltott, ha többször átszállították más intézetbe? Miként értékelendő, ha az elítélt olyannyira visszahúzódó és zárkózott, hogy emiatt nem ismerhették őt meg?

A fentiek szempontjából, álláspontom szerint, eleve hátrányban lehetnek azok az elítéltek, akik ún. megyei előzetesházakban töltik szabadságvesztés-büntetésüket. Az ilyen intézetek profilja ugyanis elsődlegesen az előzetes letartóztatás végrehajtása, az ezzel összefüggő feladatok ellátása (számos előállítás megszervezése, nyomozhatóasági kihallgatások és védői konzultációk biztosítása, a hatóságokkal való kapcsolattartás lehetővé tétele stb.). Az ilyen intézetekben magas a fogvatartotti fluktuáció, rendkívül gyorsan cserélődik a fogvatartotti állomány, jelentős a befogadások és szabadítások száma, gyakori a zárkarendezés. Ilyen körülmények között nincs elég idő, mód, kapacitás és ok sem a szabadításra való felkészítésre, hiszen nem ez az intézet fő profilja. Az ilyen intézetekben a szabadságvesztést töltők szempontjai mindenféle ártó szándék nélkül háttérbe szorulhatnak. Emiatt nincs elég munka, nincs bv. szerv által fenntartott gazdasági egység, társaság a munkáltatásra (a munkáltatás kimerülhet az intézet rendjének, karbantartásának biztosításában, az alpműködés elősegítésében, pl. konyhai, körlettakarítói, udvargondozói, könyvtárosi stb. munkák). A nevelői állománynak pedig nem lesz elég ideje és módja a fogvatartottak megismerésére, kapacitásuk jelentős részét leköti a folyamatosan cserélődő fogvatartotti réteg befogadásával együtt járó kapcsolatfelvétel, tájékoztatás, adminisztráció és az egyéb ügyek miatt velük való foglalkozás.

További kérdés, hogy mi a helyes álláspont akkor, ha az elítélt a büntetését, annak nagy részét, vagy egészét speciális körülmények között, egyszemélyes elhelyezésben a különleges biztonságu körleten töltötte le? Ilyen ingerszegény körleten hogyan lehet az elítéltet megismerni és róla megalapozott nevelői, osztályvezetői, parancsnoki véleményt adni? Visszaengedhető-e a társadalomba, akit a büntetés-végrehajtás nem tart arra alkalmasnak, hogy normál körletre helyezze? Ha az elítélt a fegyrintézetben sem élt közösségben, mert szinte teljesen izolálták?

Sajátos kérdésként merül fel, hogy lehet-e az elítélt terhére értékelni és a törvénytisztelő életmódra vonatkozó készség hiányaként figyelembe venni, ha káros szenvedélye, hajlama van, illetve a veszélyes hajlamai kezelésére biztosított önkéntes alapú bv. szolgáltatásokat nem veszi igénybe (pl. gyógyító-nevelő csoport, a szexuális bűnözők kezelése, szenvedélybetegségek enyhítésére irányuló kurzusok, személyiségfejlesztő tanfolyamok stb.).

Megítélésem szerint a fenti kérdések nem jelentéktelen felvetések. Meggyőződésem szerint ugyanis a feltételes szabadságra bocsátás körében, a büntetés-végrehajtási bírói eljárásban nem alkalmazható az általában mögöttes szabály, a büntetőeljárás törvénynek (Be.) 4. § (1)-(2) bekezdésében foglalt alapelv, miszerint a vád bizonyítása a vádlót terheli, illetve a kétséget kizáróan nem bizonyított tény nem értékelhető a terhelt terhére. Ennek az elvnek az alkalmazása ugyanis ellentétes lenne a feltételes szabadságra bocsátás jogintézmény jellegével és céljával.

A feltételes szabadságra bocsátás vizsgálatánál eleve nem beszélhetünk sem vádról, sem kvázi vádról, vagyis a vád jellegéhez hasonló, azon alapuló eljárásról. Itt ugyanis az eljárás alapja a bv. intézet előterjesztése (vagy a védő, illetve az elítélt indítványa), és nem a vádhatóság által előterjesztett és a terhelt ellen irányuló vád. Az intézeti előterjesztésre a bv. ügyész indítványt, észrevételt tehet, ez sem tekinthető azonban a váddal fogalmilag egy tekintet alá eső kezdeményezésnek. Miután a vád csak a terhelt terhére irányulhat, a bv. ügyésznek a feltételes szabadsággal kapcsolatos bírói eljárásban tett indítványa, észrevétele kétirányú, az elítélre kedvező és ellene irányuló is lehet, azonban utóbbi esetben sem az ügyészség az eljárás kezdeményezője. De mivel a feltételes szabadsággal kapcsolatos eljárás a jellege szerint nem az elítélt ellen folyik, hanem az elítélt javára szóló kedvezmény megadásáról, vagy annak megtagadásáról szól, így a fenti elv alkalmazása fogalmilag is kizárt. Ennek alapján nem az ügyészség mint vádhatóság köteles bizonyítani, hogy az elítélt nem alkalmas rá, ezért nem bocsátható feltételes szabadságra, de nem is a bv. intézet feladata ennek bizonyítása. Így sem az ügyészség, sem az intézet terhelő bizonyíték szolgáltatására nem köteles, sőt az intézet csak előterjesztő, de eljárásjogi értelemben nem is részese az eljárásnak, a döntés ellen jogorvoslati jog sem illeti meg. Az ügyészség a büntetés-végrehajtási eljárásban félnek tekintendő, a döntés ellen jogorvoslati joga is van, azonban a feltételes szabadságra bocsátásra irányuló eljárásban nem gyakorol klasszikus vádlói funkciókat. Az eljárás további szereplője a bíróság, mely az ügyet eldönti, ennek során a bíróság függetlenségének, pártatlanságának, az eljárási feladatok megoszlása elvének és a tisztességes eljáráshoz fűződő jognak megfelelően pedig értelemszerűen nem dolga egyik álláspont támogatása sem. Nem feladata, sőt számára tiltott, hogy egyik vagy másik álláspont mellett kiállva folytassa le az eljárást, megsértve ezzel a pártatlanság elvét, és igyekezzen igazolni, hogy az elítélt alkalmas, vagy alkalmatlan a kedvezményre. A bíróságnak mindössze arra terjed ki a hatásköre, hogy minden lényeges körülmény számbavételével, pártatlanul, valamennyi eljárásban szereplő fél tisztességes eljáráshoz fűződő jogát biztosítva döntse el, hogy az elítélt feltételes szabadságra bocsátható-e vagy sem. Tehát kötelessége, hogy megalapozott döntést hozzon, és tegyen eleget az indokolási kötelezettségének, de semmilyen preconcepció támogatása, igazolása nem feladata, a bizonyítékok szolgáltatása nem a bíróságot terheli.

A bizonyítási teher valamelyik eljárásban részt vevő félre telepítése nélkül viszont az eljárás értelmetlen, parttalan lenne. A fentiekből következően a bizonyítási teher anélkül, hogy ezt a Bv. tvr. kifejezetten kimondaná, kizárásos alapon is az elítélten nyugszik. Neki kell hitelt érdemlően bizonyítania, hogy a feltételes szabadságra bocsátás feltételeit teljesítette. Igaz ez akkor is, ha a gyakorlatból tudható, hogy a feltételes szabadságra bocsátásra vonatkozó előterjesztést – abban a szakirányú bv. szervek véleményét, a kedvezménnyel érintett ítéletet, a büntetésről szóló értesítőt stb. – a fegyrintézet biztosítja, így a bizonyítási anyag egyik legjelentősebb részét éppen az intézet szolgáltatja. A bíróság pedig hivatalból intézkedik a további releváns okirati bizonyítékok beszerzése iránt, így beszerzi a bűnügyi nyilvántartás adatait, indokolt esetben további ítéleteket és egyéb iratokat.

Nem változtat a bizonyítási teher elvén az sem, hogy a bíróság főszabály szerint meghallgatást, és nem tárgyalást tart a feltételes szabadságra bocsátás kérdésében. A meghallgatáson pedig csak az elítélt meghallgatására és okirati bizonyításra kerülhet sor, további bizonyítás-felvételre (pl. tanúkihallgatásra, szakértő meghallgatására) nem. A meghallgatáson az elítéltek általában csak rövid nyilatkozatot tesznek. Vagyis a feltételes szabadságra bocsátás kialakult gyakorlata, rendje és az, hogy az eljárás adatainak szolgáltatásában az elítélt általában nem játszik aktív szerepet, semmit nem változtat azon, hogy a büntetés-végrehajtási bírói eljárásban – amennyiben annak tárgya a feltételes szabadságra bocsátás – a bizonyítási teher az elítélten van. Így ha az intézet által az előterjesztésben megfogalmazottakkal, illetve az eljárás során hivatalból, vagy ügyészi indítványra beszerzett adatokkal az elítélt nem ért egyet, azt vitatja, úgy neki kell ellenbizonyítania, azzal, hogy annak sikertelenségét is viseli.

Nem alkalmazható az elítélt javára „a kétséget kizáróan nem bizonyított tény nem értékelhető a terhelt terhére” elv sem. Miután sem az ügyész, sem a bv. intézet nem köteles arra, hogy bizonyítsa: az elítélt a feltételes szabadságra bocsátásra alkalmas, vagy ellenkezőleg alkalmatlan, ebből következően a kedvező döntés meghozatalához szükséges adatok igazolása az elítélt kötelessége. Ha a bizonyítási kötelezettségének nem tesz eleget, úgy annak kockázatát viselni köteles, ami abban nyilvánul meg, hogy a bíróság nem bocsátja feltételes szabadságra. Mindebből következik, hogy ha a megfelelő adatok hiányában vagy az adatok ellentmondásossága miatt kétséges, hogy az elítélt feltételes szabadságra bocsátható-e vagy sem, ha ez egyértelműen és megalapozottan nem dönthető el, akkor a döntés csak elutasító lehet.¹

Mindennek a következményei az elítélt számára tehát súlyosak lehetnek, és az elv következetes alkalmazása egyértelmű válaszokat ad a fent megfogalmazott kérdésekre. Ha az elítélt azért nem tud elég jutalmat elérni, mert az intézetben a megfelelő munkafeltételek, képzések, közhasznú tevékenységek, közösségi munka, közösségi tevékenységek hiányában erre nem volt lehetősége, úgy annak terhét ő viseli. Ilyen helyzetben az intézet nem tud az elítélt számára kedvező és kellően megalapozott előterjesztést tenni, és az elítélt sem tudja a kedvezményre való alkalmasságát bizonyítani. A bizonyítási teher érvényesítése ekkor sem igazságtalan. Abból kell ugyanis kiindulni, hogy a főszabály az ítélet rendelkező részében foglalt büntetési nem végrehajtása, az ítéletben rögzített tartamban és fokozaton. Az ettől való eltérés csak kivételesen és kellően alátámasztott érvek alapján lehetséges. A másik, hogy az elítélt számára hosszabb idő áll rendelkezésre a bizonyításra. Ha az elítélt kellően tudatos, elkötelezett és aktív, úgy e kötelezettségének eleget tehet. Az elítéltnak eljárásjogi értelemben a bírói meghallgatáson kell bizonyítania a feltételes szabadságra való alkalmasságát. Konkrétan azonban a büntetése végrehajtásának teljes tartama alatt bizonyíthat, mely felhozható a bírói meghallgatáson is. Így ha az elítélt nem tud bizonyítani, úgy az önhiba részéről mindig fennáll. Megjegyezzük, ismerve a magyar büntetés-vég-

1 Ide tartozik az az eset is, ha az intézet előterjesztése sem egyértelmű, mert a nevelő, a bv. osztályvezető és az intézetparancsnok véleménye nem azonos a kedvezmény megadását illetően.

rehajtást, nem is túl életszerű annak feltételezése, hogy egy intézetben semmilyen lehetősége ne lenne az elítéltnak a jutalom-, illetve érdemszerzésre. Kétségtelen, hogy az egyes intézetekben eltérőek lehetnek erre a lehetőségek, azonban az elítélt észlelve, hogy számára az ideális, megfelelő jutalomszerzési formák, lehetőségek az adott intézetben nem adóttak, kérheti más intézetbe való áthelyezését. Annak sincs akadálya, hogy az elítélt konstruktívan javaslatokat, véleményt fogalmazzon meg, illetve maga kezdeményezze olyan tevékenységekben való részvétel biztosítását az intézet részéről, mely jutalmazásra is alapot ad. Persze naivitás lenne azt feltételezni, hogy megfelelő lehetőségek híján az elítéltek széles körben öntevékenyen kezdeményezik mindezt. Inkább az ellenkezője lehet életszerű, amikor az intézet által szervezett közhasznú, illetve közösségi programokban, munkában vagy egyéb olyan lehetőségekben, melyek jutalmazásra is alapot adhatnak, az elítélt nem vesz részt.

A fentiekből következik, hogy amennyiben a fegyház nem tud megalapozott előterjesztést tenni, mert az elítélt ehhez túl rövid időt töltött a fegyházban (pl. a rövid tartamú büntetése miatt), illetve az elítéltet a személyisége miatt kiismerni nem lehetett, vagy a büntetését az intézetben belül is izoláltan, a fogvatartotti közösségtől elkülönítetten töltötte, úgy annak következményeit is az elítélt viseli.² Nyilván nyomós oka van annak, ha egy elítélt a büntetését a fogvatartotti közösségtől teljesen elkülönítve, a különleges biztonságú körleten, vagy pl. amelyik intézetben van ilyen, úgy a HSR-körleten tölti. Ennek ugyanis olyan büntetés-végrehajtási szakmai okai lehetnek, melyek összefüggésbe hozhatók a feltételes szabadságra való alkalmasság kérdésével is. Ha az elítélt a büntetését ilyen körleten tölti, úgy – egyes, egészen kivételes esetektől eltekintve – megalapozottan feltehető, hogy feltételes szabadságra bocsátásra sem alkalmas. A rövid tartamú szabadságvesztések vonatkozásában pedig széles körben elterjedt álláspont, hogy amennyiben annak végrehajtását a bíróság nem függeszti fel, úgy általában annak teljes végrehajtása indokolt a büntetési célok eléréséhez.

A kedvezményre való érdemesség szempontjából az elítélttől elvárható a büntetés végrehajtása során tanúsított együttműködés, a neveléséhez, személyisége kedvező irányuló formálásához való aktív hozzájárulás, a pozitív hozzáállás. Ezért az elítélt terhére értékelhető az e körben megnyilvánuló passzivitás. Például ha az elítélt kellő ok nélkül utasítja vissza a felkínált lehetőségeket, ha az adottságok ellenére nem végez iskolai, illetve a képességei fejlesztésére irányuló tanulmányokat, a személyisége megváltoztatását célzó kurzusoktól, a közösségi programoktól távol marad, a bűncselekményével összefüggő mentális betegsége kezelésére vagy állapotának javítására irányuló törekvéseket (pl. tanfolyamokat, pszichológiai vagy orvosi kezelést) visszautasítja.

Összefoglalva: az ítéletben foglalt rendelkezéstől eltérni csak jogszabály erre vonatkozó eltérésre lehetőséget adó rendelkezése, felhatalmazása alapján van lehetséges, ha annak feltételei egyértelműen, bizonyítottan fennállnak. Bármilyen

2 Már csak azért is, mert az elítéltet jogorvoslati jog illeti meg elhelyezése miatt, pl. ha a különleges biztonságú körletre került.

bizonytalanság, kétség esetén az ítélet végrehajtását folytatni kell az ítéletben foglaltaknak megfelelően. Ezekben az esetekben a feltételes szabadságra bocsátásnak nincs helye.

Az új Büntetés-végrehajtási kódex és a feltételes szabadságra bocsátás

Az Országgyűlés 2013. december 17-én elfogadta az új büntetés-végrehajtási kódexet, teljes nevén a Büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvényt, mely 2015. január 1-jén lép hatályba, és váltja fel a jelenleg hatályos 1979. évi 11. törvényerejű rendeletet (Bv. tvr.).³ A büntetés-végrehajtást átfogóan szabályozó törvénykönyv elfogadása hosszú kodifikációs előkészítő tevékenységet zárt le.⁴ Az új kódex a következetesség, a szigor és a társadalomba való visszatérésre hatékonyabban felkészítő büntetés-végrehajtás jegyében született.⁵

A kódextervezet egyik újdonsága volt a reintegrációs őrizet intézménye, melynek lényege szerint bizonyos feltételek mellett a büntetése végét az elítélt az otthonában tölthette volna le. Az erre vonatkozó szabályok végül nem lettek a törvény részei. Amennyiben a jogintézményt később bevezetik, úgy az kezelhetné azt a problémát, mely abból adódhat, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek zárt világához, annak merev formalizmusához szokott, az egyéni kezdeményezéseket, a kreativitást kevésbé toleráló rendszerében, a totális intézmény szférájában jól eligazodó elítélt hirtelen a kinti nyitott világban találja magát, megfelelő segítség, eligazodási pontok és kontroll, illetve felügyelet nélkül.⁶ Eddig ezt a paradox helyzetet egyes vélemények szerint a szabadulásra felkészítő kurzusok, a nyitottabb

3 „A 438 paragrafusból álló, 192 oldalas törvénykönyv 2015. január 1-jén lép hatályba az átfogó igazságügyi reform részeként. Ezzel először szabályozza törvény Magyarországon a modern büntetés-végrehajtást, a kódex ugyanis egy 1979-ben elfogadott, azóta számtalanszor módosított törvényerejű rendeletet vált fel.” Forrás: Önellátó börtönök, egyéniesítés, reintegrációs programok. Az Országgyűlés elfogadta az új büntetés-végrehajtási kódexet. – <http://www.jogiforum.hu/hirek/30947>

4 Ld. Gáva Krisztián: Az új büntetés-végrehajtási törvény kodifikációs folyamata. Börtönügyi Szemle, 2013. 4. szám. 9–13. o.

5 Ugyanakkor számos bírálatot, kritikát is kapott, különösen jogvédő szervezetek részéről. A feltételes szabadságra bocsátás intézményével kapcsolatosan a Helsinki Bizottság álláspontját emelem ki. Témánk szempontjából komoly, valós alapjogsérelemre lehetőséget adó hibát a Bizottság nem észlelt, ilyen jellegű kritikái észrevételt nem tett. Mindössze azt sérelmezte a kódextervezettel kapcsolatosan, hogy az 59. §-ban előírja, hogy „a feltételes szabadságra bocsátásra először a bv. intézet tesz előterjesztést. Ha nem rendeli el a bv. bíró, akkor azt később az elítélt és a védő is kezdeményezheti. A »később« fogalmát azonban a szabály nem definiálja.” Ezzel olyan bírálatot fogalmazott meg, melynek sem elvi, sem gyakorlati jelentősége nincs. Az elítélt számára ez a szabályozás sérelmet nem eredményez, kedvezőtlen döntést követően az elítélt és a védő gyakorlatilag a büntetés kitöltéséig bármikor kezdeményezheti az újabb eljárást. Meggyőződésem szerint így a Bizottság figyelemre érdemes, komoly megfontolás alapját képező kritikái észrevételt a feltételes szabadságra vonatkozó rendelkezésekkel kapcsolatban nem tett. Forrás: A Magyar Helsinki Bizottság véleménye a büntetések, az intézkedések, az egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló törvénytervezetről. 2013. szeptember 27. – http://helsinki.hu/wp-content/uploads/Bv_kodex_MHB_velemen_y_2013_09_27.pdf

6 A jogintézmény-tervezet emlékeztet az elektronikai nyomkövető eszközzel végrehajtott házi őrizethez, melynek alkalmazásával összefüggésben eddig nagyrészt kedvező tapasztalatok vannak.

rezsimek, az enyhébb végrehajtási szabályok (EVSZ) alkalmazása, az eltávozások engedélyezése és a párfogó felügyelet elrendelése sem tudta kellően ellensúlyozni. A reintegrációs őrizet viszont éppen ezen az ellentmondásos és összetett helyzeten javíthatna az első büntényes, nem kirívóan súlyos bűncselekmény miatt elítéltek esetében, vagyis pont annál a körnél, ahol a legnagyobb remény mutatkozik az eredményes reszocializációra. Mindezt költséghatékonyan tenné oly módon, hogy intézményével egy új és pozitív ösztönző kerülne a büntetés-végrehajtás rendszerébe, mely tovább javíthatná az együttműködési hajlandóságot, miközben az intézetek zsúfoltságát is csökkentené. Ugyanakkor fontos lenne, hogy a jogintézmény nem válhatna a spórolás és a zsúfoltság csökkentésének eszközévé, illetve nem lenne alkalmazható ezen célból. A költségcsökkentés és a zsúfoltság enyhítése mindössze pozitív hozadéka lehetne az intézménynek, de nem a célja. Kiemelten fontos, hogy kifogástalan magatartást és a reszocializáció iránt komoly készséget tanúsító elítéltek esetében lehetne csak alkalmazni. E körben a javaslat megszorításokat tartalmazott, bár az ötéves büntetési felső határ eltúlzott volt, figyelemmel a bünteteskiszabási gyakorlatra, az ötéves, vagy azt megközelítő tartamú büntetés a hazai gyakorlatban szigorúnak minősül. Ilyen büntetésben olyan személyek részesülnek, akiknél ez a fajta kedvezmény eltúlzott lehetne. Kritikai megközelítésből felvethető ugyanakkor a kérdés, hogy mi értelme van egy otthon végrehajtott szabadságvesztésnek, van-e annak visszatartó ereje? Nem vezet-e a büntetőjog végső eszközének szánt szabadságvesztés-büntetés komolyságának, súlyának, visszatartó erejének lerontásához, ha annak egy részét az elítélt otthonában hajthatnák végre? Az sem mellékes szempont, hogy az elítéltek közti jövedelmi- vagyoni különbségek, eltérő lakáskörülmények alapján indokolatlan eltérés jöhetne létre a végrehajtás körülményeiben is. Mindezek alapján kérdés, hogy megérett-e a magyar társadalom az ilyen speciális végrehajtású szabadságvesztésre. A tárgyi feltételek hiánya mellett talán részben ennek is köszönhető, hogy a javaslat erre vonatkozó rendelkezései nem kerültek be az elfogadott jogszabályba.

A feltételes szabadságra bocsátásra irányuló eljárás szempontjából is lényeges változás a Kockázatelemzési és Kezelési Rendszer életbe léptetése, illetve a Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet (KKMI) felállítása. Ez az intézet végzi majd az elítéltek reintegrációval összefüggő vizsgálatát a hosszabb időre ítéltknél az elítélt fegyintézetbe történő befogadását követően, illetve a feltételes szabadságra bocsátásra irányuló büntetés-végrehajtási bírói eljárást megelőzően. Utóbbi eljárás lényege szerint az elítéltet a feltételes szabadságra bocsátás esedékessége előtt záró kockázatelemzési vizsgálatnak kell alávetni, melynek tartama húsz napig terjedhet, mely indokolt esetben tíz nappal meghosszabbítható. A vizsgálat alapján készült záró kockázatértékelési jelentésben rögzíteni kell az elítélt szabadulásakor mért visszaesési kockázatát, ezzel jobban előkészítve és megalapozottabbá téve a kedvezményről szóló bírói döntést. Egyes esetekben a záró kockázatelemzés és értékelés elvégzése mellőzhető, például abban az esetben, ha a fogva tartó intézet azt nem javasolja. Még nem látható, hogy az egyébként kifejezetten költséges új intézet és az általa alkalmazott módszer mennyire lesz eredményes, de remélhetően releváns információk szolgáltatásával segíti majd a

bíróságot döntése meghozatalában, és ezen keresztül hozzájárul a visszaesések számának érezhető csökkenéséhez.

Sajátos újítása a törvénynek, hogy a feltételes szabadságra bocsátást kimondó bv. bírói határozat ellen bejelentett ügyészi fellebbezésnek a végrehajtásra halasztó hatálya van. Ezzel elkerülhető az a súlyos helyzet, hogy a bíróság által nem jogerősen kedvezményben részesített, és erre tekintettel az intézet által szabadított elítéltnak utóbb a büntetése folytatására vissza kell vonulnia a törvényszék megváltoztató végzése miatt.

A feltételes szabadságra bocsátással kapcsolatos meghallgatás szakszerűbb előkészítését szolgálja az a rendelkezés, miszerint a bv. intézetnek legalább három hónappal a kedvezmény esedékessége előtt előterjesztést kell tennie a bíróságnál.

A jogintézmény javításának lehetséges módjai

A feltételes szabadságra bocsátás jogintézményét az új Btk. az elítéltekre nagyrészt kedvezőbb szabályok alkalmazásával továbbra is fenntartja, a módosított Bv. tvr. pedig a korábbi feltételes szabadságra bocsátás feltételrendszerét – mint a jogszabályban, illetve az ítéletben meghatározott tartam kitöltése, kifogástalan magatartás, törvénytisztelő életmódra vonatkozó készség, és az ebből levonható következtetés, miszerint a büntetés célja annak további végrehajtása nélkül is elérhető – szabályait rendeli alkalmazni a továbbiakban is. Szakmai körökben vita tárgya volt, hogy szükséges-e szigorítani a feltételes szabadságra bocsátás feltételeit, illetve szükséges-e azt jobban cizellálni. Tóth Mihály büntetőjogász-professzor szerint indokolt lehet szigorítani a szabályokon, mert fennáll annak gyanúja, hogy túl sok az automatizmus, álláspontja szerint részletesebb vizsgálatra lenne szükség a megalapozott döntés meghozatalához.⁷

Megítélésem szerint az 1978. évi IV. törvény feltételes szabadságra bocsátással kapcsolatos szabályainak a minimálisan kitöltendő tartamra vonatkozó előírásai megalapozottabbak, és szakmailag meggyőzőbbek voltak, mint a hatályos 2012. évi C. törvény előírásai. Míg a régi Btk. a szabadságvesztés végrehajtási fokozatához igazította a feltétlenül kitöltendő tartamot, addig az új Btk. az elkövető személyéhez köti azt. Ezzel pedig, álláspontom szerint, túlzott kedvezményben részesíti az elítéltek jelentős részét, konkrétan a visszaesőnek nem minősülő bűnismételőket, akik között szép számmal vannak visszaesőnek nem minősülő, többszörös bűnismétlők is. Olyan személyek, akik visszatérően követtek el szándékos bűncselekményeket, azonban a Btk. alkalmazásában nem minősülnek visszaesőnek.⁸ Nem tartom megalapozottnak az új Btk. azon rendelkezését sem, mely sze-

⁷ Dr. Tóth Mihály személyes közlése.

⁸ Gyakran találkozhatunk olyan elítéltekkel, akiket nem visszaesőként ítélték el, azonban a bűnügyi nyilvántartás hosszú oldalakon keresztül tartalmaz adatot az elítéléseikre. Nem ritkán arról van szó, hogy korábban a javító-nevelő és alternatív szankciók széles körben való alkalmazása kizárta a visszaesői minőség megállapítását, amikor végül végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték. Mégis megállapítható, hogy az elítélt bűnözői életvitelt folytatott, és a társadalomra való veszélyessége fokozott, annak ellenére is, hogy jogi értelemben nem visszaeső. Ezek az elítéltek viszont az új Btk. alapján 1/3-ad kedvezménnyel feltételes szabadságra bocsáthatók, melynek megalapozottsága erősen kifogásolható.

rint a többszörös visszaeső abban az esetben, ha a büntetését fegyház fokozaton kell végrehajtani, nem bocsátható feltételes szabadságra. Álláspontom szerint a többszörös visszaesők esetében a nem kiemelkedő tárgyi súlyú bűncselekmény miatt kiszabott rövidebb tartamú szabadságvesztés esetén sem szabadna megadni a kedvezmény lehetőségét, mert az semmiben sem szolgálja a büntetés célját és ezzel a társadalom érdekeit. Ha megnézzük, hogy a jogszabály a többszörös visszaesői minőség megállapítását milyen szigorú feltételek egyidejű fennállásához köti, úgy nem nehéz belátni, hogy olyan kirívóan aszociális, gátlástalanul bűnözői életvitelt folytató személyekről van szó, akik esetében éppen a többszörös visszaesői minőségük zárja ki annak esélyét, hogy a törvénytisztelő életmódra vonatkozó készség fennállna, illetve, hogy a büntetés célja annak teljes végrehajtása nélkül is elérhető lenne. Álláspontom szerint a többszörös visszaesői minőség és a feltételes szabadságra bocsátás kedvezménye egyszerűen kizárja egymást, mert feltételrendszerük olyannyira ellentétes egymással.

Fentiek alapján megállapítható, hogy az új Btk. a kedvezményhez szükséges tartam szabályozásában indokolatlanul enyhébb a régi Btk.-nál, míg a többszörös visszaesők feltételes szabadságra bocsátásának szabályozásánál szigorúbb a régi Btk.-hoz képest, de nem olyan mértékben, ami szakmailag indokolt lenne.

Nem utolsó sorban felmerül a kérdés, hogy várható lenne-e eredmény attól, ha a bíróság rendszeresen elrendelné a pártfogó felügyelői vélemény beszerzését a kedvezményről való döntése előtt? Erre jelenleg is lehetőséget ad a jogszabály, ha a feltételes szabadságra bocsátás várható időpontjáig még legalább két hónap hátra van. Álláspontom szerint ennek a bizonyításnak az eredményessége kétséges. Megkérdőjelezhető, hogy a pártfogó felügyelő az intézeti előterjesztésben foglaltakhoz képest releváns körben többletinformációt adó véleményt tudna előterjeszteni. Ezért ettől az eljárástól eredmény általában nem várható, ismereteim szerint nincs is különösebb gyakorlata.

További kérdés, hogy várható-e eredmény pszichológusi, vagy elmeorvosi szakvélemények beszerzésétől? Milyen elítéltek esetében lenne indokolt ilyen irányú bizonyítást felvenni? A szakmai közvéleményben is léteznek olyan álláspontok, melyek szerint a feltételes szabadságra bocsátás keretében széleskörű bizonyításfelvételt kellene lefolytatni, igazságügyi pszichológiai, adott esetben pedig pszichiátriai szakvéleményt kellene beszerezni annak megítélésére, hogy fennáll-e a bűnismétlés veszélye, illetve a törvénytisztelő életmódra vonatkozó készség.

Megítélésem szerint ezek az álláspontok erősen megkérdőjelezhetőek. Mindenekelőtt azt kell nyomatékosan hangsúlyozni, hogy a törvénytisztelő életmód folytatására vonatkozó készségnek a megítélése jogi értékelés, mérlegelés kérdése, vagyis bírósági hatáskör, és nem szakkérdés. Ennek mérlegelése keretében ugyanis tényeket – mint az elítélt intézetbeli életvezetését, beilleszkedését, együttműködését, vagy annak hiányát, magatartását és a bűncselekményét, előéletét, jövőbeni terveire vonatkozó nyilatkozatait, azok realitását, azok elérése végett folytatott tevékenységét, eredményeit – kell összevetni a jogszabályok rendelkezéseivel, és azt kell eldönteni, hogy a jogi előírásoknak ezek a tények megfelelnek-e.

Ennek a döntésnek a mérlegelését és a felelősségét nem lehet jogszerűen átteleptíteni sem pszichológus sem pszichiáter szakértőre. Az igazságügyi szakértő a vissza-

esés megítélését egy-egy ténybeli szempont vizsgálatával, tények megállapításával tudja elősegíteni, de a készség fennállását megítélni, azt a bíróság helyett eldönteni nincs kompetenciája. Arról nyilatkozhat, hogy az elítélt szenved-e valamilyen személyiségzavarban vagy mentális betegségben, és a személyiségzavar, illetve a betegség mennyire hat ki az életvezetésre és az önkontrollra. Ezen túlmenően azonban a szakvéleménynek az értékelése és a további szempontokkal való összevetése, illetve a jogszabályok adott esetre való értelmezése egyértelműen bírói hatáskör.

Igy az igazságügyi szakértőnek az eljárásba való esetleges bevonása kizárólag arra irányulhat, hogy a szakértő tisztázza, hogy az elítélt milyen betegségben szenved, illetve milyen személyiségzavar állapítható meg nála, és az mennyire hat ki a személyiségére, életvezetési képességeire és az önkontrolljára. A szakértő azonban nem nyilatkozathat a bűnismétlés, illetve a törvénysértő életmódra vonatkozó készség fennállására vonatkozóan, annak megítéléséhez ugyanis a szakértő csak egy támpontot ad a véleményével, de azt el nem döntheti.

Szakértőnek az eljárásba való bevonására jelenleg is lehetőség van, azt ugyanis a jogszabály nem zárja ki, amennyiben a bíróság tárgyalásra tűzi ki az ügyet, és ennek keretében bizonyítást vesz fel. Ennek azonban nincs gyakorlata, a feltételes szabadságra bocsátással kapcsolatos eljárások lefolytatására a kedvezmény időpontja előtti rövid idővel meghallgatás alapján kerül sor, részletes bizonyításfelvétel általában nem indokolt, meghallgatáson nem is lehetséges. Szakértői bizonyításfelvételre általában nincsen mód, csak esetileg, rendkívül indokolt esetben képzelhető el a jelenlegi rendszerben ilyen irányú bizonyítás, mely a büntetés-végrehajtási szervezet, a büntetés-végrehajtási bíró és az igazságügyi szakértő szoros együttműködését, rövid határidők pontos betartását feltételezi. A szakértőnek az eljárásba való bevonására csak speciális esetben kerülhet sor, azzal, hogy a bizonyítás felvételére már a büntetés-végrehajtási szervezetnek célszerű javaslatot tennie az előterjesztésben. Ilyenkor kellő időben kell az előterjesztést elkészíteni, a bv. bírónak is haladéktalanul intézkednie kell a szakértő-kirendelés tárgyában a tárgyalás előkészítésekor, illetve feszes eljárásvezetés szükséges az ésszerű időben való megalapozott döntéshozatal eléréséhez, biztosítva, hogy a kedvezményes szabadulás várható időpontjára az érdemi döntés megszülethessen. Alapvetően a hosszú időre ítélték esetében lehet az ilyen irányú bizonyításfelvétel indokolt, feltéve, ha az elítélt bűncselekménye és személyisége ennek szükségességét felveti. Különösen a szexuális, illetve a sadista motivációjú, illetve a motiválatlan, bizarr, különösen erőszakos bűncselekmények miatt elítéltek esetében lehet szükséges a szakértőnek az eljárásba való bevonása. A jelenlegi eljárási rendben és feltételek mellett való széleskörű alkalmazására nincs lehetőség, annak sem a tárgyi, személyi, időbeli és pénzügyi feltételei nem adottak, de erre egyébként általános jelleggel nincs is szükség, szakmailag nem indokolt.⁹

9 Az új bv. kódex a Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet felállításával, illetve a feltételes szabadságra bocsátást megelőző záró kockázatelemzésre és értékelésre vonatkozó szabályainak bevezetésével reményeink szerint feleslegessé teszi majd az ilyen irányú bv. bírói bizonyítás felvételét. Szakemberek bevonásával készült, húsz-harminc napig tartó kivizsgálás és megfigyelés alapján adott kockázatértékelési jelentés ugyanis megalapozottabb véleményt adhat a kérdés megítéléséhez, mint

Megfontolandó ugyanakkor a feltételes szabadságra bocsátás szabályainak olyan irányú szigorítása, mely a többszörös visszaesőket eleve kizárná a kedvezményből. Meg kell fontolni, hogy a különös visszaesők feltételes szabadságra bocsátásának jogszabályi lehetővé tétele mennyire indokolt, nem ellentétes-e a büntetés általános céljával, a társadalom védelmével. Álláspontom szerint egyes esetekben a különös visszaesőket is általános jelleggel indokolt lenne kizárni a kedvezményből. Különösen egyes bűncselekmény-típusok esetében: a személy elleni erőszakos bűncselekmények, ezeken belül is elsősorban az élet elleni, illetve a szexuális bűncselekmények esetében, ahol a bűncselekmény tárgyi súlya és az elkövető fokozott társadalomra veszélyessége fennáll, ezért a kedvezményből való általános kizárásuk indokolt lehet.

A visszaeső feltételes szabadságra bocsátásának lehetőségét célszerű fenntartani, azzal, hogy a visszaeső, illetve a visszaesőnek nem minősülő bűnismétlő elítélt esetében fokozott gonddal kell vizsgálni a kedvezményre való alkalmasságot. Továbbra is fenn kell tartani, hogy a feltételes szabadságra bocsátott visszaeső pártfogó felügyelet alatt áll, célszerű valamennyi bűnismétlőt pártfogó felügyelet alá helyezni, feltéve, hogy szándékos bűncselekmény miatt ítélték el.

A feltételes szabadságra bocsátás elbírálásával kapcsolatos eljárásokban pedig következetesen érvényesíteni kell a megfordított bizonyítási teher elvét. Érvényre kell juttatni, hogy a kedvezmény megadása teljesítményalapú, a kedvezményre nincs alanyi jog, megadása pedig kivételes eltérés az ítéletben foglaltakhoz képest.

Ettől remélhető, hogy a feltételes szabadságra bocsátás intézménye a célját eléri, a maga sajátos módján szolgálja a társadalmat azzal, hogy az elítéltet visszatartja a bűncselekmény elkövetésétől.

Felhasznált irodalom

- Babus Endre: Keményedő bal? Készülő börtönkódex. HVG, 2013. december 7.
- Babus Endre: Vad és engedékeny törvény készül a börtönök népének. Vitatott börtönkódex tervezet. HVG ONLINE, 2013. 09. 23.
- Gáva Krisztián: Az új büntetés-végrehajtási törvény kodifikációs folyamata. Börtönügyi Szemle, 2013. 4. szám. 9–13. o.
- A Magyar Helsinki Bizottság véleménye a büntetések, az intézkedések, az egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló törvénytervezetről. – http://helsinki.hu/wp-content/uploads/Bv_kodex_MHB_velemen_y_2013_09_27.pdf
- Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. Korona Kiadó, Budapest, 2001.
- Önellátó börtönök, egyéniesítés, reintegrációs programok. Az Országgyűlés elfogadta az új büntetés-végrehajtási kódexet. – <http://www.jogiforum.hu/hirek/30947>
- Schmehl János: Az új szabályozás főbb szakmai elemei és üzenetei. Börtönügyi Szemle, 2013. 4. szám, 18–21. o.
- Varga Valéria: Gazdasági kihívások az új bv. kódex vonatkozásában. Börtönügyi Szemle, 2013. 4. szám, 22–27. o.
- <http://www.kormany.hu/hu/kozigazgatasi-es-igazsagugyi-miniszterium/hirek/a-kormany-tarsadalmi-egyeztetesre-bocsajtotta-az-uj-buntetes-vegrehajitasi-kodexet>

egy bírósági eljárásban készült, egyszeri elbeszélgetésen alapuló pszichológiai vagy pszichiátriai szakvélemény.

Görbe Attiláné Zán Krisztina

Idegenellenesség-kutatás a büntetés-végrehajtási szervezet állományában

I. A migráció mint az idegenellenesség forrása

Napjainkban a migráció az európai társadalmak egyik érzékeny kérdése, számos demográfiai, gazdasági, kulturális és politikai vetülettel. A migrációs hullámok a fogadó országokban társadalmi feszültséget okoznak a jóléti ellátórendszerekre gyakorolt nyomással, illetve az egyre gyakoribb rasszista és idegengyűlölő megnyilvánulásokkal. Az elmúlt évtizedben ennek kapcsán több európai országnak kellett a bevándorlók jelenlétéből adódó konfliktusokkal szembesülnie, ami természetes módon idegenellenességet indukál.

A bevándorlókval kapcsolatos konfliktusok leggyakoribb okai – a teljesség igénye nélkül – a következők lehetnek:

- talán a leggyakoribb a kommunikáció félreértése (általánosságban igaz, hogy a konfliktusok 80%-a ebből ered!); információhiány: a jó döntések meghozatala csak kellő mennyiségű információ birtokában történhet – ha kezelni akarjuk a konfliktusokat, akkor rendbe kell tenni a kommunikációs rendszert, az információáramlást; nem tudatosult előítéletek: ezek az előítéletek egy diszkriminatív attitűdöt alakítanak ki, fokozatosan torzítják az információkat, aminek a következtében a helyzetre nézve rossz döntések születnek;
- a konfliktusban részt vevő külföldiek származási, vallási, etnikai hovatartozásából adódó tradicionális, írott és íratlan szabályok ismeretének hiánya;
- a konfliktusban részt vevők eltérő kulturális értékei, szabályai – előfordul, hogy az adott népnek, népcsoportnak más szabályozó értékei vannak valamire, mint az „őshonos” lakosságnak, és ez okozza a konfliktust;
- érdekkülönbség: amikor az egyik csak a másik kárára győzhet – ez sokszor vezet ellentétbe, mert a meglévő konfliktust ebben az esetben győztes-vesztes módon kezelik (sokkal célravezetőbb lenne ezekben az esetekben a problémamegoldó stratégiát preferálni).¹

Ahhoz, hogy a bevándorlók sikeresen végigmenjenek egy integrációs folyamaton, elsősorban arra van szükség, hogy a befogadó társadalom ne tanúsítson ellenséges magatartást a „mással” szemben. Az integráció sikere tehát nemcsak a bevándorlók igyekezetén, hanem a befogadó ország lakosságának nyitottságán is múlik.

1 Tájok Péter: A rendőri intézkedésekkel szemben támasztott speciális igények egy más aspektusból. In: Pécsi Határőr Tudományos Közlemények X. Pécs, 2009. 406–407. o.

A menekültek befogadására sokszor jó lehetőségek lennének a befogadó országban, de annak állampolgárai „áldozataivá” válnak a hiedelmeknek, előítéleteknek vagy a felelőtlen politikusok és a média keltette izgatásnak, és ezért viselkednek ellenségesen a migránsokkal (lásd az utóbbi időben Angliában és Németországban).

Magyarországon csak a rendszerváltozás óta van lehetőség szabadabb be- és kivándorlásra, többek között ezért nem élnek még nálunk tömegesen bevándorlók.

A témában végzett kutatások arra engednek következtetni, hogy a magyarok is egyre inkább ellenségesek a külföldiekkel, tartanak tőlük, miközben nem biztos, hogy félelmeik megalapozottak, vagy csupán munkaerő-piaci eredetűek. Leginkább azok mutatnak félelmet vagy elzárkózást – amely előbb-utóbb idegenellenességgé eszkalálódik –, akik általában bizonytalanak a saját helyzetük tekintetében. A félelmek erőssége a veszélyeztetettség-érzés mértékétől függ.

II. Az idegenellenesség (xenofóbia) kutatás célja és módszere

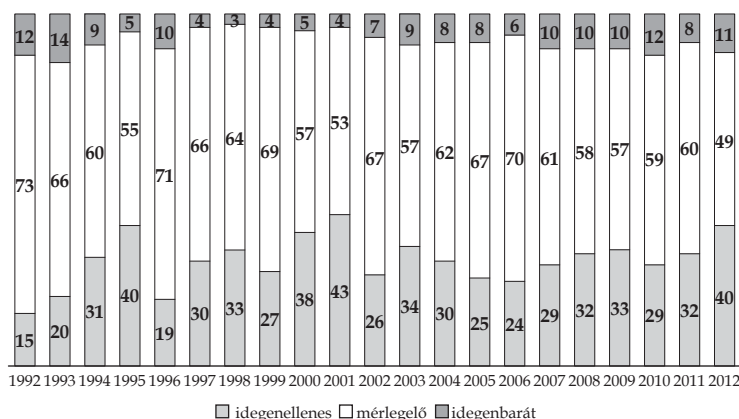
Nemzetközi és hazai kutatások alapján tényként állapítható meg, hogy a migránsokkal kapcsolatos idegenellenesség – és annak szélsőségesebb megnyilvánulása, az idegengyűlölet – nemzetközi és hazai szinten egyre erőteljesebben van jelen a mindennapokban.

A felnőtt magyar lakosság évek, évtizedek óta meglehetősen elutasító az idegenekkel szemben, legalábbis erre utal a TÁRKI² immár közel 20 éves időszaka, amelyben azt kérdezik minden évben, hogy a válaszadó szerint minden menedékkérőt be kell-e engedni az országba, vagy sem. 2011-ben, ahogy az elmúlt öt év mindegyikében, tíz megkérdezettből hárman (32%) teljesen elutasítóak, azaz ők egyetlen menedékkérőt se fogadnának be, hatan továbbá (60%) nemzetiségi etnikum szerint mérlegelnék ezt, de legtöbbször valójában nem engedne be senkit, és a tízből csak egy válaszadó (8%) vélekedik úgy, hogy minden menedékkérőt be kell fogadni. 2012-ben sajnos tovább romlott a kép, a felnőtt lakosság 40%-a választotta az idegenellenesnek tekinthető állítást – tehát, hogy az országba menedékkérő be ne tehesse a lábát –, szemben az elmúlt öt évben mért 29–32% között mozgó aránnyal. Tavalyelőtt a megkérdezettek 11%-a volt idegenbarátnak tekinthető: ők azok, akik szerint minden menedékkérőt be kell fogadni. A többség (a megkérdezettek 49%-a) mérlegelné a menedék nyújtásának, illetve megtagadásának kérdését; e csoport aránya az utóbbi öt évben 60% körül mozgott.³

2 TÁRKI: Szakpolitikai elemzések, Társadalom- és gazdaságkutatás, Felmérések, Társadalomstatisztika, Adatbányászat 1985 óta

3 <http://www.vg.hu/kozelet/tarsadakom/16-eve-nem-latott-magas-szinten-az-idegenellenesség-magyarorszagon-375337> (2012. május 23.)

A nyílt idegenellenesek, az idegenbarátok és a mérlegelők aránya
1992 és 2012 között



Forrás: TÁRKI Magyar Háztartás Panel 1992–1997, TÁRKI Omnibusz-kutatás 1998–2012

A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem⁴ Hadtudományi Doktori Iskoláján „A magyarországi migráció helyzete, kezelésének feltételei és lehetőségei” című doktori értekezésem részeként idegenellenesség-kutatást végeztem a rendőrök körében.

A 2010-ben végzett kutatásom alapvető célja mindenekelőtt annak a megállapítása volt, hogy a migrációkezelésben részt vevő személyek, konkrétan a rendőrök, hogyan viszonyulnak az idegenekhez. A kutatás tapasztalatai arra sarkalltak, hogy az idegenellenesség kérdésének vizsgálatát kiterjesszem olyan célcsoportokra, akik napi kapcsolatba kerülnek a külföldiekkel hatósági ügyintézés, kényszerintézkedés foganatosítása vagy kiszabott börtönbüntetés letöltése kapcsán.

A 2011-ben, majd 2012-ben lefolytatott kutatásom célja annak a vizsgálata volt, hogy a migrációkezelésben részt vevő személyek – a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal munkatársai, illetve a büntetés-végrehajtás állományának tagjai – hogyan viszonyulnak az idegenekhez/külföldiekhez. Másképp viszonyulnak-e a különböző országok állampolgáraihoz, más módszerekkel közelítenek-e a külföldiekhez, vannak-e előítéleteik, és ha igen, az miben nyilvánul meg? Mennyire igazak, jellemzőek rájuk is azok az attitűdök, magatartás- és viselkedésmódok, amelyek a civil lakosság körében végzett vizsgálatok alapján a magyarországi népességre jellemzőnek mondhatók?

Jelen tanulmányban a büntetés-végrehajtási szervezet állományában végzett kutatás eredményeit kívánom bemutatni.

Azért is volt indokolt ennek az állománycsoportnak a kiválasztása, mert 1993 és 2007 között az idegenrendészeti őrizet végrehajtása a büntetés-végrehajtási szervezet feladatkörébe tartozott. A külföldiek beutazásáról, magyarországi tartózkodásáról és bevándorlásáról szóló 1993. évi LXXXVI. törvény 37. § (1) sze-

4 2012. január 1-jétől Nemzeti Közszolgálati Egyetem

rint „Az idegenrendészeti őrizetet – az elrendelő rendelkezése szerint – rendőrségi fogdában, kivételesen büntetés-végrehajtási intézetben kell végrehajtani.”

A nem magyar állampolgárságú elítéltek fokozódó jelenléte a hazai bv. intézetekben szükségessé tette fogvatartásuk szabályozásának a nemzetközi normákkal összhangban történő kidolgozását, a velük szemben alkalmazott bánásmód módszereinek kialakítását. Az elítéltek között nem tehető hátrányos megkülönböztetés nemzetiségi és etnikai hovatartozásuk, vallási vagy politikai meggyőződésük szerint. Eltérő jogszabályi rendelkezések hiányában a nem magyar állampolgárságú elítélt jogi helyzete azonos a magyar állampolgárságúéval. A külföldit is megilleti a vallásgyakorlás, a lelkiismereti szabadsághoz való jog. Lehetőségek szerint tiszteletben kell tartani az elítélt vallási szokásait. Az élelmezésnél az intézet lehetőségein belül az elítélt vallási igényeit figyelembe kell venni.⁵

A kutatás tárgyát képező kérdések objektív és sokrétű vizsgálata érdekében a kutatási módszerek közül az írásbeli kikérdezés (kérdőív) módszerét választottam, mivel ez lehetővé tette, hogy a vizsgálatot aránylag nagyszámú mintán végezhessem el. A feltett kérdésekre adott válaszok alapján, a kérdőívek számítógépes feldolgozása segítségével pedig egyértelműen lehetett megfogalmazni a következtetéseket és a tapasztalatokat.

A kutatásban érintett 485 fős mintában 18 büntetés-végrehajtási intézet állománya szerepelt (a bv. intézetek listáját az 1. számú melléklet tartalmazza). A kontrollcsoportot 77 fő képezte.

A kérdőív első tizenegy kérdése a társadalmi-demográfiai változók meghatározásához adott segítséget:

- a válaszadó neme
- életkor
- családi állapot
- iskolai végzettség
- szakmai végzettség
- lakóhely
- munkahely
- társadalmi státusz
- idegen nyelv ismerete
- pályaaorientáció okai
- szervezeten belül betöltött szerep

A további kérdésekben (12–37.) 1–5-ig adható értékeléssel különböző, de minden esetben azonos idegen népcsoportokkal (kínai, arab, afgán, afrikai, török, „piréz”, koszovói, EU-s állampolgár, ukrán) kapcsolatos attitűdök és a hozzájuk való viszonyulás meghatározása történt.

5 Büntetés-végrehajtási jog. 48. o.

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:UJjYjfR7mEOJ:jogjegyzet.hu/file/79aedeae2f41f010fe5e84290bcf7b87/BV%2B01.doc+&cd=11&hl=hu&ct=clnk&gl=hu> [Letöltés: 2014. április 11.]

III. Az adatok elemzése⁶

III.1. Befogadás

A befogadási készséget a következő változócsoporthok reprezentálták a kutatásban:

1. Milyen mértékben ért egyet azokkal az indokokkal, amelyek miatt a külföldiek elhagyják saját hazájukat?
2. Ön szerint kik kapjanak lehetőséget arra, hogy letelepedjenek Magyarországon?
3. Kit kell befogadnia Magyarországnak? (mindenkit, senkit, „attól függ”)
4. Ön szerint be kell-e fogadni a felsorolt csoportba tartozókat? (kínai, arab, afgán, afrikai, török, piréz, koszovói, EU-polgár, ukrán)

A migrációs okokat két csoportba sorolhatjuk: immateriális és materiális okok. Az immateriális csoportba a politikai, származási, vallási, nemzeti és társadalmi okok, míg a materiálisba a jobb megélhetés, iskoláztatás, egészségügyi ellátás és a lakás/lakhatás sorolhatók. A büntetés-végrehajtásnál dolgozók preferenciái szerint materiális okokkal magyarázható, hogy a külföldiek elhagyják a hazájukat. Ebben a körben is elsősorban a jobb megélhetés (35,8%) és a gyerek iskoláztatása (21,2%) dominál. (Ebben a tekintetben az adatok a rendőrök gondolkodásával mutatnak rokonságot.) Az immateriális okokat a megkérdezettek nagymértékben elutasítják, főleg a vallási (elutasítás 55,7% – elfogadás 15,6%) és a társadalmi csoporthoz tartozás (elutasítás 51,5% – elfogadás 14,3%) nem szimpatikus a számukra.

Milyen mértékben ért egyet azokkal az indokokkal, amelyek miatt a külföldiek elhagyják saját hazájukat?

	egyáltalán nem ért egyet	2.00	3.00	4.00	teljes mértékben egyetért	Total
Politikai üldözés indokával egyetért-e?	23.6%	22.1%	25.5%	12.6%	16.2%	100.0%
Faji indokkal egyetért-e?	28.3%	23.3%	28.5%	9.0%	10.9%	100.0%
Vallási indokkal egyetért-e?	31.5%	24.2%	28.5%	9.2%	6.4%	100.0%
Nemzeti indokkal egyetért-e?	23.5%	21.4%	33.0%	13.0%	9.1%	100.0%
Társadalmi csoporthoz tartozás indokával egyetért-e?	26.2%	25.3%	34.3%	8.1%	6.2%	100.0%
Jobb megélhetés indokával egyetért-e?	8.2%	7.3%	20.7%	28.0%	35.8%	100.0%
Gyerekek iskoláztatásának indokával egyetért-e?	12.7%	12.7%	30.3%	23.1%	21.2%	100.0%
Jobb eü. ellátás indokával egyetért-e?	13.9%	15.0%	26.8%	25.7%	18.6%	100.0%
Jobb lakás indokával egyetért-e?	16.2%	12.8%	27.2%	25.1%	18.7%	100.0%

⁶ Az adatok elemzésében segítséget nyújtott dr. Krémer Ferenc PhD.

A kontrollcsoport álláspontja némileg különbözik a fő mintától. Ők is fontosnak tartják a materiális okokat – a jobb megélhetéssel pl. a csoport fele teljes mértékben egyetért és az egészségügyi ellátás, valamint a jobb lakás is fontos szempont a számukra, ugyanakkor az immateriális okokat is fontosnak tartják. Ebből arra lehet következtetni, hogy más mintázatú a véleményük.

Abban a kérdésben, hogy ki kapjon lehetőséget Magyarországon a letelepedésre, erőteljesen jelenik meg a nacionalizmus, pontosabban erősen megosztottak a magyarok letelepedésének kérdésében: közel 28%-uk egyetért ugyanis azzal, hogy csak a határon túli magyarok kapjanak erre lehetőséget, közel 22%-uk pedig egyáltalán nem ért ezzel egyet.

Ön szerint kik kapjanak lehetőséget arra, hogy letelepedjenek Magyarországon?

	Csak a magyar kisebbség kapjon lehetőséget letelepedésre	Minden rászoruló kapjon lehetőséget a letelepedésre	Minden beilleszkedni (asszimilálódni) kész ember kapjon lehetőséget a letelepedésre
egyáltalán nem ért egyet	21.8%	40.8%	19.7%
2.00	16.7%	22.3%	15.1%
3.00	20.8%	22.7%	25.7%
4.00	12.9%	8.1%	15.9%
teljes mértékben egyetért	27.8%	6.2%	23.6%
Total	100.0%	100.0%	100.0%

Megerősíti a fenti táblázatból levonható következtetéseket az, hogy a megkérdezettek közel 40%-a elutasítja a bevándorlók befogadását, szerintük ugyanis senkit nem kellene befogadnia az országnak. A letelepedést illetően a kontrollcsoport is elutasító, az elutasítás arányai pedig szinte tökéletesen azonosak a fő mintáéval.

Az elutasító attitűd dominál akkor is, amikor a külföldiek csoportjait nézzük. A válaszadók valamennyi csoport befogadását igen magas arányban utasítják el. Még az EU-polgárokat is csak 13% fogadná be, ám kétszer annyian vannak (26,2%), akik őket is egyértelműen kirekesztenék. Minden más csoport esetében 10% alatt van azok aránya, akik egyértelműen befogadóak. Leginkább az arabokat és az afgánokat nem akarják befogadni. A letelepedés és a befogadás azonban semmilyen összefüggésben nincs egymással.

Ön szerint be kell-e fogadni a felsorolt csoportokba tartozókat?

	egyáltalán nem ért egyet	2.00	3.00	4.00	teljes mértékben egyetért	Total
Be kell-e fogadni a kínaiakat?	48.0%	19.8%	21.5%	5.2%	5.4%	100.0%
Be kell-e fogadnia az arabokat?	52.0%	20.1%	19.9%	2.7%	5.2%	100.0%
Be kell-e fogadni az afgánokat?	52.3%	20.2%	19.3%	3.2%	5.0%	100.0%
Be kell-e fogadni az afrikaiakat?	46.3%	22.6%	21.6%	4.4%	5.0%	100.0%

Be kell-e fogadni a törököket?	46.3%	20.8%	23.1%	3.8%	6.1%	100.0%
Be kell-e fogadni a pirézeket?	49.9%	20.9%	18.8%	4.3%	6.1%	100.0%
Be kell-e fogadni a koszovóiakat?	46.9%	20.8%	20.6%	6.1%	5.5%	100.0%
Be kell-e fogadni az EU-s állampolgárokat?	26.2%	14.2%	27.8%	18.6%	13.2%	100.0%
Be kell-e fogadni az ukránokat?	43.6%	22.4%	22.9%	5.5%	5.7%	100.0%

A befogadási készséget reprezentáló változócsoporthoz körében a legérzékenyebb kérdés az volt, hogy kapjon-e minden rászoruló letelepedési lehetőséget. Látható, hogy szinte egyöntetű az elutasítás.

Egyetért-e azzal, hogy minden rászoruló kapjon lehetőséget a letelepedésre Magyarországon?

	Bv.	rendőrök	BÁH
egyáltalán nem ért egyet	40,8%	34,0%	34,5%
2.00	22,3%	27,5%	23,9%
3.00	22,7%	24,3%	23,9%
4.00	8,1%	8,3%	9,2%
teljes mértékben egyetért	6,2%	6,0%	11,5%
Total	100.0%	100.0%	100.0%

Az is világosan kiolvasható, hogy az asszimilációs igény – csak az kapjon letelepedési lehetőséget, aki kész asszimilálódni – elutasítottsága igen magas a megkérdezettek körében. Szinte egyértelműen megfogalmazható, hogy a válaszadók véleménye szerint leginkább senki, még a magyar kisebbség se telepedjen le Magyarországon.

Egyetért-e azzal, hogy letelepedési lehetőséget

	csak a magyar kisebbség kapjon			minden beilleszkedni (asszimilálódni) kész ember kapjon		
	Bv.	rendőrök	BÁH	Bv.	rendőrök	BÁH
egyáltalán nem ért egyet	21,8%	18,8%	37,4%	19,7%	14,0%	4,7%
2	16,7%	13,4%	11,5%	15,1%	16,0%	7,5%
3	20,8%	20,8%	19,2%	25,7%	24,8%	22,0%
4	12,9%	18,2%	15,7%	15,9%	22,3%	23,0%
teljes mértékben egyetért	27,8%	28,8%	16,3%	23,6%	22,9%	42,9%
Total	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

III.2. A befogadás a konstans változók szerint

A befogadási készség differenciált képet mutat a nemek, az életkor és az iskolai végzettség szerint. A nemek szerinti különbségek a szokásos eredményt adják: a férfiak kevésbé toleránsak, mint a nők. A férfiak által inkább preferált változó az, hogy csak a magyarok telepedhessenek le az országban.

Az életkor szerinti különbségek egyértelműen arra mutatnak rá, hogy a fiatalabbak preferálják a materiális értékeket és az idősebbek valamivel toleránsabbak. A csoportokra vonatkozó index (kiket kell befogadni) és a „minden rászoruló telepedhessen le” változó esetében viszont a 45 év feletti megkérdezettek intoleránsabbak, sőt, ez utóbbi esetben az intolerancia szintje egyre nő az életkorral.

A befogadási készség életkor szerinti átlagértékei

	év			
	18-25	26-35	36-45	45-x
Immateriális okok index	2,23	2,48	2,69	2,61
Materiális okok index	3,48	3,46	3,29	2,97
Kiket kell befogadni index	1,56	1,93	2,21	2,08
Csak a magyarok telepedhessenek le	3,28	3,10	3,07	2,64
Minden rászoruló telepedhessen le	2,02	2,26	2,14	1,97
Minden asszimilálódni kész ember telepedhessen le	2,80	3,17	3,05	3,26

Az iskolai végzettség vonatkozásában szignifikánsan kimutatható, hogy a képzettséggel egyenes arányban nő a tolerancia, továbbá a magyarokra vonatkozó kizárólagosság inkább az alacsonyabb végzettségűek gondolkodásának sajátossága.

III.3. Hivatali hatalom

A hivatali hatalom a hivatali pozícióval rendelkezők által a célcsoportokhoz helyesnek tartott viszonyulást írja le. Minden hivatali-hatalmi pozícióból meghatározott, az e pozíción kívüli társadalmi helyzettől független kulturális mintázat származik. Ezek a minták attól függően differenciálódnak, hogy a hivatalok szempontjából nézve milyen társadalom-hivatal viszonyt preferálnak, azaz milyen szerepet szánnak a hivataloknak a társadalmi folyamatokban.

A kutatásban a következő kérdések vonatkoztak a hivatali hatalomra: a bevándorlók társadalmi veszélyessége és engedelmességre kényszerítésük, illetve védelmezésük szükségessége.

A veszélyességre adott válaszokban egyfajta bizonytalanság figyelhető meg, hiszen az értékek középre tendálnak (átlag = 2,8), a legtöbb csoportot azonban többen tartják veszélytelennek. Kivételt képeznek az arabok és az afgánok.

Érzékenyebb kérdés, hogy ártanak-e a bevándorlók Magyarországnak. Erre a kérdésre a válaszadók 42,8%-a felelt igennel, még ha nem is egyforma határozottsággal. A börtönőrök egy csoportjának tagjai (23,2%) úgy gondolják, hogy a külföldiek több bűncselekményt is követnek el.

A büntetés-végrehajtásban dolgozók hivatali kultúrájában két kultúra különíthető el. Az egyik a külföldieket negatív tulajdonságokkal rendelkező, veszélyes embereknek látja, akiket nem kell ugyanúgy védelmezni, mint a magyarokat. A másik viszont integrálódni kész, befogadásra érdemes, nem igazán veszélyes embereknek tekinti őket.

III.4. Többségi hatalom

A közjavakhoz való hozzáférést informális úton szabályozó többségi hatalom meghatározza azokat az elvárásokat, amelyek a társadalomba való beilleszkedés lehetőségeit adják bármely, nem a többséghez tartozó egyén számára, és eldöntik a szegregáció mértékét és módját. Legalábbis a többség által helyesnek vélt és elérni kívánt szegregációét. Természetesen lehetetlen az integráció és a beilleszkedés, ha a többség nem engedi a kisebbséget a közjavak közelébe.

Az azonos mértékű oktatást illetően a válaszadók 20–30%-a nem ért egyet az-
zal, hogy az itt élő külföldiek a magyarokkal azonos minőségű oktatást kapjanak. Ugyanilyen, 20–30%-os arányú az elutasító vélemény az egészségügyi ellátás esetében is.

A gyerekek közös osztályba járását ennél többen, 30–40%-ban utasítják el a büntetés-végrehajtásban dolgozók közül. Nem véletlen, hiszen ez már személyes kapcsolatot is tartalmaz, és az interperszonális viszonyokra a kirekesztő álláspont hívei sokkal érzékenyebbek.

A munka, illetve a munkához jutás a közjavak legérzékenyebb szegmense, azaz a többség ezen a területen érvényesíti leginkább az ön maga számára formált előjogait. A válaszadók 40–50%-a nem szívesen dolgozna együtt külföldiekkel. Leginkább az arabokat, afgánokat és a nem is létező pirézeket utasítja el (48,5%; 49,6%; 46,9%).

Összességében megállapítható, hogy a büntetés-végrehajtásban dolgozók meglehetősen nagymértékben tartanak igényt a kisebbség feletti hatalomra, azaz zárnák ki a külföldieket a közjavak használatából.

A fenti adatok alapján a többségi hatalom indexei közötti korrelációt vizsgálva arra a megállapításra jutunk, hogy a büntetés-végrehajtásban dolgozók gondolkodása ezen a téren meglehetősen egysíkú – vagyis nincsenek benne ambivalenciák, amelyek normál esetben elő szoktak fordulni. A befogadás például minden többségi hatalmi indexszel pozitíve korrelál, azaz, ha valaki úgy gondolja, hogy együtt dolgozna egy külföldivel, akkor minden más vonatkozásban is elfogadó lesz. Fordítva is így igaz: ha valaki veszélyesnek tartja a külföldieket, akkor minden egyéb véleménye is negatív. Ennek az a következménye, hogy a főkomponens-analízis csupán egyetlen véleménycsoportot eredményezett, amelyből azt láthatjuk, hogy a külföldiek pozitívnak feltételezett tulajdonságai befo-

gadó többségi attitűdöt eredményeznek, és fordítva. A válaszadók körében tehát csak egyetlenegy többségi hatalmi kultúra létezik.

III.5. A hivatali és a többségi hatalom a konstans változók szerint

Sem a nemek szerinti megoszlás, sem az iskolai végzettség nem okoz jelentős változást a hivatali és a többségi hatalom mintáiban. Ugyanazt figyelhetjük meg, amit a befogadásnál is: a nők az elfogadóbbak, toleránsabbak. Hasonló eredményt kapunk, ha a képzettség szerinti eltéréseket nézzük: a gimnáziumi és a szakközépiskolai végzettséggel rendelkezők esetében alig van eltérés, a főiskolai képzés már valamivel nagyobb hozzáférést engedne a közjavakhoz, az egyetemi pedig még a főiskolainál is nyitottabb gondolkodást eredményez.

III.6. Szolidaritás és interperszonális viszonyok

A szolidaritás a társadalmi elfogadás speciális faktora, arról szól, hogy egy társadalmi csoport tagjainak szokásostól eltérő, katasztrofális helyzetére miként reagálnak a többiek.⁷ A szolidaritásnak két oldala van, az aktív (adok a rászorulóknak) és a passzív (elfogadok, ha rászorulok). A kutatáshoz felhasznált kérdőívben ennek csak az egyik mutatója szerepelt, az, hogy a válaszadók elfogadnak-e támogatást a felsorolt csoportoktól, ha szorult helyzetbe kerülnek.

A táblázatból kiolvasható, hogy a büntetés-végrehajtásban dolgozók passzív szolidaritása igen alacsony, az egyértelmű elutasítás 30–40% között mozog (kivételt az EU polgárok képeznek, ott ez az érték csak 17,5%). A regresszióanalízis szerint a befogadási hajlandóság és a személyes kapcsolatok, illetve az, ha nem tartják veszélyesnek az adott csoportot, határozza meg a szolidaritást.

Ha Ön vagy az Ön családja hosszan tartó betegség következtében tartósan nehéz helyzetbe kerülne, kiktől fogadna el támogatást?

	egyáltalán nem fogadna el	2.00	3.00	4.00	egyértelműen elfogadna	Total
Elfogadna-e támogatást kínaitól?	36.2%	15.3%	20.1%	9.6%	18.8%	100.0%
Elfogadna-e támogatást arabtól?	38.7%	17.2%	18.0%	8.6%	17.6%	100.0%
Elfogadna-e támogatást afgántól?	39.8%	17.6%	18.2%	6.9%	17.4%	100.0%
Elfogadna-e támogatást afrikaitól?	37.9%	15.9%	19.1%	8.8%	18.2%	100.0%
Elfogadna-e támogatást töröktől?	35.8%	17.4%	19.3%	9.2%	18.2%	100.0%
Elfogadna-e támogatást piréztől?	39.3%	16.9%	17.6%	8.3%	18.0%	100.0%

⁷ Lásd bővebben: Fleck Zoltán et al.: Technika vagy érték a jogállam? A jogállami értékek átadása és az előítéletek csökkentése a jogászok és a rendőrtisztek képzésében. L' Harmattan, 2012. 46. és 79–83. o.

Elfogadna-e támogatást koszvói-tól?	35.7%	17.6%	21.4%	8.0%	17.2%	100.0%
Elfogadna-e támogatást EU-s állampolgártól?	17.5%	8.1%	22.1%	17.5%	34.7%	100.0%
Elfogadna-e támogatást ukrántól?	34.6%	15.7%	22.0%	9.4%	18.2%	100.0%

A válaszadók magánszférája – a korábban vizsgált csoportokhoz (rendőrök, BÁH munkatársai) képest is – nagyon zártnak tűnik. A házasságkötés és a szolidaritás is inkább elutasító jellegű. A szolidaritás csak a személyes kapcsolatok határában található, és azt inkább a „házasság-közös munka-gyerekek” közös osztályban változók alkotják.

III.7. A külföldiekről kialakított kép

A válaszadók véleménye – az idegenellenesség eredete kivételével – a negatív pólus felé hajlik. Vagyis amikor a közvéleményről és a sajtóról nyilatkoznak, a saját negatív véleményüket, azaz önmagukat látják igazolva. Az egyetlen kivétel az idegenellenesség, ahol a válaszok eloszlása a bizonytalanságukat mutatja.

A külföldiekről alkotott kép megítélése

	Az idegenellenességről a külföldiek tehetnek	Pozitív kép alakult ki közvéleményben a külföldiekről	Pozitív kép alakult ki a sajtóban a külföldiekről	Megfelel a valóságnak a közvéleményben kialakult kép	Megfelel a valóságnak a sajtóban kialakult kép	A jelenlegi szankció-rendszer alkalmas a migráció kezelésére
egyáltalán nem ért egyet	16.1%	18.6%	18.2%	13.7%	14.1%	17.1%
2.00	20.2%	31.4%	29.8%	28.2%	29.9%	27.3%
3.00	32.6%	41.1%	41.7%	45.2%	45.9%	42.8%
4.00	16.1%	5.4%	7.0%	9.3%	7.1%	9.0%
teljes mértékben egyetért	14.9%	3.5%	3.3%	3.5%	3.1%	3.8%
Total	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

A külföldiekkel – általában a migrációval – kapcsolatos problémák kezelésére a jelenlegi szankciórendszert a válaszadók nem igazán tartják alkalmasnak: 44,4%-uk nem ért egyet a szankciórendszer alkalmasságával.

A büntetés-végrehajtásban dolgozók önképe jónak mondható: nem tartják magukat elfogultnak a külföldiekkel szemben. A vizsgálat adatai alapján érdemes lenne ezt kételkedve fogadni, a regresszióanalízis eredménye szerint a büntetés-végrehajtásban dolgozók az elfogultságot a külföldiek javára tett kedvezményként értelmezik.

IV. Következtetések, javaslatok

A büntetés-végrehajtás állománya körében végzett kutatás eredményeit összegezve, a következtetések és javaslatok megfogalmazása során abból kell kiindulnom, hogy a tapasztalatok, ha tovább színezik is az előző, hasonló vizsgálatok alapján megrajzolódott képet, de alapvetően hasonlóak a rendőrség és a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal munkatársai körében lefolytatott vizsgálatok eredményeihez.

Ebből adódik, hogy a korábbi tapasztalatokat megerősítve ismételten azokat a javaslatokat, megoldási módszereket állítsam középpontba, amelyek javíthatnak a közigazgatási szféra és a külföldiek jelenlegi viszonyán.

Fel kell tárni, mi az oka az idegenellenességnek, és ezt kell „kezelni”: megismertetni, megértetni az érintett szereplőkkel a migránsok valós motivációit, hatásukat az országra, az egyes társadalmi csoportokra. Az idegenek származási, vallási, etnikai, kulturális hovatartozásából adódó szokásainak ismerete és figyelembe vétele elősegítheti a hatékonyabb és humánusabb intézkedéseket. Mivel – ismereteim szerint – az állomány többsége nem részesült olyan képzésben, amely a külföldiekkel való találkozásnál a fenti tényezőkből adódó konfliktusok megelőzésére vagy kezelésére vonatkozó ismereteket tananyagként tartalmazná, ezért szükség van arra, hogy a képzési/továbbképzési tananyagba építetten, rendszerezett formában sajátítsák el a konfliktuskezelési technikákat. Mind az alapképzés, mind a továbbképzés tananyagába rendszerezett, módszertanilag kidolgozott ismeretanyag – intézkedés-lélektan, pszichológia, vezetéselmélet – épüljön be, hogy annak elsajátításával eredményesebb legyen a felkészítés, és létrejöjjön egy mindenkor rendelkezésre álló tudásmenedzsment, ami lehetővé teszi a megszerzett ismeretek szükség szerinti, rugalmasan alkalmazható beépítését a változó gyakorlatba.

A jelenlegi képzések mellett új képzési formák, új típusú tanfolyamok, speciális továbbképzések indításával lehetőséget kell teremteni, hogy a külföldiekkel szembeni intézkedések specifikumai, a nyelvi képzés, a kommunikáció fejlesztése az állomány felkészítésében hangsúlyos szerepet kapjon.⁸ Törekedni kell arra, hogy az érintettek tisztában legyenek a multikulturalizmusból adódó sajátos feladatokkal, munkájuk elismerése során legyen szempont az idegenekkel szemben tanúsított magatartás.

Természetesen a felsoroltak tematikájának, esetleges tankönyvi szükségletének kidolgozása hozzáértő szakemberek bevonásával lehetséges. Egyidejűleg meg kell találni a helyét és lehetőségét a nyelvi képzés színvonala növelésének. Az állományt fel kell készíteni, hogy a külföldiekkel szembeni fellépések alkalmával – a vonatkozó jogi és egyéb normák betartása mellett – nagyobb körültekintéssel járjanak el, mivel az idegenek származási, vallási, etnikai, kulturális hovatartozásából adódó szokásaik ismerete és figyelembe vétele elősegítheti az idegenellenességtől mentes, humánusabb intézkedéseket.

8 Tájok Péter: A rendőri intézkedésekkel szemben támasztott speciális igények egy más aspektusból. In: Pécsi Határőr Tudományos Közlemények X., Pécs, 2009. 408. o.

A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény – amely 2015. január 1-jén lép hatályba – több olyan előremutató rendelkezést is tartalmaz, amely ezeknek az elvárásoknak tesz eleget.

A külföldi elítélt kérelmére szabadságvesztése alatt biztosítani kell a bv. intézet lehetőségeihez mérten a magyar nyelv oktatását, illetve olyan programokat kell biztosítani számára, amelyek megismertetik azokkal a nemzeti, történelmi és erkölcsi értékekkel, amelyek köré a magyar társadalom szerveződik. A külföldi elítélt elhelyezésénél lehetőség szerint biztosítani kell, hogy a vele együtt elhelyezett elítéltek között legyen az általa használt nyelvet, továbbá a magyar nyelvet ismerő és beszélő személy. Nem lehet együttesen elhelyezni azokat a külföldi elítélteket, akik között nemzeti, nemzetiségi, etnikai vagy vallási ellentét áll fenn.

V. Zárszó

A bevándorlókat érintő előítéletesség, az idegenellenesség mérséklése, az idegenekkel szemben tanúsított magatartás- és viselkedésformák pozitív irányú változása, az idegenek jelenlétével is számoló konszolidált közbiztonság csak a hivatástudat növelésével, az emberi és szakmai készségek, illetve képességek fejlesztésével lehetséges. Ahhoz, hogy ennek a követelménynek a büntetés-végrehajtásban dolgozó állomány is meg tudjon felelni, mindenekelőtt szükség van a problémák feltárására, beazonosítására, a megoldásokat szolgáló javaslatok megfogalmazására.

Öszintén remélem, hogy kutatásommal és az eredmények tükrében megfogalmazott javaslataimmal – szerény mértékben – magam is hozzájárulhatok ehhez a fejlesztő munkához.

1. számú melléklet

Az idegenellenesség-kutatás kérdőíveinek megoszlása a büntetés-végrehajtási szervezetnél

Állampusztai Országos Bv. Intézet	12 db
Békés Megyei Bv. Intézet	16 db
Budapesti Fegyház és Börtön	48 db
Fiatalkorúak Bv. Intézete, Tököl	11 db
Fővárosi Bv. Intézet	50 db
Győr-Moson-Sopron Megyei Bv. Intézet	5 db
Hajdú-Bihar Megyei Bv. Intézet	7 db
Kalocsai Fegyház és Börtön	7 db
Márianosztrai Fegyház és Börtön	30 db
Pálhalmai Országos Bv. Intézet	60 db

Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön	30 db
Sopronkőhidai Fegyház és Börtön	16 db
Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bv. Intézet	31 db
Szegedi Fegyház és Börtön	43 db
Szombathelyi Országos Bv. Intézet	38 db
Tiszaölki Országos Bv. Intézet	20 db
Váci Bv. Intézet	45 db
Veszprém Megyei Bv. Intézet	16 db

Összesen: 485 db

Felhasznált irodalom

- Fleck Zoltán et al.: Technika vagy érték a jogállam? A jogállami értékek átadása és az előítéletek csökkentése a jogászok és a rendőrtisztek képzésében. L' Harmattan, 2012.
- Tájak Péter: A rendőri intézkedésekkel szemben támasztott speciális igények egy más aspektusból. In: Pécsi Határőr Tudományos Közlemények X. Pécs, 2009.
- <http://www.vg.hu/kozelet/tarsadakom/16-eve-nem-latott-magas-szinten-az-idegenellenesség-magyarorszagon-375337> (2012. május 23.)

A börtönbeli önkárosítások kommunikációelméleti megközelítése¹

Évekkel ezelőtt érkezett egy levél a Budapesti Fegyház és Börtön Pszichológiai osztályára, amelyben egy korábban önkárosítással fenyegetőző fogvatartott ügyvédje hosszasan idézett Tringer László *A pszichiátria tankönyve* (2004) című munkájából. A jogász Tringer azon megállapításaira hivatkozva, miszerint „öngyilkos magatartás minden olyan tett, amely szándékos önpusztításra irányul”, illetve „minden önpusztításra irányuló cselekményt szuicid magatartásként kell kezelünk”, megkérdőjelezte döntésünk helyességét, amikor a fogvatartottat a meghallgatását követően nem utaltuk pszichiátriára.

Az önkárosító magatartás elsősorban „pszichológiai” vagy „pszichiátriai” problémaként való meghatározása hosszú múltra tekint vissza a büntetés-végrehajtásnál. A témakör kutatóinak jelentős hányada a szándékos önsértést a bebörtönzéssel járó korlátozások okozta stressz és kétségbeesés manifesztációjának tartja, és egy kontinuumon helyezi el az öngyilkossági kísérlettel, illetve a befejezett öngyilkossággal. A vonatkozó nagy-britanniai adatokat megvizsgálva Alison Liebling például azt állítja, hogy az önkárosítás – a „meghalás szándékával” elkövetett szuicid próbálkozásokhoz hasonlóan – rendszerint kétséggel, csüggedtséggel, reményvesztettséggel és az elviselhetetlen üresség érzésével párosul, de egyúttal a feszültségtől való azonnali szabadulás igényét is mutatja. A „bármilyen áron való menekülés szándékát” a tétlenség, a kiszámíthatatlanság és a kontrollvesztés elől (Liebling, 1999).

A főként pszichológiai tényezőkre hivatkozó vizsgálatokkal szemben az 1999. és 2008. között, önkárosítás vagy szuicidiummal való fenyegetőzés miatt az IMEI ambulanciájára szállított fogvatartottak adatait elemezve Antal Albert és munkatársai megállapítják, hogy a bekerülés leggyakoribb indokai „a jobb elhelyezésre való törekvés, a más helyre kerülni akarás, közelebb kerülés a nyugtatószerhez forrásához, valamint az aktuális konfliktus leereagálásának, megoldásának módja” (Antal és mtsai., 2009). A kutatási eredmények alapján egyértelműnek tűnik, hogy az IMEI-be érkező fogvatartottak az esetek jelentős részében nem a „kínzó pszichés feszültségtől” szerettek volna megszabadulni az önkárosítás segítségével.

Hasonló következtetésekre jut a 2007-es adatokat elemezve Lehoczki Ágnes (2009) is, aki tanulmányában az IMEI-be utaltakra mint „szuicid címkével érkezőkre” hivatkozik (hangsúlyozva ezzel a környezeti minősítés fontosságát a kialakuló helyzet meghatározásában és a további lépések megtételében). Lehoczki szerint a tárgyévben elvégzett 180 pszichológiai vizsgálat alapján az önkárosító magatartás hátterében „az esetek 46%-ában prizonális probléma áll (első csoport), 36%-ban impulzív feszültségkezeléstről van szó (második csoport), és 18%-ban krízishelyzet, veszélyeztető állapot van jelen (harmadik csoport)”.

1 Köszönettel tartozom a kollégáimnak, illetve azoknak a fogvatartottaknak, akik írásbeli beszámolóik elkészítésével a munkámat segítették, valamint Fiáth Mariannának a szöveggondozásért.

Annak ellenére, hogy az IMEI munkatársai több alkalommal hangsúlyozták a fenti megkülönböztetések fontosságát és egy ezekhez igazodó szakmai protokoll kidolgozásának igényét, a bv. intézetekben elkövetett önkárosításokkal egyelőre továbbra is mint „pszichológiai problémával” kerülünk szembe. A „falcoló” vagy önakasztással fenyegetőző elítélteket – még azokban az esetekben is, amikor „célvezéreltként” vagy „manipulatív szándékúként” hivatkozunk rájuk – *irracionalisan viselkedő* személyekként észleljük. Az önsértést „inadekvát megküzdési stratégiaként” említjük, a fogvatartottakra pedig a „kontrollvesztett”, „impulzív”, „elégtelen coping mechanizmusokkal jellemezhető” jelzőket használjuk. A hozzáállásunk háttérében álló elgondolás szerint mindnyájan arra vagyunk programozva, hogy az életünk során elkerüljük a fájdalmat, és gyönyört vagy örömet keressünk. Hajlamosak vagyunk arra az álláspontra helyezkedni, hogy ha valaki szándékosan okoz fájdalmat önmagának, akkor nyilvánvalóan valami baj lehet az elméjével (Gambetta, 2009).

Az önkárosítást kizárólag „nem racionális cselekvésként” meghatározó, pszichologizáló stratégiával szemben Marek Kaminski szociológus – aki a 80-as években a Szolidaritás mozgalom tagjaként maga is hónapokat töltött különböző lengyel börtönökben – gyökeresen más nézőpontot képvisel (Kaminski, 2004): „A börtön hiperracionális viselkedésre neveli a fogvatartottakat. Türelemre tanítja őket a tervezés és a célokért való küzdelem során: keményen büntet a hibákért, míg az okos cselekvést bőkezűen jutalmazza. Nem csoda, ha mindezek alapján a rabok lelkesen próbálják optimalizálni a helyzetüket. [...] A brutális verekedések, az önkárosítások és a szexuális erőszak gondosan kiszámított és mérlegelt cselekvésekként foghatók fel. A börtönbeli viselkedésre irányuló elméleti magyarázatok elégtelensége egyfelől a fogvatartottak motivációinak meg nem értéséből adódik, másfelől pedig az arra való képtelenségünkből, hogy beismerjük: a bizarrnak vagy embertelennek tűnő megoldások racionális egyéni cselekvések eredményei is lehetnek.”

A pszichiátriai szakirodalommal ellentétben Kaminski nem valamilyen mögöttes, patológiás lelki tartalom megjelenítőiként, hanem bizonyos cél(ok) elérésének érdekében végrehajtott, meghatározott üzeneteket hordozó, racionális cselekvésekként tekint a börtönbeli önkárosításokra. A továbbiakban – elsősorban Kaminski (2004) és Gambetta (2009) írásai alapján – igyekszem az önsértések jel- és kommunikációelméleti megközelítését részletesen is ismertetni.

Az önsértés mint jelzés

Noha az önsértő cselekményekről, illetve az azokkal való fenyegetőzésekről nincsenek pontos statisztikáink – egy részüket nem jelzik a fogvatartottak a személyi állomány felé, pusztán említésük pedig sokszor nem vezet se önkárosításhoz, se fegyelmi felelősségre vonáshoz –, Kaminski megjegyzése jól mutatja, hogy a „falcok” és „nyelések” a börtönvilág mindennapjainak természetes részét képezik: „Gyakorlatilag minden fogvatartott eljátszott már az önkárosítás gondolatával, vagy azzal, hogy azt tettesse. Az önsértésekről való beszélgetések, általánosságban vagy specifikus esetek kapcsán, mindennaposak voltak.” Kérdés, hogy miért

és hogyan válhattak az egészséget, a testi épséget vagy akár az életet is veszélyeztető cselekvések elterjedt kommunikációs gyakorlatokká a fogvatartottak körében.

Gambetta szerint az önsértés elsősorban amiatt hatékony *jel*, mert nehezen hamisítható információt nyújt az elkövető nem megfigyelhető vonásairól. Börtönkörnyezetben, ahol a fogvatartottaknak egyébként is érdekükben áll a személyiségüket, illetve a lelkiállapotukat elrejtteni a többiek elől, illetve „álarcokat viselni” a külvilág felé, az önsértő magatartás számos pszichés tulajdonságot vagy szándékot *hitelesíthet*. Egyfelől megmutatja, hogy az illető nem retten meg a testi fájdalomtól, hogy – részben ezáltal – képes ellenállni a szigorú büntetésnek is, illetve, hogy bizonyos esetekben a végletekig, akár „az örületig” is hajlandó elmenni, hogy az érdekeit érvényesítse. Másfelől a testnek okozott fájdalom kiválóan megkülönbözteti azokat, akik csak állítják, hogy rendelkeznek az említett vonásokkal azoktól, akik „valóban” jellemezhetőek is azokkal.

Az önkárosítás mint jel jelentése rendkívül sokrétű lehet. Egy gyenge fizikumú fogvatartott, Z. Gábor például a következőket mesélte arról, ami egy új börtönbe kerülését követően történt: „Betettek egy csomó szétgyúrt kannibál közé, de megmutattam, hogy nem félek. Ideges voltam pont, úgy szétvertem az öklömet a szekrényen, hogy maradandó károsodást szenvedtem. Azt mondták, na, idehoztak egy gyógyítóst. Nem érdekelt. Üvöltöztem, hogy ha valaki hozzám szól, szétverem a fejét a stokival.” Mindez jelentősen különbözik K. Tibor esetétől, aki annyira mély vágásokat ejtett a csuklóján, hogy kűlkórházba kellett szállítani. A visszatérését követő beszélgetésünk során elmondta, hogy tudomására jutott, hogy a szinten rövidesen mindenkinek át kell költöznie egy „cinkes körletre”, ahová a problémák elkerülése érdekében ő maga nem szeretett volna kerülni. Kérdésemre, hogy az önkárosítást megelőzően miért nem próbált először a nevelőjével beszélni, így válaszolt: „Nem vettek volna komolyan. Így meg, hogy falcoltam, tudom, hogy én diktálok. Jó, így is, úgy is arra a szintre kerültem, de legalább én mondtam meg, hogy melyik zárkába.”

A továbbiakban az üzenet „címzettjei”, illetve az önkárosító cselekmény egyéb jellegzetességei felől próbálok rávilágítani a jelentés megfejtésének lehetséges módjaira.

Üzenetek és címzettjeik

A hazai szakirodalom, ha egyáltalán említést tesz az önkárosító cselekvések kommunikatív jellegzetességeiről, szinte kizárólag a *személyi állomány* manipulációjának eszközeként tekint azokra. A Lehoczki-féle első, prizonális problémákkal jellemezhető csoport esetében például az „önkárosító magatartás hátterében általában az elhelyezéssel összefüggő konfliktusok állnak: zárkaproblémák, speciális csoportba való bekerülés vagy éppen az onnan való kikerülés elérése. A cél különféle kedvezmények, elhelyezésbeli változtatások kieszközlése, az önkárosítás vagy az öngyilkossági, önkárosítási szándék verbalizálása csupán eszköz. A magatartás hátterében tehát nem pszichiátriai ok vagy veszélyeztető állapot áll, hanem a fogvatartást végrehajtó büntetés-végrehajtási rezsimmel való konf-

liktus” (Lehoczki, 2009). Kérdés ugyanakkor, hogy miért éppen az önkárosítás válik hatékony eszközzé a fogvatartott kezében – illetve hatásos-e egyáltalán – a személyi állomány döntéseinek befolyásolása során.

Gambetta szerint a tekintélyszemélyek felé küldött üzenet célja a „komolyság” bizonyítása. Mivel a kérelmek megfogalmazásakor általában nem elég a kijelentés: „Szállítsanak el/költöztessenek át, mert fenyegetve érzem magam/életveszélyben vagyok”, a fogvatartottnak szüksége van a veszélyeztetettség és az őt érő stresszhatás közvetlen bizonyítására is. Ebben az esetben az önkárosítás célja a fogvatartottra leselkedő veszedelem *valódiságának* és az átélt *félelemnek* a jelzése. Mindezek miatt a személyzetnek címzett önsértések többnyire forgatókönyvszerűen rögzített időbeli lefolyást mutatnak: a kezdetben csak fenyegetőző fogvatartott, ha a személyzet figyelmen kívül hagyja a kérését, a továbbiakban önkárosítást követhet el. A hitelesség jelzése melletti további cél a gyengeség és kontrollnélküliség *hatalommá* való átalakítása (ahogy azt a nevelőnek „diktáló” K. Tibor példáján láthattuk az előzőekben).

A személyi állománynak küldött félelemjelzés mellett az önkárosítás egyéb jelentései is tetten érhetők. Az IMEI-be érkezőknek a Lehoczki Ágnes által azonosított második csoportja, az *impulzív feszültségvezetők* cselekedeteinek a hátterében is gyakran feltárható a személyzet befolyásolásának szándéka. Az ebbe a kategóriába tartozók két alcsoportjának – „nem bírom a fogdát”, „bírom a fogdát, de most igazságtalanul helyeztek ide” – önsértése egyúttal a fogvatartottnak a saját fegyelmi vétségére adott magyarázatát hivatott *hitelesíteni*, ahogy ez M. Miklós esetében is történt: „Voltam már fogdán, nem érdekel, de ne kapjak már húsz napot azért, amit el sem követtem. Nem én vertem meg azt a gyereket, és be fogok húzni, hogy az osztályvezető úr lássa, hogy nem bírom az igazságtalanságot.” Az impulzivitás és a pszichés feszültség „levezetése” helyett M. Miklós önkárosításának *célja* itt a zárkán történt verekedésre vonatkozó *saját* elképzeléseinek az alátámasztása (és egyúttal természetesen a magánelzárás-büntetés elkerülése az eset „újrátárgyalásának” elérésével).

Ezzel ellentétés szituáció, amikor a fogvatartott üzenetének címzettjei az *elítélttársak* (Z. Gábor példája az előző fejezetben). Kaminski a börtönbeli beavatási szertartások kapcsán megemlíti egy hasonló történetet. Egy drogfüggő fogvatartott, aki a kábítószer-élvezet miatt eleve nem pályázhatott a lengyel börtönök magas presztízzsel bíró „jógyerek-kasztyáiba”, a zárkába lépve azonnal összevágta magát. A „menők” döbbenet figyelték, hozzá sem nyúltak a továbbiakban, és azt mondták neki: „Oké, egy csicska vagy, de kemény gyerek is. Rendes vagy, mi is rendesek vagyunk. Na, takaríts össze szépen!”²

2 A fogvatartott-társaknak üzenő önkárosító alakja összecseng a Lehoczki-féle tipológia „impulzív feszültségvezetők” kategóriájának második alcsoportjával: „Az úriemberek, avagy »nem akartam mást bántani, inkább behúztam.« Az indulati feldolgozás itt is elégtelen, az impulzus mindenképpen levezetést igényel. Van azonban annyi önkontroll, hogy tárgyat tudjon változtatni a racionális megfontolás jegyében” (Lehoczki, 2009). Míg a szerző elsősorban az indulatok feletti kontroll részleges elvesztését hangsúlyozza, addig tanulmányomban inkább azokra az esetekre fordítok figyelmet, amelyekben impulzivitás helyett inkább a racionalitás válik kézzelfoghatóvá.

Az önkárosítás ebben az esetben kettős üzenetet hordoz: egyfelől „örületet”, veszélyességet jelez, és ezáltal félelmet indukál a támadókban. „Ha annyira elmebeteg vagyok, hogy ezt teszem magammal, képzeld el, mire vagyok képes veled szemben!” (És, amint azt a személyi állománynak szánt jelzéseknél már említettem, az erek felmetszése egyúttal hitelesíti is az üzenetet.) Az önsértés mindemellett ellenállást és közönyt mutat a fájdalommal szemben: „Ha ezt teszem magammal, semmi olyan nincs, amit megtehettek velem úgy, hogy az megtörjön – jobb, ha leszálltok rólam!” Azt jelzi, hogy értelmetlen kontrollálni az elkövetőt azáltal, hogy fájdalmat okozunk neki (például veréssel), hiszen a fizikai kín indifferens számára.

Gambetta az önkárosítás – mint a rabtársak manipulálásának eszköze – magyarázatakor Mucius Scaevola történetéhez fordul. Scaevola a legenda szerint beszökött a városát ostromgyűrűbe záró Porsenna táborába, hogy a királyt meggyilkolva szabadítsa fel Rómát, ám a merénylet nem járt sikerrel. Mikor rajtakapták, és Porsenna elé vitték, Scaevola az áldozati oltár tűzébe tartotta a kezét, és szemrebbenés nélkül tűrte a fájdalmat, mígnem a keze már égett. Gambetta szerint a király előtt álló hős az alábbi dilemmával szembesül: „Létezik-e olyan jelzés, amit még megengedhetek magamnak, azaz ami kevésbé költséges, mint hogy élve elégessenek, ám ami elegendő bizonyítékot hagy Porsennának ahhoz, hogy rájöjjön: felesleges megkínóznia?” Az agresszív társakkal szembekerülő elítéltnak hasonló döntést kell hoznia: „Mi volna az a cselekedet, amely az azonnali megveretésnél, illetve a további bántalmazásoknál kevésbé költséges, ugyanakkor nyilvánvalóvá tenné a többiek előtt, hogy nem érdemes piszkálniuk sem most, sem a jövőben?” A jelelmélet felől nézve az önkárosítás sok esetben – egy gyenge megküzdési kapacitással bíró, pszichésen beteg személy helyett – nagyon is racionális döntéshozót feltételez.

A Scaevola-féle dilemmára jó példa S. Attila története is. A fogvatartott „pszichológusi meghallgatása” során egyik társára, H. Péterre panaszkodott, és kérte, hogy az illetőt mihamarabb helyezzük ki a zárkájából. Annak ellenére, hogy a költöztetés folyamatban volt, S. Attilát falcolás miatt küldte hozzám a nevelője még aznap délután. Elmondta, hogy H. Péter „vamzernek nevezte őt”, és azzal vádolta meg, hogy „panaszodik rá a pszichológusnál meg a főfelügyelőnél”, illetve hogy „miatta kell költöznie”. A történetben S. Attila azzal próbálta a társai előtt bizonyítani, hogy nem áruló, hogy elvágta az alkarját. Az üzenet többféleképp is értelmezhető. „Ha nem ijedek meg önmagam megsebzésétől, miért gondoltok, hogy H. Pétertől megijedtem, és panaszkodtam rá?” Valamint: „Nem tudtok megremíteni azzal, ha vamzernak bélyegezték, és a következményekkel fenyegettek. Ha ezt meg merem tenni magammal, ugyan miért félnék tőletek?”

A fogvatartott-társak felé üzenetet küldő „kemény rabok” alapvetően különböznek a „gyenge megküzdési stratégiákkal élőktől”. Utóbbiak nem képesek azt az üzenetet küldeni, hogy „Ha ezt teszem magammal, képzeljétek el, mit teszek veletek!”. Amikor jelezni akarnak, az leginkább annak jelzése lesz, hogy „gyenge megküzdő vagyok, és nem bírom a börtönt” (éppen emiatt jobban járnak, ha a kevésbé mély sebeiket elrejtik, hiszen a nem célravezető üzenet miatt – „keménység” helyett a „törekenység” manifesztációja – csak rosszabb lesz a helyzetük a

közösségben). Aki a társai felé jelez, többnyire *súlyos sebet* ejt magán, ami a kommunikációelmélet felől közelítve érthető is, hiszen a célba juttatni kívánt üzenet: „Ez nem csak egy karcolás!”

A keménység és a rettenthetetlenség mellett a fogvatartotti közönségnek szánt „falcolások” egyéb üzeneteket is hordozhatnak. Hozzá tartozó halála esetén hitelesítik a gyászoló fájdalmát és a bánat „őszinteségét” (ld. még Lehoczki, 2012). Az őszinteség szerepet játszik azokban a helyzetekben is, amikor a fogvatartott egy megelőző esküje vagy „átka” ellenében cselekedett (például Z. Mihály, aki korábban a gyermeke életére is megesküdt, hogy sohasem bántja a társait, majd egy általa kiprovokált verekedést követően megvágta a nyakát). Az erek elmetszése egyfelől az „átok megsemmisítését” jelképezi, másrészt pedig jelzi a társak felé, hogy az eseti hiba ellenére a fogvatartott továbbra is megbízható személy, akinek adni lehet a szavára. Előfordul, hogy egy középponti figura önkárosítása „falchullámot” indít el a körleten. Miután a szint egyik legerősebb fogvatartottja, G. Géza – Rivotril hatása alatt – rendkívül súlyos sebeket ejtett a combján egyik éjszaka, az őt rémülten figyelő barátai is megvagták az alkarjukat. Ezekben az esetekben a társak a lojalitásukról biztosítják az önkárosítót – az önfeláldozásra való hajlandóság és kapacitás egyúttal szorosabbra fűzi a csoporton belüli viszonyokat is.

Jellegzetességek

Láthattuk, hogy az önkárosítás, attól függően, hogy a személyi állománynak vagy a fogvatartott-társaknak szól, különböző jelentéseket hordozhat. Az üzenet sokrétűsége mellett a „hatékony” önkárosításnak többféle kritériumnak is meg kell felelnie.

Láthatóság

A manipulatív – nem öngyilkossági szándékkal elkövetett – önsértés csak akkor éri el a célját, ha észrevehető (tehát nem izoláltan hajtják végre), vagy ha nem tartják titokban, és a híre valamilyen egyéb úton eljut azokhoz, akiknek az ítéletét az illető befolyásolni kívánja (például egy „megbízhatóan dolgozó” informátor segítségével, vagy oly módon, hogy az elkövető közszemlére teszi az önkárosítás *nyomait*). Következésképpen még az egyedül – például a fogdán – elkövetett önkárosításnak is lehet jelzésértéke, hiszen a sérüléseket a későbbiekben meg lehet mutatni másoknak. A sebek feltárásának aktusa egyúttal segít meghatározni, hogy van-e jelzésértéke az önkárosításnak, illetve valóban jelen volt-e a meghalás szándéka (a befejezett öngyilkosságok vagy súlyos szuicid kísérletek elemzései világszerte azt mutatják, hogy az elkövetők többnyire rejtetten, a „közönségtől távol” igyekeznek a tettüket végrehajtani – a hazai esetekről ld. pl. Lehoczki, 2012³).

3 A befejezett öngyilkosságokat elkövetők hazai eseteinek elemzései azt mutatják, hogy az illető fogvatartottak többnyire nem kértek segítséget, nem jeleztek nehézségeket: csendesen, nyugodtan viselkedtek. A probléma lényege, hogy a reményvesztett, depresszív hangulatú, másoktól elhúzódó és az öngyilkosságot fontolgató elítéltet a felszínen szinte semmi sem különbözteti meg a személyzet szempontjából „ideális” fogvatartotttól, aki szó nélkül követi az utasításokat, nem

Módszer

A személyi állománynak és a társaknak szóló önkárosítások többnyire az alkalmazott eszköz alapján is jól elkülöníthetők egymástól. Ha a keménységet és a félelemnélküliséget akarja valaki jelezni (elsősorban a többi fogvatartott felé), akkor olyan módszert választ, ami nemcsak erős fájdalommal jár, de hosszan tartó, jól látható nyomokat is hagy (ebből a szempontból a „nyelés” vagy a gyógyszerezés nem hatásos). A mély sebeket ejtő *vágások* több szempontból is alkalmasak a társaknak szóló üzenetküldésre: veszélyesek, fájdalmasak, szörnyű látványt nyújtanak, illetve az AIDS és a hepatitisz korában rémületet kelthetnek a közönségben.

A többi elítélt felé küldött üzenetekkel ellentétben a személyi állományt nem a „félelemnélküliségről”, hanem ellenkezőleg, a „félelemteliségről” kell meggyőzni a célok elérésének érdekében. Emiatt az alkalmazott eszközök általában kevésbé látványosak, ugyanakkor – a helyzetből való menekülési szándékot alátámasztandó – gyakran azonnali kórházi beavatkozást igényelnek.

A személyi állomány felé küldött jelzések során az egyébként tipikusan öngyilkossághoz használt „biztos módszerek” is válhatnak manipulatív jellegű önkárosítás eszközeivé, hiszen nem annyira a keménységet, hanem a *kétségbeesés valóságát* kell igazolniuk. Ez történt G. Árpád esetében is (a szövegben érdemes figyelemmel kísérni a negatív lelkiállapot leküzdése érdekében történő gondos mérlegelést és döntéshozást): „Kaptam egy fegyelmi lapot, aztán tíz nap magányelzárást (*a beszédes hibát megtartottam az eredeti formájában* – F. T.), és ez azzal járt, hogy tíz napig nem láthattam az ablakból az én kicsi családomat. És se levél, se semmi, azt hittem, megőrülök. Nem bírtam volna ki ezt a tíz napot úgy, hogy ne lássam őket. Nagyon törtem a fejem, gondolkoztam, hogy mit kellene csinálni, hogy ezt a tíz nap fogdát megússzam, és így eszembe jött egy régi börtönös trükk. Ezt úgy kell elképzelni, hogy kamuból úgy teszek, mintha felakasztanám magam. Ezzel az volt a cél, hogy innentől nem lehetek lent a fogdán. Meghoztam a döntést, széjjeltéptem zárás után a lepedőmet, megfontam, körben kidörzsöltem a nyakamat, húzgáltam rajta a lepedőcsíkokat, hogy az a látszat legyen, hogy tényleg megszorult a nyakamon a köté. Lényeg, hogy hiteles legyen. Kiterveltem mindent már a második napon. Még kenyérbelet is vettem a számba, vízzel öszszerágtam pépesre, hogy olyan legyen, mint a hányás, ezt tartottam a számban, és vártam, hogy jöjjenek takarodóra lezárni. Az ajtó felé kötöttem a lepedő egyik végét, volt ott egy szellőzőszerűség, és fölálltam a vécé szélére úgy, hogy pont elértem. Vártam, hogy jöjjenek, nyissák az ajtót, és én majd pont akkor lelépek a vécé széléről. Sajnos sokára jöttek, és fárasztó volt a nyakamban a kötéssel a vécé szélén állni. Arrébb fészkelődtem, és ez lett a baj, mert annyira fészkelődtem, hogy kidőlt a vécéülöke, és tényleg fönt maradtam. Majdnem sikerült az akasztás. Kapálóztam, de nem tudtam magam visszahúzni. Kijött a számon a kenyérbél is, így hihető volt mindenki számára. Aztán áramszünet, elment a kép, a hang. A

követelőzik, és nem jár lépten-nyomon a nevelőjéhez. Higgadt, önálvétető és beletörődő. „Beilleszkedési/alkalmazkodási problémái nincsenek” – ahogyan írni szoktam a pszichológusi véleményekben.

kórházban tértem magamhoz, mert majdnem beállt a halál nálam, úgy, hogy csak viccnek szántam az egészet.”

Környezeti jellemzők

Önsértések gyakrabban fordulnak elő olyan intézetekben, amelyekben erős a bizonytalanság a többi fogvatartott kiléte és tulajdonságai/tudása felől, és ahol emiatt fontos az „imidzsépítés”. (Például előzetesházakban, valamint túlszűfolt és magas fluktuációval jellemezhető börtönökben, ahol a fogvatartottak rendszeresen új emberekkel találkoznak, és többször kell „bemutatkozniuk”. A bizonytalan rangsorolás említett eseteiben az elítéltek valószínűbben is verekszenek össze a társaikkal, nemcsak azért, hogy megvédjék magukat a fenyegetésektől, hanem hogy felépítsenek egy hierarchiát is annak jelzésével, hogy kellőképpen kemények ahhoz, hogy ne szórakozzanak velük.)

A társaknak szóló önkárosító szignálokhoz általában olyan elítéltek folyamodnak, akiknek kevés tapasztalata volt korábban az agresszióval (nem tudnak ügyesen harcolni, hiányzik az „erőszak tőkéje”). Gambetta szerint amikor egy újonc tart attól, hogy jelentősen gyengébb, mint a támadó(k), nem célszerű verekedésbe bonyolódnia. Az önsértés hatékonyabb eszköznek bizonyulhat, különösen, ha az illető kezében marad a kontroll (önkárosításkor az elkövető saját magának okoz fájdalmat, míg ha megtámadják, nem lehet biztos abban, hogy milyen mértékben fogják bántalmazni. Ráadásul ha verekedésbe bonyolódik, annak egyéb következményei is lehetnek, például megtorlás, fogda, a kedvezmény elvesztése stb.).

Börtönkutatások alapján úgy tűnik, hogy minél nagyobb az aszimmetria az áldozat és a támadó között az agresszivitás és az erő szempontjából, annál nagyobb az önkárosítás valószínűsége a verekedéséhez viszonyítva (például fiatalokéak felnőttekkel egy zárkára kerülve több önkárosítást követnek el, míg hasonló képességű fiatalokéakkal inkább verekszenek). Nagyobb esély van a „falcokra” olyan intézetekben is, ahol összeszokott „gengek” vagy „brigádok” működnek, és hagyomány az újoncok erőszakos „fogadása”.

Eredmények

Annak érdekében, hogy az önkárosítás mint jel fennmaradjon a fogvatartottak körében, legalább az esetek egy részében működőképesnek kell lennie (azaz időnként eredményre kell vezetnie, például hatékonyan el kell rettenenie a többieket a bántalmazástól ahhoz, hogy az elkövetőnek megérje bevetni a „falcólást”). Caroline Bradley (idézi Gambetta, 2009) szerint az önkárosítás *távoltító jelzés*. Tapasztalatai azt mutatják, hogy az önsértőket valóban ritkábban támadják meg, mivel a fogvatartottak félnek vagy undorodnak attól, hogy közel kerüljenek egy „falcoshoz”. Hasonló következtetésekre jut Preti és Cascio is (idézi Gambetta, 2009): „Az önsértő viselkedés a bátortalanság és a gyanakvás atmoszféráját hozza

létre, ami elkerülhetetlenül aláássa a kapcsolati hálót a börtönökben.” Valószínűleg pontosan ez az, amit a társaiktól tartó önsértők el szeretnének érní.

A személyi állománynak szánt önkárosító jelekkel kapcsolatban hasonló a helyzet: ha a manipulatív próbálkozások soha nem vezetnének eredményre, azok száma feltételezhetően csökkenne az intézetekben. Kérdés, hogy miért vagyunk sok esetben tehetetlenek a „zsarolókkal” szemben?

„Én most figyelmeztetem magát, és akkor majd magára vessen – emelte fel a hangját J. Károly, miután közöltem vele, hogy nem áll módomban *azonnal* a gyógyító-nevelő csoportba helyezni. – Én innentől felelősséget nem vállalok magamért, és most megmondom, hogy ha kötözködnek majd velem a zárkatársaim, ha visszamegyek, én vagy magamban, vagy másokban teszek kárt, de el fogom mondani azt is, hogy én előre szoltam a pszichológusnak!”

A történet alapján (is) látható, hogy az önkárosítást kilátásba helyező fogvatartottak hihetetlen szenzitivitással éreznek rá a személyi állomány szorongásaira: tisztában vannak a félelmeinkkel azzal kapcsolatban, hogy szuicidium esetén vádolhatók és felelősségre vonhatók vagyunk.

Felügyelet és büntetés című munkájában Foucault (1975) részletesen elemzi azokat a stratégiákat, amelyekkel a modern kori büntető hatalom fokozatosan behatol az individualitás védőburkai mögé, és a test „gyötrése” helyett immár a teljes személyiség birtokbavételét, az elképzeléseinek megfelelő ember „előállítását” tűzi ki célul. A szuicidprevenációs stratégia működtetéséről alkotott elképzeléseink kiválóan összecsengenek mindazzal, amit a francia társadalomtudós az újkori fegyelmező technikákról és a „tökéletes börtönről” állít. Amennyiben a fogvatartottat megfosztjuk az önálló elhatározás és cselekvés képességétől, és azok helyébe a mindent látó, mindenről tudomással bíró személyzetet állítjuk, ha homok kerül a gépezetbe – megtörténik az öngyilkossági kísérlet vagy az önkárosítás –, csak a fegyelmező technikáink fogyatékosságait, azaz önmagunkat okolhatjuk.

Noha az önkárosítóktól való félelmeink hátterében a tökéletes ellenőrzés kudarcának beismerése és az ezzel való elszámolástól való rettegés húzódik, a gyakorlatban úgy tűnik, nemhogy a maximális kontroll nem valósul meg, de – visszajára fordítva a szuicidprevenációs stratégia célkitűzéseit – a félelmet kihasználva maguk a fogvatartottak igyekeznek irányítani az állományt. A bűvös „Öngyilkossági szándékom van!” mondat kiejtésével megnyílik a kapu a soron kívüli nevelői/pszichológusi meghallgatások előtt, lehetőség van az IMEI-be eljutni, gyógyszer szerezni, másik zárkába költözni, speciális körletre kerülni, és még sorolhatnám. A korábbi fejezetben idézett K. Tibor – pontosan érzékelve a helyzetet – a maga módján meg is fogalmazza, hogy a hatalommal szemben sok tekintetben tehetetlen, alávetett és kiszolgáltatott helyzetében az önsértés a különféle szituációk befolyásolásának lehetőségével, a kontroll legalább ideiglenes érzésével ruházza fel.

Természetesen valamennyi, némi rutinnal rendelkező bv. dolgozó tisztában van azzal, hogy amennyiben teret enged a manipulációnak, a zárt közösség törvényszerűségeinek megfelelően a nemkívánatos viselkedés futótűzként terjed majd el. Ha megjutalmazunk egy adott cselekvést – jelen esetben azt közvetítjük

a fogvatartott felé, hogy a kérései előterjesztésének és teljesítésének az önsértéssel való fenyegetőzés vagy maga az önkárosítás a leghatékonyabb módja –, akkor az adott cél elérését lehetővé tévő, ily módon „jutalmazott” viselkedés *megerősítődik*: gyakoribbá, majd rendszeressé válik (vö. Mórotz, 2005). A megerősítés börtönkörnyezetben azért különösen veszélyes, mert az együtt élők zárt közösségében nem pusztán egyéni, hanem modelltanulás útján is könnyedén elsajátíthatók a különféle reakciók. (Vagyis a fogvatartottnak esetenként nem is kell a *saját* csuklóját elmentsenie ahhoz, hogy megértse: az önkárosító viselkedés az akarat érvényesítésének egyik legkiválóbb eszköze lehet. Miután több társa sikeresen hajtotta végre az említett manipulációt, tudni fogja, hogy mit kell mondania a személyzetnek annak érdekében, hogy ő maga is elérje a kívánt eredményt.)

A személyi állomány számára előálló döntéshelyzetek során egyfelől jelen lehet a manipuláció természetével kapcsolatos tudás, másfelől viszont a félelem is: „Mi történik, ha véletlenül mélyebb sebet ejt magán az illető, és mindenki tudni fogja, hogy előre jelezte az öngyilkossági szándékot? Meg tudom-e majd indokolni, hogy miért nem tettem semmit azzal kapcsolatban, amit szeretett volna?” A fogvatartott életével való elszámolás felelőssége rendszerint – mondhatnám: természetesen – erősebb, mint a zsarolásnak való ellenállás vágya/kötelezettsége. Így viszont az a kétségbeesztő helyzet alakul ki, hogy a szuicid szándékot hangoztatók száma a legnagyobb erőfeszítéseink ellenére sem csökken.

Néhány javaslat

Power és Spence (idézi Gambetta, 2009) önkárosítást elkövető skót fogvatartottak vizsgálata során arra a következtetésre jutott, hogy 78%-uk nem a „pszichológiai instabilitás érzése” miatt fordult önmaga ellen, hanem mert tartott a rabtársaitól való sűrűlődtől, illetve egyéb „manipulatív célok” vezérelték. Ezzel párhuzamosan Gambetta megemlíti egy terápiás börtönközösség példáját, ahol az agresszív magatartást – a társak zsarolását és bántalmazását – azonnali, szigorúbb házba történő átszállítással büntették. A fenyegetettség-érzés csökkenésének köszönhetően rendkívül alacsony maradt az önsértések aránya is.

A kutatási eredmények alapján arra következhethetünk, hogy a nem az öngyilkosság szándékával elkövetett önsértések néhány, egymással szoros kapcsolatban álló stratégiával csökkenthetők:

Az önkárosítások kizárólag lélektani keretben történő értelmezése megváltoztatható, ha a helyzet pszichológus vagy pszichiáter által történő meghatározása mellett *multidiszciplináris* csapatot is használunk (például a történetek elemzése során meghallgatjuk a körlet aktuális problémáit ismerő felügyelők és nevelők értékeléseit).

A pozitív megerősítés ellensúlyozása érdekében érdemes törekedni arra, hogy a manipuláció és a zsarolás negatív következményekkel (is) járjanak (az élet és a testi épség megóvása érdekében elrendelt elkülönítés, kamerás zárkába helyezés, fegyelmi felelősségre vonás, IV-es biztonsági fokozatba helyezés és így tovább).

Az elhelyezési körülmények megváltoztatása egyfelől segíthet abban, hogy a jelenleginél homogénebb – ezáltal pedig „súrlódásmentesebb” – körletek jöjjenek létre. A közeljövőben kialakítandó „rezsimszisztem” (kockázatelemzési és kezelési rendszer, vö. Schmehl, 2014) feltételezhetően érdekeltté teszi majd a fogvatartottakat a magatartásuknak a követelményekhez igazodó szabályozásában, a fogvatartotti kultúra átalakulása következtében csökkenő agresszió pedig feltételezhetően az önkárosítások számának csökkenéséhez is vezet majd.

A bevezetendő rezsimszisztem filozófiája a fogvatartottra mint *autonóm*, a saját életét/sorsát befolyásolni képes személyre tekint. Mindez ellentétes a szuicidprevenációs gyakorlatból következő emberképpel, amely a fogvatartott helyett elsősorban a személyi állományt teszi felelőssé az elítéltek saját döntéseieről (mindezt az önkárosítások erősen pszichologizáló szemlélete is megerősíti, ha azonban az elítélteket főként pszichésen zavart, irracionális cselekvőkként definiáljuk, a későbbiekben kevésbé tudunk velük a reintegrációjukért felelősséget vállalni képes állampolgárokként dolgozni). Mindezek miatt a fogvatartott autonómiájának tiszteletben tartása, illetve felelősségének a (f)elismerése létfontosságú – ellenkező esetben ha komolyan gondoljuk a totális ellenőrzést, a börtön személyi állományának felduzzasztásával, egyidejűleg pedig a fogvatartás költségeinek emelkedésével kell számolnunk.

Felhasznált irodalom

- Antal A., Lehoczki Á., Hamula J., Benke B., Gibiszer É., Deli É.: A bv. intézetekben öngyilkossági kísérletet elkövető, öngyilkossággal fenyegető fogvatartottak adatainak retrospektív statisztikai elemzése az 1999. és 2008. közötti időszakban a prevenció lehetőségének szemszögéből. *Börtönügyi Szemle*, 2009; Vol. 28.; 3: 97–100.
- Foucault, M.: *Felügyelet és büntetés*. Budapest: Gondolat Kiadó, 1975.
- Gambetta, D.: *Codes of the Underworld. How Criminals Communicate*. Princeton: Princeton University Press, 2009.
- Kaminski, M. M.: *Games Prisoners Play. The Tragicomic Worlds of Polish Prison*. Princeton: Princeton University Press, 2004.
- Lehoczki Á.: A prizonális helyzetben elkövetett önkárosítás pszichés hátteréről. *Börtönügyi Szemle*, 2009; Vol. 28.; 3: 101–106.
- Lehoczki Á.: Öngyilkosság és önkárosítás a börtönvilágban. *Börtönügyi Szemle*, 2012; Vol. 31.; 3: 33–40.
- Liebling, A.: Prison Suicide and Prisoner Coping. *Crime and Justice*, 2009; 26: 283–359.
- Mórotz K.: A viselkedésalakulás és -befolyásolás tanulás-lélektani alapjai. In.: Mórotz K., Perczel-Forintos D.: *Kognitív viselkedésterápia*. Budapest: Medicina Kiadó, 2005.
- Schmehl J.: A fogvatartottak kockázatelemzései és kezelési rendszere. *Börtönügyi Szemle*, 2014; Vol. 33.; 1: 32–37.
- Tringer L.: *A pszichiátria tankönyve*. Budapest: Semmelweis Kiadó, 2004.

„Felboldogulni”

A Heves Megyei Bv. Intézetben büntetésüket töltő asszonyok és gyermekeik reintegrációs meseterápiás programja

Megközelítőleg 21 ezer gyerek él ma Magyarországon abban a helyzetben, hogy az őt bántalmazó vagy ellátni nem tudó szülők elől intézetbe kerül (véltetően nagyon magas azon gyerekek száma, akikről sosem derül ki, hogy lelkiileg/fizikailag/szexuálisan bántalmazták őket otthon). A gyerekek minden őket ért bántás, nehézség ellenére haza akarnak kerülni az intézetekből, a szüleikkel szeretnének lenni. Elképesztően erős bennük az a hit, hogy „minden jóra fordul”, a szülők egyszer csak megváltoznak, ők pedig boldog gyerekkort kapnak tőlük. Reménykednek abban, hogy a szülő rájön bűnei súlyosságára, bocsánatot kér tőlük, ők pedig alig várják, hogy megbocsáthassanak.

Sajnos ez a helyzet szinte soha nem áll elő. Ha a szülő felismeri is tettének súlyosságát, nincsenek eszközei arra, hogy visszafordítson egy érzelmekkel és indulatokkal megterhelt lélektani helyzetet. A gyerekek is csak „elméletben” tudnak megbocsátani, a mindennapokban aztán folyamatos konfliktusba kerülnek a szülővel, akár ha csak néhány órát töltenek is együtt. A kezeletlen harag, gyűlölet, vádaskodás és szégyen ördögi körré alakul: a szülő alig várja, hogy az őt meglátogató gyerek visszamenjen a gyermekotthonba, és ő „nyugodtan” folytathassa mindennapjait. Ám ezek a hétköznapiak is csak elméletben nyugodtak: bűntudat, sértettség, tehetetlenség lappang a mélyben.

Fokozottan igaz ez azokkal a gyerekekkel kapcsolatban, akiknek szülei börtönben vannak, és a gyerekek emiatt kerülnek állami gondozásba vagy gyámság alá. Az előbb említett indulatok megtöbbszörözve vannak jelen, és a helyzet akkor válik igazán élessé, amikor a börtönbüntetés a végéhez közeledik, és a családnak újra egyesülni lehetne. Az esély meglenne erre az egyesülésre, de a „kivitelezés” a lehetetlennel határos mind a szülő, mind a gyerek részéről. Ennek egyik oka az: nem tudják, hogyan beszéljenek a történetekről, nem tudják, hogyan dolgozzák fel a sérelmeket, és nem tudják, hogyan bocsássanak meg, hogyan kapcsolják össze a szétszakadt szálakat. Segítségre lenne szükségük, de ez a segítség sehonnan sem érkezik. E hiány pótlására dolgoztunk ki egy évek óta tartó reintegrációs meseterápiás programot börtönbüntetésüket töltő asszonyok és gyermekeik számára.

Első szakasz: A kezdetek – ahogy Juhász Attila látta

Valamikor 2010 februárjában Magyarország adott otthont egy európai börtönneveléssel foglalkozó konferenciának. Arra kaptam felkérést, hogy mutassam be az Egerben zajló „Börtön a városért” programot. A konferencián egy előadás és egy

kisfilm került bemutatásra. A bemutató után több nemzet képviselője is elkérte az anyagot, és megbeszéltük a programban rejlő további lehetőségeket. Így találkoztam egy angol intézetparancsnokkal is, aki elmondta, hogy ők is keresik az utakat a minél hatékonyabb reintegráció felé. A hölgy megemlítette a „*Storybook Dads*” elnevezésű programot, amely nagyon sikeres volt a fogvatartottak között. A program már akkor is nagyon szimpatikusnak tűnt, de ezen a szinten meg is állt az érdeklődésem. Azt gondoltam, hogy Egernek a „*Börtön a városért*” által megfogalmazott resztoratív vonalat kell továbbvinnie.

Aztán jött néhány személyes tapasztalat, amely egyre inkább rávilágított arra, hogy a sikeres reintegráció sokkal komplexebb, mint egy jól körülhatárolt program. Bele kell férnie a helyi közösség támogatásának, a családi kötelékek újraépítésének, a munkaerőpiacnak, a képzésnek...

Ezekből számos szegmensen foglalkoztunk, hiszen rendszerezsek a képzéseink és a különféle tréningek a fogvatartottak körében, de mit tehetünk a családi kötelékek újjáépítéséért? Egyáltalán kell-e valamit tennünk? Kinek a feladata mindez?

2010 nyarán egy látogatófogadást ellenőriztem. A látogatófogadáson 10 fogvatartott és kb. 25–30 hozzátartozó vett részt egy időben. Ahogy végignéztem a beszélőhelyiségben hömpölygő tömeget, megakadt a szemem egy családon. Anynyira kiemelkedtek a többiek közül, annyira mások voltak. Egy 30 év körüli elítélt nőnél volt ott az édesanyja és a kislánya. Három női generáció...

A nagymama drapp színű kosztümöt viselt, szemmel láthatólag nemrég járt fodrásznál, az egész megjelenése rendezettséget és nyugalmat árasztott, a 6–7 éves kislány szintén nagyon szépen volt felöltöztetve. Mind a nagymama, mind az unoka megjelenése azt az egyértelmű üzenetet mutatta az édesanyjának, hogy mi rendben vagyunk, nálunk minden tökéletes, értünk nem kell aggódnod. Egy rövid kis kép volt ez az ellenőrzés során, de valamiért megmaradt bennem, aztán mikor egy fél óra múlva ebédelni mentem, együtt léptünk ki az intézetből a nagymamával és a kislánnyal, akik még akkor is nagyon fegyelmezettek és összeszedettek voltak. Aztán mikor kiléptek az intézet kapuján, egyszer csak az idős hölgy megfordult, szomorúan visszanézett, és lerogyott a földre, ráborult az intézet kerítésére, és keserves zokogásban tört ki. A kislány, látva a nagymamáját, odabújt hozzá, átölelte a nyakát, és ott a földön térdelve együtt sírtak. Az egész annyira megrendítő és szürreális volt, ahogy a járdán jöttek-mentek az emberek, a város nyüzsgött, a fiatalok nevetgélve vonultak a plázába. A nagymama és a kislány pedig megtörtén zokogott a földön...

Azt hiszem ez a kép volt az, ami elindított a meseterápia felé, és amin keresztül nagyon sok minden világossá vált számomra. Például az, hogy a hozzátartozóknak segítségre van szükségük; az, hogy a Magyarországon fogva tartott közel 18 ezer emberhez legalább 40 ezer gyermek sorsa kapcsolódik közvetlenül, akik nem tehetnek a szülők által elkövetett bűncselekményről, akiknek a szülő bebörtönzése legalább akkora büntetés, akik mellett nincs ott a szülő, mikor igazán szükségük lenne rá, akiket stigmatizál a társadalom, és ujjal mutogatnak rájuk, mert az apjuk-anyjuk börtönben van...

Valamit tenni kell! De mit tehet a börtön? Ekkor jutott eszembe a korábban hallott „Storybook Dads” program. Felvettem a kapcsolatot Sharon Berry-vel, a program megalkotójával, aki megosztotta velem az angol tapasztalatokat. A programot Angliában a hosszú büntetési tartamot töltő férfi elítélteknél vezették be, elsősorban azért, hogy az apa ne „tűnjön el” teljesen a gyermek életéből, és legyen valamiféle kapocs apa-gyermek között. A bevezetés óta nagy fejlődésen ment keresztül a program, és mára Anglia valamennyi börtönében elérhető, illetve nemzetközileg is akadtak követői.

Angliában bárki jelentkezhet a részvételre, ahol digitális kamerával rögzítenek egy mesét, amit elküldenek egy központi intézetbe, ahol megtörténik az anyag vágása és végleges elkészítése. A kész anyag kerül aztán vissza az alapintézetbe, amelyet a jelentkező kiküld a családjának. A fogvatartottáról így DVD-anyag készül, amelyet különböző effektekkel lehet színesíteni. A központi intézetben lévő stúdióban szintén fogvatartottak dolgoznak, akik szakirányú végzettséget is szerezhetnek.

A Heves Megyei BV. Intézetben elsősorban a női fogvatartottakat szerettem volna bevonni, azzal, hogy a program később kiterjeszthető legyen a férfiak részére is.

A program elindításához a TV Eger biztosított digitális hangrögzítőt, a Városi Könyvtár mesekönyveket, valamint egy sorsszerű találkozásnak köszönhetően Luzsi Margót.

Margó szerepvállalása a programban a kezdetektől felbecsülhetetlen volt. Egy személyben volt a szakmaiság, a stabilitás és a folytonosság. Margó határozta meg azt a célt, hogy ne csak egy egyszerű mesemondásban merüljön ki a kezdeményezés, hanem tanítsuk meg a fogvatartottakat mesélni, mutassuk meg számukra a mesék olyan aspektusait, amelyeket valószínűleg sosem tapasztaltak még. A résztvevők között



Forrás: Heves Megyei Bv. Intézet archívuma

egyébként az volt az egyöntetű tapasztalat, hogy nagyon minimális meseélménnyel rendelkeztek, már ha rendelkeztek egyáltalán...

2010-ben azt a célt tűztük ki, hogy a részt vevő fogvatartottak a gyermekeik részére egy mese CD-t készíthetnek az általuk választott mesékből. Érdekes volt azt is látni, hogy azok, akik a kezdeteknél a közismert és populáris meséket választották, hogyan fordultak egyre inkább a népmesék felé. Végül mindenki népmesét küldött haza, de a bevont kör folyamatosan bővült, nőtt egyrészt a fogvatartottak száma is, és nőtt a családtagok száma is. A nők külön mesét válasz-

tottak a gyermekeiknek, házastársaiknak, szüleiknek, nagyszüleiknek. Az első karácsonyra így 38 nő közel 80 CD-t készített.

A résztvevők között egyfajta terápiás közösség alakult ki a közös sors, a céljaik alapján. A fogvatartottak segíteni kezdték egymásnak, és olyan belső titkokat osztottak meg a társaikkal, amelyeket addig sohasem. Meglehetősen objektív mutatószám, hogy a résztvevők között egyetlen fegyelmi cselekmény sem történt a program során.

A CD-k fogadtatása minden várakozásunkat felülmúlta. A családtagok egyből megérezték, hogy 2010 karácsonyán valami nagyon különleges ajándékot kaptak.

A program első fázisa 2010 végén zárult, amikor 38 fogvatartott közel 80 hangüzenetet küldhetett ki a hozzátartozói részére. Köszönhetően a programot szakmailag koordináló és lebonyolító Luzsi Margónak 2011 elejétől az „Esti mese” program folytatódhatott. Az új cél, a társadalmi jóvátétel érvényesülése volt, azaz, hogy a kezdeményezéshez ezúttal is önként csatlakozó fogvatartottak havi rendszerességgel terápiás foglalkozást tarthattak az Egri Fogyatékos Gyermekek otthonában élő gyermekek részére. A kezdeményezés ezzel magasabb szintre lépett, hiszen a családi kapcsolatok erősítésén túl, a rászorultaknak nyújtott segítség, valamint a társadalmi jóvátétel is megjelent a célkitűzések között.

Az elvi döntés 2011 őszén született meg arról, hogy a meseterápiát kiterjesztjük a fogvatartottakra. Innentől kezdtük meg a szervező, előkészítő feladatokat, a különböző szintű egyeztetéseket a szervezőkkel, a résztvevőkkel és a büntetés-végrehajtás országos parancsnokával.

Második szakasz: A „meseszakkör” – Luzsi Margó szemével

A program első szakaszának jó tapasztalatai – jóllehet magukban hordozták a későbbi lehetőségeket – még nem jelentették feltétlenül a folytatást is. Amikor azonban a fogvatartottak maguk fordultak kéréssel a büntetés-végrehajtáshoz, hogy a program ne maradjon abba, a bv. is, én is azonnal igent mondtunk. A munka egy kisebb csoporttal folytatódott. A fogvatartottak kérése alapján részben segítő szándékkal: *„Beteg gyerekeknek mesélni, örömet adni”*. Másik megfogalmazott szándékunk az volt, hogy a „meseszakkörben” – ahogy ők hívják – tanultakat a családi kapcsolatok erősítésére, ápolására fordítsák. A harmadik célt egy volt fogvatartott így mondta a szabadulása előtt: *„Itt megértettem, hogy van értelme élni”*.

Éppen egy esztendővel a kezdés után vetődött fel a „mesetábor” gondolata, hogy a fogva tartott anyák és gyermekeik együtt lehessenek, s a mesék segítségével büntudat, félelmek, kölcsönös vádaskodások nélkül egymásra találjanak. Hogy az ártatlanul „büntetésüket szabadlábon töltő” gyermekek felmentést, feloldozást kapjanak. Az egyeztetések után elindult a felkészítő munka is. A résztvevők ekkor még nem tudtak semmiről. Természetesen a csoport valamennyi tagjával együtt dolgoztunk, s a következő időszak kerek és teljes volt azok számára is, akik a „táborban” nem vettek részt.

Az előkészítés 9 hónapja alatt 15 mesével, számtalan mondókéval, sok énekkel és játékkal dolgoztunk. A mesék kiválasztását mindig az elvégzett munka során

szerzett tapasztalatok segítették. Ezek között vannak olyanok is, amelyek újra és újra visszakөрülnek a csoport munkájába azóta is (mint pl. a *Mesetarisznya* című mese), valahányszor új tagok kerülnek a szabadulók helyére. Egy-egy mesével olykor több alkalmon át is foglalkoztunk, más mesék a továbblépést segítették, sok mesét az anyák maguk is szívesen meséltek később.

Hosszú lenne leírni a mesék kiválasztásának történetét, így inkább vázlatosan, jelzésszerűen legyen itt „mustrának” néhány mese:

- *Mesetarisznya* – Az ezzel a mesével folytatott munka célja/eredménye többirányú volt. Ráébredni pl. arra, hogy miféle jó szolgálatot tesznek a mesék. Kimondhatóvá lettek a börtönnel, bezártsággal kapcsolatos érzelmek, elmondhatóvá, miféle rettenetes tévképzetek élnek gyermekeikben a börtönnel kapcsolatban. (Láncos golyó, szalmán alvás, kenyéren és vízen tartják őket, patkányok szaladgálnak közöttük, kopaszra nyírják a fejüket, minden nap megverik őket, hideg van, nem fűtenek...) Mindezek mellett szóba került, ők maguk milyen családi történeteket zártak a tarisznyába.
- *Kisgömböc* – Bár induláskor a *Mesetarisznya* folytatásaként működött (bezártság, elnyeletés), mégis a segítségével szerzett tapasztalatok legmarkánsabbika. E mese kapcsán fogalmazták meg ugyanis az asszonyok, hogy az egyetlen helyes út, ha a gyerek semmiről nem tud velük kapcsolatban. Innen indult a reintegrációs munka szakmai része, méghozzá azzal a céllal, hogy ez az általános vélekedés átfomálódjon az asszonyokban.
- *A Mennyország* című (cerhár) cigány mese kivétel nélkül nagyon erősen foglalkoztatott mindenkit. „Néha a fűszálba is lehet kapaszkodni”, „Semmi nem marad büntetlenül. Minden bűn magában hordozza a büntetést” – fogalmazták meg botladozva gondolataikat. Az elődök vétkeit hordozó, ártatlanul szenvedő anya és az anyáért az alvilágot megjáró fiú meséjét saját életük tükrének tekintették. Mint anya s mint gyermek egyaránt.
- *Hamupipőke* – Sokáig volt „porondon”. A mesét kérték is, s az én elgondolással szerencsésen találkozott kérésük. Csak egy a sok – a mesében rejlő és kibontakoztatott – lehetőségből: mit tudnak ők adni innen a börtönből is, mi az az „aranyruha”, amit ebből az eleven eltemettetésből gyermekeiknek adhatnak? Felismerték, és megfogalmazták, hogy mindaz, amit itt tanulnak, az is efféle „aranyruha”.

Mire a kilencedik hónap végére értünk, valamennyien „képben” voltak a mesékkel. Ki-ki a maga módján jól és örömmel mesélt. Közben az intézetben, ahol a fogyatékkal élő gyerekeknek meséltek – élesben szereztek tapasztalatot a mesemondással kapcsolatban, s aki szerencsésen egy-egy alkalommal eltávozást kapott, otthon is kipróbálta tudományát. Éltek bennük a mesék.

A „mesetábor” ötlete meglepte, s egyben megijesztette őket. Az első pillanatok örömet (hogy együtt lehetnek a gyermekekkel) a szorongás váltotta fel: „Mi lesz most?”. E szorongás oldását igyekezett oldani a pályázat. Azoknak az asszonyoknak és gyerekeknek, akik szerettek volna részt venni a 10 napos munkában,

pályázatot kellett írniuk, ez volt a jelentkezés feltétele. Az anyák egy mesét írtak saját életükről („*Volt egyszer egy kislány...*”), a gyerekek pedig rajzot és történetet küldtek be „*Az én anyukám*” címmel. Az egyik asszonyt, aki félelmei miatt nem akart részt venni a programom, a gyerekei így győzték meg: „Anyu, ugye, megteszed értünk?”.

Harmadik szakasz: A meseterápiás tábor – Boldizsár Ildikó szemével

Végül 13 gyerek és 5 asszony érkezett a „mesetáborba” a börtönből, hogy a mesék segítségével rendezni tudják önmagukkal és egymással a kapcsolatukat. Azt tűztük ki célul, hogy a 18 ember az új élet lehetőségét kapja meg a közös munkától és főleg a meséktől. Mindezt a családi kapcsolatok erősítésén (anya-gyerek, testvér-testvér, család-rokonság, ősök), a családi feszültségek oldásán (elsősorban büntudat, harag, vádaskodás, szorongás, félelem, hiány) keresztül úgy, hogy felkészítjük őket a hátralévő, külön eltöltött időre is (a családban betöltött szerepek megerősítése, kisebb célok kijelölése minden fél számára). Távlati céloknak jelöltük meg a szabadulás utánra a közös és egyéni jövőkép kialakítását, továbbá annak tudatosítását, hogy miként segíthetik egymást a családtagok, hogy ne forduljon elő visszaesés vagy rossz mintakövetés.

Nagyon fontos körülmény, hogy a programban részt vevő asszonyok vállalták, hogy 10 nappal meghosszabbítják büntetési idejüket a „mesetáborban” eltöltött 10 napért cserébe, vagyis tanúságot tettek róla, hogy gyermekeik sokkal többet jelentenek számukra, mint saját szabadságuk.

Azt is fontosnak tartottuk, hogy a gyerekek tudják: a „táborozás” lehetőségét az édesanyjuk teremtette meg számukra a börtönben! Szerettük volna tudatosítani bennük, hogy bármilyen nehéz körülmények közé kerül is egy ember, mindig van lehetősége arra, hogy fordítson a sorsán, és emberhez méltón cselekedjen, gondolkodjon. Hosszas és alapos (éppen 9 hónapnyi) előkészítő munka, kétszeri személyes találkozás, a gyermekekkel történő kapcsolatfelvétel, levelezés és sok-sok hatósági egyeztetés után kezdtünk bele a 10 napos szakmai programba.

Milyen fa vagy te?

A meseterápiás munka központi motívumának a FA szimbólumát választottuk, mégpedig a mintázatmódszer alapján. Szerintünk a természetben a fa mutatja a legnagyobb hasonlóságot a börtönben lévők helyzetével azáltal, hogy mozdulatlanul áll, ugyanakkor képes mind a gyökereit, mind a lombkoronáját erősíteni, növesztetni, megújítani. Gyakorlatilag erre a minőségi munkára van szüksége azoknak, akik új életet szeretnének kezdeni, de éppen „nem mozdulhatnak” a lábukkal. A mintázatmódszert követve a fához kapcsolódó további motívumok és a fa életével kapcsolatos események, valamint a fán élő madarak is megjelentek a munkánkban, miképpen a gyökerek, lombok, falevelek, fészkek, kártevők, valamint a kiszáradás, a vegetációs időszak is. Gyakorlatilag azt jártuk körbe több

oldalról, hogy az ANYA MINT FA hogyan tud életet, otthont, lehetőséget, oltalmat, gyökereket és szárnyakat adni a GYEREKEKNEK MINT MADARAKNAK. Minden mese, közös tevékenység, madaras foglalkozás ezt a témát erősítette és vitte tovább napról napra.

A fa mint szimbólum azonnal a szívükbe talált. Kértük őket, hogy minden család válasszon magának egy fát. Ez lett a „mesenevük”. Egyikőjük így emlékezett vissza a fákról való első beszélgetésre: *„Minden család választott egy rájuk jellemző fát, mi a barackfát választottuk, így lettünk Barackfa-család, mely mosolygós és vidám. Azért lettünk fák, mert amíg be vagyunk zárva a börtönbe, addig gyökereink röghöz kötöttek, de erős a törzsünk, ami kibír mindent, és az ágaink, leveleink nyújtózhatnak, nőhetnek, szabadok, mint a képzeletünk. Mi pont olyanok vagyunk, mint a fák. Nem mozdulhatunk a helyiünkől, de közben virágba borulhatunk, termést hozhatunk, változásokon eshetünk át.”*

A családi fa és a családfa

A családok közösen kiválasztották, hogy kinek milyen családi fája lesz. Barackfa, Fűzfa, Almafa, Olajfa és Fenyőfa jelent meg a munkában. Délután mindannyian utánanéztek, mi jellemzi a választott fát azon kívül, hogy mindannyian személyes okokból döntöttek a fákkal való azonosulás mellett. Ezután elkészítettük közösen a családfákat, hogy az édesanyák megismertethessék a gyerekekkel az őseket, a rokonokat, ki-ki megtalálja helyét a családi rendszerben. Családtörténetek hangzottak el, és minden anyuka elmesélte a gyermekének, hogyan hozta őt világra. A gyerekek most hallották ezt először. Erről így írtak a beszámolóikban: *„Nekem az tetszett a legjobban, amikor a gyerekekkel készítettük a családfát”, „A családfa bizony nagy tanulság volt a számomra, hogy a gyerekeim mennyire tudatában vannak ennek fontosságának. A tábor bebizonyította nekiünk, hogy igenis fontos, és beszélni kell arról is, hogyan születtek a gyerekek, hogyan kapták a nevüket, miért éppen ezt a nevet.”*

A kicsikkel születéstörténetet játszottunk, elvetett magokkal és képzeletbeli kerttel. A gyerekek módfelett élvezték a képzeletjátékokat. Soha nem kellett őket fegyelmezni, röptek a képzelet szárnyán, és izgatottan, örömmel vártak minden feladatot. Este a Barackfa-család mutatkozott be. Ügyesek, szépek, szívszorítóak voltak, ahogyan magukról beszéltek. Az esti zárószertartáson az egyik kislány azt mondta, neki az volt a legjobb: *„Végre mondhatom azt, hogy anyu”*. 6 éves testvére azt mondta, hogy ma végre *„felboldogult”*, és ezt tanácsolta mindenkinek: ha szomorú lenne, *„boldogítsa fel magát”*. Az első, amit a gyerekektől tanultunk, ez a szó volt: felboldogulni.

Fészkek a fán

A fákkal folytatott munka következő lépése a fészkeképítés volt. Azt kerestük meg közösen, hogy kinek hol a fészke, azaz hol érzi biztonságban magát. A nyitószer-tartáson mindenki elkészíthette volna a rendelkezésre álló tárgyakból, kelmékből a saját fészket, de sajnos ez nem sikerült senkinek. Úgy tűnt, senki sincs a helyén, vagy

senki sem találja a helyét, mert nem tudtak maguk köré egyetlen perc erejéig sem olyan kuckót építeni, ami megvédhette volna őket. Ebben a fészeképítésben nyilvánult meg leginkább a 19 ember védtelensége, kiszolgáltatottsága. Senki nem tudta, hogyan tehetné védetté, biztonságossá a fészket, és ez még nehezebbnek tűnt akkor, amikor a családi fészek készítésének lehetőségét is felvetettük. Ekkor vált nyilvánvalóvá, hogy az összebújások mögött súlyos nehézségek rejtőzhetnek, s ezeket a nehézségeket viszik magukkal a családok a zárt ajtók mögé. Felajánlottuk, hogy délutánonként minden olyan családnak, akik szeretnének segítséget kérni „valamiben”, lehetősége van egyéni beszélgetésekre. Három család azonnal jelentkezett.

A foglalkozáson a családok elmondták, hogy mit tudtak meg a „fa-nevükről”, majd megkérdeztük, hogy azt tudják-e, hogy ők miért kapták azt a nevet, amelyet viselnek. A „Fenyőfa-gyerekek” tudták egyedül, de a nevük jelentését nem ismerték. Erről beszélgettünk közösen, az anyák elmondták gyermekeiknek a névválasztásuk történetét.

Este az Almafa-család mutatkozott be. Itt mondta „Kisalmafa”, hogy *„Nekem az alma édes, ha anyával vagyunk, és savanyú, ha visszamegy a börtönbe.”*

Az édesanya saját mesét talált ki estére: az öt Fa-családról és „gyümölcskeikről” szólt a mese. Gyönyörűen ötvözte saját belső képeit, a valóság elemeit (még egy „jó juhász” is belekerült a mesébe) és az ősi mesemotívumokat. Mindenki magára és a börtönparancsnokra ismert. Sírtak.

A fák gyökerei

Faültetéssel kezdtük a harmadik napot, meglepő volt, hogy a fizikai munkához (ásás, lapátolás) mennyire nem fűlött a foguk. Többször is figyelmeztetni kellett a fiúkat, hogy segítsenek. Ezután arról beszélgettünk, hogy mit jelent fát ültetni. Mikor kell fát ültetni? Mit jelent a vegetációs időszak és a nyugalmi időszak? Mikor koncentrálni egy fa a gyökereire, és mikor a lombjára? Hogyan csinálja ezt? Mit látunk kívülről, amikor csak a gyökér dolgozik? Hogyan dolgozik a gyökér? Hogyan dolgozhat bennünk, emberekben egy gyökér? Mi az a gyökér? Szinte kivétel nélkül a családot nevezték meg a gyökérnek, de a kamasz fiúk azt mondták, hogy a bennük lévő erő, bizakodás is lehet gyökér. Akkor a többiek is átváltottak arra, hogy saját maguk rejtett erőforrásait nevezzék meg gyökereknek. Felszabadultan borultak egymás nyakába anyák és gyerekek.

A beszélgetés után mindenki választott magának egy olyan „utas képeslapot”, ahol látja magát, és egy olyat, ahol lenni szeretne. Óriási különbségek voltak a két kép között. Arról is beszélgettünk, hogy milyen módon lehetne átkerülni egyik „képből” a „másikba”.

A kicsikkel folytattuk a varázsjátékokat. Elképzeltük és eljátszottuk, hogyan nő egy fa, mi történik vele, amikor a Nap süti, a vihar tépázza, alszik, ébred, szomjas, fázik, leveleit hullatja. Elképzeltünk egy erdőt, s utána le is rajzolták az elképzelésüket. Nagyon szerették ezt csinálni! Kérték a mondókákat is, többször is elmondtuk dob kíséretével.

Este a Füzfa-család mutatkozott be. A három gyerek beszélt is magáról. Édesanyjuk *A kiskakas gyémánt félkrajcárja* című mesét mondta el. Gyerekei büszkén feszítettek mellette, és figyelték a mesehallgatók arcát. A mese végén ölelték-csókolták anyjukat.

A fák ellenségei

A nyitószertertáson arról beszélgettünk, hogy milyen problémák adódhatnak egy fával? Sorolták: kiszárad, kártevő szállja meg, valami rágja a gyökereit, vihar, villám, jég tépázza, nem hoz termést, elfagy, megég, kivágják, eltörik, beteg lesz stb. Kértük őket, vizsgálják meg „fa-önmagukat” ebből a szempontból is. Milyen az, ha kiszáradnak, kártevők szállják meg őket, elfagynak, megégnek, eltörnek stb. Belesápadtak a belső képekbe.

Hogyan kezd egy fa új életet? – kérdeztük tőlük. Nem igazán tudták, és meglehetősen sokkolva voltak az előző képek hatására. Itt volt az ideje elmesélni *A fák titkos szíve* című mesét. Döbbenetes ereje volt. Mindegyik nő azt állította magáról, hogy ő a mesében szereplő hiéna. A gyerekek kivétel nélkül a fával azonosultak. Mindenki befejezte a mesét, és ezek a befejezések is önmagukért beszélnek. „Ez a mese a kapzsiságról szól, ami tökéletesen illik ahhoz, hogy most börtönben vagyunk” – emlékezett vissza egyikőjük.

Este az Olajfa-család mutatkozott be, kissé szűkszavúan. De az anya felelevenítette egy régi emlékét az apósáról, aki *A kiscigány* meséjét mesélte neki cigányul. Ő is ezt a mesét mondta el nekünk, és – pironkodva – beletett néhány cigány mondatot is.

A fák segítői

Magától értetődő volt, hogy a „hiénás” nap után ráforduljunk a bennünk és körülöttünk lévő segítőkre. A fölöttünk röpködő madarakhoz fordultunk először. A nyitószertertáson arról beszélgettünk, milyen képességek szükségesek ahhoz, hogy a madarak elmozdulhassanak az őket veszélyeztető, bántalmazó tényezők elől, majd lassított madárhangokat mutattunk nekik, mintegy demonstrálva azt is, hogy a körülöttünk lévő hangok közül mily kevés az, amire felfigyelünk, amit egyáltalán megértünk. Nem volt nehéz összekötniük a nehezen meghallható külső hangokat a nehezen meghallható belső hangokkal, így a délelőtt villámgyors felismerésekkel folytatódott, bár megnehezítette a folyamatot, hogy úgy tapasztaltuk: kialakulóban vannak az első konfliktusok a gyerekek és az édesanyák között. Ennek egyik oka az volt, hogy a gyerekek elkezdtek egymás felé is nyitni, egyre több időt töltöttek egymással (hanyagolva akár az édesanyákat is), a másik oka pedig az volt, hogy a gyerekek nem aludták ki magukat, mert hajnalig együtt maradtak előző éjjel. Ezért le kellett kicsit lassítani, és ehhez kapóra jött, hogy az augusztus 20-i kenyér megsütésének ideje is elérkezett. Úgy terveztük, hogy az anyák ezen a napon tanítják meg lányaikat arra, amit ők is csak hat nappal azelőtt

tanultak meg: a kenyérsütésre. Így is történt. A kenyérdagasztás lélekemelő pillanata volt „Kisalmafát” dagasztani látni: egy órán keresztül, fáradhatatlanul gyúrta, gyömöszölte a tésztát. Őserő áradt a mozdulataiból, archaikus tudás. Úgy tudott kenyeret dagasztani 6 évesen, hogy nem mutatta meg neki senki. A saját „kenyérdagasztó-kódjai” nyíltak meg, és röpítették őt élete első kenyere felé.

Az „új élet” kenyerek azonban nem egyértelmű sikerrel zárultak. „Fenyőfa-anya” feladta, fiára bízta (sajnos a közös terápiában is éppen itt tartottunk: földni látszódtott az a remény, hogy kialakul valami megoldás a családban), „Olajfa-anyáé” nem sikerült (nem is tett bele semmit, és ettől a naptól kezdve le is állt a fejlődéssel), „Barackfa-anyának” pedig csak másodsorra sikerült a kenyér.

Este a Fenyőfa-család mutatkozott be. Ők ejtettek egyedül szót az apáról, bemutatatták őt is, mintha közöttük lenne. Ez az apuka volt egyébként az egyetlen, akivel lehetett is „dicsekedni”, három apa szintén börtönben volt, egyikőjük pedig gyilkosság áldozata lett.

Az anya a *Farkastanya* című mesét mondta el. Sokat elárult egyébként a meseválasztásairól, hogy az „elnyelő, bekebelező farkas” vagy az „elnyelő szörnyeteg”, de még a „mindent felzabáló kenyér” motívuma is gyakran előkerült. Ebben a helyzetben vannak ők: elnyelve, bekebelezve, felfalva „saját farkasuk” által.

A mesékkel való munkát kiegészítették a kézműves tevékenységek. Itt jól tetten érhető volt minden esetben, hol, milyen „működési” zavarok vannak a családokban, az emberekben. A kőkemény férfiközpontúságtól kezdve a gyerekek ötleteinek teljes korlátozásán keresztül a totális tehetetlenségig minden kiütközött. Ugyanakkor a sikerélmény azonnali hatása is érzékelhető volt. Jellemző volt szinte mindenkire a türelmetlenség, valamint a kitartás hiánya. A kíváncsiság is jelentős volt, alkalmanként szívesen bütyköltek. A közös munka a társas életre is alkalmat teremtett, jó hangulatú közös énekléseknek is teret adott. Itt kezdték el megtanulni későbbi kedvenceik egyikét, a karácsonyi cigány népdalt egy véletlen szülte csörgő-zörgő zenélés alkalmával.

Ruháikat látva jöttünk rá, fogalmuk sincs arról, hogy a szakadt ruhákat meg is lehet varrni. Az egyik anya nagyon megdöbben azon, hogy a dolgok javíthatók! Sajnos csak későn jutottunk el oda, hogy le kellett volna ültetni őket, és megmutatni nekik, hogyan kell egy-egy ruhadarabot megjavítani. Akkor tudatosult bennünk, hogy ezt egyetlen anya sem tudja, hogyan is taníthatta volna meg erre a lányait? Ha valóban akarunk reintegrációt, akkor többek között csecsemőgondozást, gyermeknevelést, pénzbeosztást, háztartási ismereteket kellene az asszonyoknak tanítani. Például egyikőjüknek fogalma nem volt róla, mikor, mit „kell” tenni a gyerekekkel. Nem ismerte fel, ha a gyermek fáradt, nem tudta mikor és miért kell „rászólni”, hol mindent megengedett három gyermekének, hol értelmetlenül korlátozta őket.

A Mesefesztivál

A 10 napos közös munkát egy Mesefesztivállal zártuk. Itt már nem mesélni kellett, hanem közösen előadni a mesét valamilyen formában (báb, színielőadás, kamishibai^{1*}). Nyitásként, kedvcsinálóként *A nagy, zsíros kalácsot* mutatták be az asszonyok kamishibai technikával. Barackfáék *A farkas és a kecskegidák* című mesét bábozták el, Fenyőfáék a *Piroska és a farkas* című mesét adták elő fergeteges szereposztásban és saját maguk által tervezett díszletek, jelmezek felhasználásával, Almafáék megcsinálták kamishibainak az anya saját maga kitalált és a második napon elmesélt meséjét, Fűzfáék pedig elbábozták *A fák titkos szívé*t a saját befejezésük alapján. Olajfáék *A két bors ökröcskét* készítették el kamishibainak. A bemutatók bárhol helytálltak volna, ilyen erősen még soha nem éreztem, hogy a mesék tényleg csodákra képesek!

Összegzés

Összegezve az egri csoport tapasztalatait, a legfontosabb konklúzió az, hogy óriási szükség van arra, hogy a börtönben lévők családtagjai, hozzátartozói segítséget kapjanak az őket ért trauma feldolgozásához. A legnagyobb veszélyben a gyerekek vannak (bár láthattam a hozzátartozókat is könnyeket nyelni, amikor jöttek a gyerekekért), és ebben a 10 napban mélyére láthattunk azoknak a gyötrelmeknek (a fájdalom szó itt kevés), amelyekkel ezek a gyerekek küzdenek napról napra. Amikor a szülő bevonul a börtönbe, a gyerek el sem tudja képzelni, milyen lesz majd nélküle. Csak hetek múlva érti meg, milyen is egyáltalán anya nélkül maradni. Láttam zokogni, nyűszíteni a 16 éves kamasz fiút, amikor felelevenítette azt az utazást, amikor bevitték a börtönbe autóval az édesanyját. Minden ízében reszketve mesélte el, milyen volt a búcsúzás, és hogy utána hogyan sírtak az apjával egymásba kapaszkodva, hogyan próbáltak egyáltalán visszavergődni, visszacsúszni-mászni az autói. Láttam ökölbe szorított kézzel a földet püfölni egy másik kamaszt, és hallottam üvölteni: „Hallani sem akarok ezekről a dolgokról! Elég volt, elég volt, elég volt, hagyjátok abba!” 14 éves testvére hányt, így „engedte ki magából” a családjukat ért szégyent, sérelmeket, az anyjában való csalódást. Másik testvére vinnyogva kapaszkodott belém, hogy legyen már vége ennek az egésznek, mert különben ő véget vet az életének. A 18 éves „rangidős” lány elmesélte, hogyan hurcolták meg a családot a tévében, miket láttak az interneten megjelenni a családjukról. Nem az anyjukról és az apjukról, hanem *róluk*, beleértve a nagymamát és őket, négyüket is. Volt olyan gyerek, aki arcát a kezébe temetve zokogott, és ő is csak annyit kiabált: Soha nem akarok ezekről a dolgokról beszélni! Láttam egyikőjük haragtól eltorzult arcát (4 éves volt, amikor az anyja börtönbe került, most 14 éves), ahogyan az anyja arcába üvöltette: „Hol voltál te, amikor először mentem iskolába? Hol voltál te, amikor először voltam szerelmes? Hol voltál te, amikor először menstruáltam, először csókolóztam? Szükségem lett volna egy anyára, szükségem lett volna rád! Hát most ne akarj beleszólni, hogy

1 A kamishibai japán eredetű szó, jelentése papírszínház („színházi játék papírból”). A mesemondó módszer lényege abban ragadható meg, hogy a szóban előadott történetet az előadó papírlapokra festett képek segítségével tesz szemléletesebbé.

én kivel járok!” És láttam testvére bizonytalan mozdulatait (ő 3 éves volt, most 13), kötődés nélküli, furcsa kapcsolatát egy idegen nővel, akit „anyunak” kell hívni, de nem nagyon érti, miért. És láttam mind a 8 gyereket azután, miután a bizalmukat megnyerve (ez borzasztó nehéz volt!) MÉGIS beleengedték magukat abba a helyzetbe, hogy átbeszéljük az átbeszélhetetlent. Nagyon-nagyon nehéz pillanatok voltak ezek, mindenki részéről sok munka volt abban, hogy a katarzis felé menjünk, ne a még mélyebb pokolba. Hogy sok kimondott fájdalom, harag, gyűlölködés után ráforduljunk a megbocsátás felé vezető ösvényekre. Napokig tartó folyamat volt ez, és sokszor volt kétséges a siker, de tudtuk, bármilyen nehéz ez az egész, vissza nem fordulhatunk. És a családok a kezdeti bizalmatlanságok után bátran jöttek velünk. A gyerekek elhitték nekünk, hogy ha most beleengedik magukat abba, hogy egy-két órán keresztül „rossz” legyen nekik, átjutnak egy másik partra, ahonnan minden másképp látszódik majd.

Külön terápiát igényeltek a „kicsik”, hiszen velük nem tehettük meg, hogy átbeszéljünk dolgokat. Játékterápiát, mondókaterápiát alkalmaztunk. A 6, 8, 9 és 10 éves gyerekek nem értették még pontosan, mi történt, de az anya elvesztéséből fakadó fájdalmuk erős volt, s kimondatlansága miatt rengeteg zavart okozott. A bizonytalanságból eredő magatartászavarok mind a 4 gyerek esetében középsúlyosaknak tűntek. A 6 éves teljesen össze volt zavarodva, s bár anyja igyekezett leplezni, a szobatisztasággal még mindig problémái voltak. A 8 éves gyomra beteg, a normális táplálékot nem tudja megemészteni, gyakran volt hányingere, hasmenése, háromszor hányt is. A 10 éves boldogtalan, türelmetlen gyerek, senki nem figyel rá odahaza, kallódik, holott ha kis figyelmet kap, máris kész okosan viselkedni, a feladatokat bátorításra remekül teljesíteni. A csoport végén adott interjújában a felelősséggel bíró férfiember szólalt meg belőle, amikor kétszer is elmondta: „Én nem engedem az anyámat többet lopni. Majd én elmegyek dolgozni, de anyám többet nem fog lopni.” A 8 és 9 éves testvérek a szülők börtönbe vonulása után valószínűleg rettenetes lélektani helyzetbe kerültek, amit kétféleképpen oldottak meg. A kislány zsarnokká változott, s ha valamit nem kapott meg, súlyosan büntette anyját vagy azt, aki éppen nem „állt vigyázzba” azonnal parancsai (mert ezek már nem kérések voltak) előtt. A kisfiú kettéhasította a világot: a realitások világát (amelyben az anyja és az apja börtönben van) negligálta, és egy felépített vágy-világban mozgott, amelynek ő volt a rendezője.

Mind a 13 gyerek sérült gyermek volt, de igyekeztek ezt jól titkolni. Megtanulták, hogy az őket ért szégyennel együtt minden mást nyomjanak el. Sokat segített ezeknek a gyerekeknek, hogy olyan gyerekekkel találkozhattak, akik „hasznos cipőben jártak”, hasonló sorsot éltek. Ez láthatóan jól tett nekik. Egyikőjük azt mondta, hogy ő azt hitte, csak ők élnek ezzel a szégyennel, és most jó volt látni, hogy nincsenek egyedül. Sorstársaik között megfogalmazhatták és kimondhatták gyötrő gondolataikat, félelmeiket, reményt kaptak saját életükhöz. Érzékeltették, hogy problémájuk nem egyedi, vádolhatták anyjukat anélkül, hogy rettegniük kellett volna ennek következményeitől, a szeretet elvesztésétől, s egyúttal tisztán és minden lelkiismeret-furdalástól mentesen szerethették, ölelhették anyjukat.

Zárszó – ahogy Juhász Attila átélte

Én nem voltam jelen a 10 napos munkában, s csak az utolsó napon mentem vissza az 5 éves lányommal, aki szívesen jött velem. Azért vittem el őt magammal, mert egyrészt hiteltelennek tűnhetek, hogy a reintegrációról beszélek, mégsem lépek túl a három lépés távolságon, és kínosan ügyelek az intézeti érintkezés szabályaira. Kell, hogy érezzék: komolyan gondolom azt, hogy a társadalomnak vissza kell őket fogadni, és annál őszintébb üzenet, hogy elviszem az 5 éves lányomat közéjük, nem nagyon lehet. Másrészt szeretném, ha a lányom nem burokból nőne fel, hanem idejében találkozna ilyen sorsokkal, ilyen helyzetekkel is, hogy aztán helyükön tudja kezelni az életben a dolgokat, illetve ne alakuljanak ki benne idejekorán gátlások és előítéletek.

Az utolsó nap csúcspontja a családi Mesefesztivál volt. A lányom minden érzékszervével figyelte a gyerekeket, az anyukákat, a családokat. Így csak egy nő tud nézni, azokat az apró rezdüléseket és ki nem mondott üzeneteket csak egy nő érti (és már 5 évesen is). A program során sok mindent láttam, sok mindennel találkoztam és sok minden mélyen megérintett, de az egyik csúcspont az volt, amikor már ágyban fekvé a lányom felém fordult, miközben a hátát simogattam, és azt mondta: „Apa, úgy láttam, hogy a gyerekek nagyon boldogak voltak!”

*

A reintegrációs program folytatódik. Luzsi Margó azóta is minden hétfőn „meseszakkört” tart az egri börtönben, és újabb családok várnak „mesés és madaras” családgyesítésre.

Nők a büntetés-végrehajtási szervezet személyi állományában

A nők és a férfiak közötti esélyegyenlőség a közösségi jog egyik alapelve. Az Európai Uniónak a nemek közötti esélyegyenlőség terén kitűzött céljai között található az esélyegyenlőség és az egyenlő bánásmód megteremtése a férfiak és nők számára, valamint a nemi alapon történő hátrányos megkülönböztetés minden formájának eltörlése. Magyarországon több jogszabály is tartalmaz az egyenlő bánásmód követelményéről szóló általános elveket és rendelkezéseket. Így az egyenlő bánásmód követelményét és a hátrányos megkülönböztetés tilalmát előírja az Alaptörvény, az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény, az egészségügyi törvény, a Polgári Törvénykönyv valamint a Munka Törvénykönyve is.

Európában és más földrészek fejlett társadalmiban az utóbbi évszázadokban a nőknek sikerült elérniük, hogy meglehetősen széleskörű jogokkal rendelkezzenek, de a gyakorlatban a jogok érvényesülése még viszonylagos. Ám ma már nem megy csodaszámba, ha egy nő nem hagyományos női foglalkozást választ, nem óvónő, orvos, tanítónő szeretne lenni, hanem rendőrtiszt, katonanő vagy éppen büntetés-végrehajtási tiszt vagy tiszthelyettes. Ugyanakkor érdekes véleményt fogalmaz meg Sándor Bea a nők társadalmi egyenlőtlenségéről: *„A Földnek gyakorlatilag valamennyi létező társadalma patriarchális jellegű, vagyis a férfiaknak biztosított előnyökre és hatalomra épül, és ennek a berendezkedésnek a gyökerei nagyon távoli időkhig nyúlnak vissza. Olyannyira, hogy a patriarchális (férfiuralom) alapelve tökéletes alibire talál abban, hogyhogya ezt a történelmileg kialakult társadalmi berendezkedést a lehető legtermészetesebbként állítja be, ezért lehetséges az, hogy még a hatalomból kiszorítottak (nők) tömegei is természetesnek vélik működését, hatalom elosztását.”*¹

Felmerül a kérdés, hogy egy speciális munkaerő-piacon, az olyan köztudottam maszkulin struktúrában, mint a rendvédelem, hogyan érvényesülnek a nők, milyen karrierutakat járhatnak be, hogyan tudnak alkalmazkodni olyan környezetben, ahol jószerint férfias normák uralkodnak, illetve a nők szerepének szervezeten belüli kiterjesztése okoz-e valamilyen problémát, illetve milyen területen okozhat problémát a szervezet működési mechanizmusában.

A téma aktualitását a modern humánerőforrás-menedzsment optimálisabb működésének elősegítése is indokolja, hiszen minden rendvédelmi szervnél emelkedik a női alkalmazottak száma, és hatékony beillesztésük a rendszerbe mind a szervezet, mind az egyén szempontjából fontos.

Míg a rendőrségnél 2004-ben 17% volt a hivatásos szolgálatot ellátó női állomány aránya, addig ez 2012-re 30%-ra nőtt.² A honvédségnél hasonló trend fi-

1 Sándor Bea: Nők. – mek.niif.hu/03400/03477/pdf.4_nok.pdf

2 Földesi Krisztina: Férfiak és nők a rendőrségen. – www.pecshor.hu/periodika/XIV/foldesik.pdf

gyelhető meg.³ A büntetés-végrehajtás szervezetében 2003-ban a férfi és női állománytagok aránya 73–27% volt, 2013-ban ez 70–30%-ra változott.⁴ A női munkaerő arányának növekedése nálunk tehát kevésbé látványos, mint a többi fegyveres szervnél, igaz a szervezet funkciójából adódóan (női fogvatartottak kezelése, az elítéltek egészségügyi ellátása, oktatása stb.) mindig is magasabb létszámú női munkaerő alkalmazását kívánta meg.

Úgy véltem, hogy a vezetők férfi-női aránya érdekes összehasonlításra ad alkalmat, ezért adatokat kértem erre vonatkozóan a büntetés-végrehajtási intézetektől, intézményektől. A 29 válaszadó intézetet, intézményt tekintve a női vezetők aránya átlagosan 35%. Az egészségügyi és oktatási intézményekben kiemelkedően magas a női vezetők aránya: a Büntetés-végrehajtás Központi Kórházban 66%, az IMEI-ben 61%, a Büntetés-végrehajtási Szervezet Oktatási Központjában 50%, a Büntetés-végrehajtási Szervezet Továbbképzési és Rehabilitációs Központjában pedig 44%. Ez alátámasztja azt a feltételezést, hogy a hagyományosan női szakmai szerepekben (oktatás, egészségügy) a nők alkalmazása magasabb arányú és nagyobb a karrierlehetőségük. Ugyanakkor Kalocsán, a köztudottan női börtönben, 25%, Kecskeméten pedig, ahol fiatalkorúak és női fogvatartottak egyaránt vannak, valamint anya-gyermek részleg is működik, 14% a női vezetők aránya, ami az utóbbi esetben annyit jelent, hogy hét vezetőből egy nő van. A nagy hagyományú fegyházakban, ahol valószínűleg a férfias normák még mindig erősen tartják magukat az állomány körében, mint pl. Sopronkőhida és Sátoraljaújhely, 17%. Tehát a női vezetők aránya csak részben függ attól, hogy női vagy férfi fogvatartottak vannak elhelyezve az adott intézetben.

A honvédelem és a rendvédelem területén a nők helyzetét vizsgáló tanulmányok közül az „első fecske” dr. Gyekinczkyné dr. Kormos Zsuzsanna és dr. Bolgár Judit kandidátusi disszertációja volt 1995-ben „Nők a hadseregben” címmel. Ezt követően számos tanulmány és PhD-dolgozat született a katonaság és a rendőrség állományára, a katona- és a rendőrnők szervezeten belüli helyzete, az esélyegyenlőség és az egyenlő bánásmód érvényesülésére vonatkozóan.

A „nők a büntetés-végrehajtási szervezetben” témakört illetően hazai szakirodalom nem áll rendelkezésre. Mindösszesen három olyan írást találtam, ami a témátat hozzávetőlegesen érinti:

- Hevényi Attila cikke, mely 1983-ban jelent meg „Nődolgozóink lehetőségei” címmel.⁵
- A Börtönügyi Szemle egyik külföldi börtönhíre szerint Dániában a női munkaerő aránya a büntetés-végrehajtásban 40%-ot tesz ki, ami főleg adminisztratív, pártfogó felügyelői, vezetői funkciókat, illetve oktatási és egészségügyi tevékenységet takar. 2000-ben akcióprogramot indítottak a női munkaerő számának növelése érdekében, és minden üres beosztást

3 Sándor Attila: Nők a katonai pályán: egy szociológiai felmérés tapasztalatai. Humán Szemle, 2003. 2. 34–60. o.

4 Az adatok a BVOP Személyügyi- és Szociális Főosztályától származnak.

5 Hevényi Attila: Nődolgozóink lehetőségei. Módszertani Füzetek, 1983. 2. szám, 46–48. o.

nőkkel töltöttek be, természetesen, ha megfeleltek az alkalmazás feltételeinek. Azóta évente vizsgálják és értékelik a nők helyzetének alakulását.⁶

- Forgács Judit vizsgálata szerint a büntetés-végrehajtásban a nevelés területén „kiegyenlített a férfiak és nők aránya (50–50%-os), ami megakadályozza, hogy a nevelői szerepkör nemi jelleghez köthető egyensúlya felboruljon.”⁷

Felmérés a Fővárosi Bv. Intézetben

Miután szakirodalmi adatok nem álltak rendelkezésemre, úgy gondoltam, hogy a legilletékesebbeket, a nőket kérdezem meg arról, milyennek találják helyzetüket a büntetés-végrehajtás szervezetében. Vizsgálatomat kérdőíves módszerrel végeztem a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet állományára kiterjesztve, ahol a női dolgozók aránya 33%.

Két női célcsoport – tiszt nők (21 fő), tiszthelyettes nők (30 fő) – mellett férfi kontrollcsoportokat – férfi tiszt (21 fő), férfi tiszthelyettes (30 fő) – vontam be a válaszadásba. A minta tehát korántsem reprezentatív az egész büntetés-végrehajtásra vonatkoztatva. Vizsgálatom inkább csak a tájékozódást szolgálta, azonban érdemes és hasznos lenne ezeket a vizsgálatokat a teljes állományra kiterjeszteni, annál is inkább, mert a büntetés-végrehajtás szervezetében – más rendvédelmi szervekkel ellentétben – olyan kutatás, mely a nők helyzetét vizsgálja, még nem készült.

A kérdőívben összesen 15, többségükben zárt, feleletválasztásos kérdéskör szerepelt, de a válaszadónak lehetőségük volt a saját véleményük megfogalmazására is. A kérdőív kitöltése anonim és önkéntes volt.

A kérdőív alapvetően három nagy téma köré csoportosult:

- személyes adatok és a pályaválasztás motivációja;
- a szervezet elfogadottsága, a nők szervezeten belüli helyzetének megítélése;
- a személyes elégedettség egyes célcsoportokon (munkakategóriákon) belül.

A tiszt nők átlagéletkora a vizsgálati csoportban 42 év, szolgálati idejük átlaga 11 év, a férfi tisztek átlagéletkora 38 év, a szolgálati idő átlaga 13,2 év volt. A tiszthelyettes nők átlagéletkora 34 évet, a szolgálati idejük átlaga 10 évet, a tiszthelyettes férfiak átlagéletkora 33 évet, a szolgálati idő átlaga nem egészen 7 évet tett ki. Mint láthatjuk: az életkort tekintve a tiszthelyettesek fiatalabbak, és a szolgálati idejük is kevesebb.

Arra a kérdésre, hogy van-e büntetés-végrehajtási dolgozó a családban vagy a tágabb rokonságban a tiszt nők 38%-a, a férfi tisztek szintén 38%-a a tiszthelyettes nők 46%-a, míg a tiszthelyettes férfiak 19%-a válaszolt igennel. Tehát a nők pályaaorientációjában jelentős mértékben játszik szerepet a családi hagyomány,

6 Király Klára: Hírek a börtönvilágból. [A nők helyzete a dán Börtön- és Pártfogó Felügyelői Szolgálaton belül.] Börtönügyi Szemle, 2006. 2. 104–105. o.

7 Forgács Judit: Merre tart a nevelés? A nevelői profil vizsgálata Börtönügyi Szemle, 2012. 1. 65. o.

feltehetőleg védettebb közegnek érzik azt a munkahelyet, ahol már nagyszüleik, szüleik dolgoztak, férjük vagy testvérük dolgozik vagy dolgozott. Köztudott, hogy az intézetekben a fluktuációt elsősorban a tiszthelyettesi állomány mozgása adja. Vajon van-e összefüggés azzal, hogy a szervezeti identitás kialakítását családi tényezők is segíthetik?

A kérdőív következő részében a motivációs bázisra kérdeztem, amellyel kapcsolatban mindkét női csoportnál 56%-ban a „biztos munkahely, kiszámítható viszonyok” válasz szerepelt. Ezen kívül a „korai nyugdíj” (amely ma már nem motivációs tényező) és a „továbbtanulási lehetőségek” mellett az „előmeneteli lehetőség” és „a hivatásos munka vonzása”, illetve „a végzettségnek megfelelő munka” került megemlítésre. A biztos, kiszámítható, törvényes munka lehetősége a tiszthelyettes férfiak esetében is nagy százalékban (50%) motivációs tényező, míg a férfi tisztek inkább hivatásból választják a büntetés-végrehajtást.

A fenti két eredményt összehasonlítva a rendőrségnél⁸ és a katonaságnál⁹ végzett vizsgálatokkal, hasonló trendnek vagyunk tanúi, azzal a kivétellel, hogy magasabb százalékban jelenik meg a hivatás, szakmai elkötelezettség ténye a pályaválasztásban, azonban úgy tűnik, hogy a rendvédelem a munkavállalók számára a maga kiszámítható, törvényes és biztos munkalehetőségével jelentős motivációs tényező. Ezt a vizsgálati eredményt erősítik meg a felvételi interjúk során szerzett tapasztalatok is.

A büntetés-végrehajtás megítélése a civil munkahelyekhez viszonyítva

	kedvezőbb		kedvezőtlenebb		nincs különbség	
	tisztznők	tisztzh. nők	tiszt nők	tisztzh. nők	tiszt nők	tisztzh. nők
munkakörülmény	33%	33%	29%	27%	38%	40%
anyagi megbecsülés	43%	16%	38%	45%	19%	39%
előmenetel	52%	35%	10%	39%	38%	26%
munkahelyi kapcsolatok	19%	19%	19%	29%	62%	52%
szociális ellátás	38%	58%	26%	26%	38%	16%
érdekvédelem	38%	42%	19%	26%	43%	32%
munkaidő	29%	29%	29%	26%	42%	45%
szabadidő	24%	29%	47%	35%	29%	36%

Míg a tisztznők az anyagi megbecsülést 43%-ban, az előmeneteli lehetőséget 52%-ban, addig a tiszthelyettes nők az anyagi megbecsülést csak 16%-ban, az előmeneteli lehetőséget 35%-ban ítélik meg kedvezőbbnek. Úgy tűnik tehát, hogy a tiszthelyettes nők a karrierépítés és az anyagi megbecsültség vonatkozásában

8 Sárközi Irén: Nők a rendészetben. Doktori (PhD) értekezés. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2008. – uni-ke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2009/sarkozi_iren.pdf

9 Sándor Attila: i. m.

elégedetlenebbek, mint tiszt társaik, ugyanakkor a szociális ellátással és az érdekvédelemmel elégettebbek.

A tiszthelyettes nőknek és férfiaknak egyaránt, ha felsőfokú végzettséggel nem rendelkeznek, valóban korlátozott az előmeneteli lehetősége az elérhető rendfokozat és beosztás tekintetében, illetve –miután az anyagi juttatás az előzőekhez igazodik – az anyagi előrejutás terén is. Ez részben adódik a büntetés-végrehajtási intézetek szervezeti felépítéséből, nevezetesen abból, hogy a börtönök piramisszerűen felépülő hierarchikus szervezetek, a piramis csúcsa felé haladva egyre fogy az elérhető beosztások száma, így korlátozott az anyagi és a karrierlehetőség. Előfordulhat, különösen a korkedvezményes nyugdíj eltörlése után, hogy egy húszas éveiben felszerelt tehetséges tiszthelyettes a munkája hátralévő negyven évéből húsz év alatt eljut pályája csúcsára, s a további húsz évében nem kap igazán motiváló erőt az intézet részéről. Már Sárközi Irén is megállapította a rendőrségnél tapasztalható fluktuációval kapcsolatban: *„A pályaelhagyás legdöntőbb tényezője... az előmenetel korlátozott lehetősége.”*¹⁰ Meggondolandó lenne tehát a jövőre nézve, hogyan lehetne differenciáltabbá tenni a tiszthelyettesek előmeneteli lehetőségét.

Dr. Huszár László és Sponga István 1997-ben vizsgálta a büntetés-végrehajtás személyi állományának szociális helyzetét. Tanulmányukban azt állítják, vizsgálati eredményeik azt igazolták, hogy: *„A nők anyagilag megbecsültebbnek érzik magukat, noha nettó fizetésük átlagosan alacsonyabb. (...) Vagyis a nők – mint általában – nem jellemzően a család »fő keresői«, a férjük többet keres.”*¹¹

Azt gondolom, hogy az elmúlt 25 év politikai, társadalmi változásai sokat változtattak a nők helyzetén, ha csak előző szempontokat vizsgáljuk is. Ma már a bértábla egységes minden hivatásosra, másfelől viszont a nőkre nehezedő terhek megnöttek azáltal, hogy a munkanélküliség és a férfiak alacsony bérezése már sok családban kényszeríti őket „fő keresői” szerepre, nem beszélve a gyermeküket egyedül nevelő vagy az idős szüleiket gondozó nőkről.

Arra a kérdésre, hogy van-e valamilyen kedvezménye a munkahelyén azért, mert nő: a tiszt nők 85%-a, a tiszthelyettesek 80%-a nemmel válaszolt. A fennmaradó százalékokban „a kisgyermekes anyáknál figyelembe veszik a kisgyermeket” válasz, valamint az ünnepek előtti korábbi hazamenetel és a nőnap megkezdése szerepeltek a felsorolások között.

Az „Adódik-e hátránya abból, hogy nő?” kérdésre a tiszt- és a tiszthelyettes nők egyaránt 94%-ban válaszoltak nemmel, a fennmaradó válaszok elsősorban higiénés körülmények elégtelenségét és azt hangsúlyozták, hogy a nőknek többet kell dolgozniuk ahhoz, hogy elismerjék a munkájukat. A szakmai kihívások mellett meg kell küzdeniük a férfi kollégák és vezetőjük elismeréséért, illetve azzal, hogy önmaguk számára is bizonyítsák: éppen olyan alkalmasak a szolgálat ellátására, mint férfi társaik. Különösen így van ez azokon a munkaterületeken,

¹⁰ Sárközi Irén: i. m. 50. o.

¹¹ Huszár László – Sponga István: Életminőség? A személyi állomány szociális helyzete. Börtönügyi Szemle, 1998. 2. szám, 4. o.

amelyekhez hagyományosan ma is maszkulin sztereotípiák, értékek és normák fűződnek, mint például a biztonsági szakterület több beosztásához is.

A következő kérdéscsoportban arra kérdeztem rá, hogy a női szerepek okoznak-e konfliktust a hivatás betöltésében.

A munkahelyi feladatok teljesítését gátló tényezők

	igen		nem		részben	
	tiszt nők	tiszth. nők	tiszt nők	tiszth. nők	tiszt nők	tiszth. nők
életkor	24%	20%	66%	60%	10%	20%
családi állapot	10%	20%	76%	70%	14%	10%
anyaság	28%	30%	24%	40%	48%	30%
maga az a tény, hogy nő	0%	2%	95%	84%	5%	14%
munkahelyi körülmények	14%	20%	72%	70%	14%	10%
szakmai és szolgálati kapcsolatok	10%	20%	76%	70%	14%	10%

A válaszadók jelentős százalékban egyetértettek abban, hogy nem okoznak a női szerepek problémát a munkájuk ellátása közben. A tiszt nők vélik úgy, hogy az anyaság gátolja, vagy részben gátolja őket a hivatás betöltésében, ami összecseng a szabadidő hiányának érzetével. A tiszt helyettes nők szintén jelentős mértékben, de kevésbé erősen jelzik ezt a problémát. A munka, karrier és a gyermekvállalás összeegyeztetése valóban nem egyszerű feladat, és szinte nem is lehetséges adekvát foglalkozáspolitikai eszközök alkalmazása nélkül. Összességében megállapítható, hogy az összes vizsgált szempont közül leginkább az anyaság jelent a hivatás ellátásában gátló, a munkával nehezen összeegyeztethető tényezőt. Hasonló eredményt jelez a már korábban hivatkozott két tanulmány is. A nők a rendvédelemben, de talán bármely munkahelyen az anyai szerep és a hivatás-karrier egyensúlyban tartásával küzdenek meg legnehezebben.

Hogyan viszonyulnak a férfiak a női kollegákhoz?

	Nők		Férfiak	
	tisztek	tiszt helyettesek	tisztek	tiszt helyettesek
Szakmailag és nőként is elfogadják	19%	19%	24%	22%
Elviselik	0%	10%	0%	20%
Sem szakmailag, sem nőként nem tudják elfogadni	5%	5%	0%	15%
Mindegy milyen a neme, ha szakmailag és emberileg megfelelő	76%	66%	76%	43%

A táblázatból megállapítható, hogy mind a tiszt- és tiszthelyettes nők, mind a férfi tisztek és tiszthelyettesek úgy vélik, hogy nemtől függetlenül, a szakmai és emberi kompetenciák a meghatározóak a szervezetben. Ugyanakkor a férfi tiszthelyettesek 20%-a elviseli, 15%-a szakmailag és nőként sem tudja elfogadni a másik nemet kollégaként, amit a tiszthelyettes nők hasonlóképpen érzékelnek az adott válaszok alapján – ugyan kisebb arányban: 10% és 5%-ban.

A maszkulin értékrendhez és normákhoz való ragaszkodás a tiszthelyettes férfiak egy csoportját jellemzi leginkább, amely egyrészt szakmai elvárás, másrészt identitásképző tényező, valamint legnagyobb számban ők látják el a biztonsági terület feladatait.

Arra a kérdésre, hogy vannak-e olyan beosztások, amelyre nő nem alkalmas, érdekes eredmény született. A tiszt nők 76%-a, a tiszthelyettes nők 66%-a, a férfi tisztek 62%-a, a tiszthelyettes férfiaknak pedig 66%-a a kérdésre azzal felelt, hogy nincsen ilyen beosztás. Az előző kérdésre adott válaszoknak az eredmény ellentmond, mivel a férfi tisztek részéről negatív, a tiszthelyettes férfiak részéről pedig pozitív irányba változtak a mutatók, illetve a százalékok.

A fentiek szerint a férfi tisztek 38%-a véli azt, hogy van olyan beosztás, melyek betöltésére nő nem alkalmas. Az egyes válaszok közötti ellentmondások valószínűsíthetően abból adódnak, hogy a férfi tisztek nyíltan nem vállalják, igyekeznek elfedni a nőkkel szembeni diszkriminatív attitűdjüket, ez a válaszadás során mégis burkoltan felszínre kerül, és ambivalens válaszadáshoz vezet.

A fennmaradó százalékokban alkalmatlannak találták a nőket mind a négy vizsgálati csoportban a következő beosztásokra: műveleti csoport tagja, biztonsági osztályvezető, biztonsági tiszt, kutyás felügyelő, férfi fogvatartottak körletén felügyelő, nevelő, és vannak elenyésző százalékokban olyanok is, akik minden, a fogvatartottakkal közvetlenül kapcsolatba kerülő beosztásra alkalmatlannak találják a nőket.

Ezek a válaszok elég jól mutatják a nőkkel szembeni diszkriminációt olyan munkaterületen, amelynek értékei és sztereotípiái egyértelműen a férfiakhoz kötődnek. Felmerül a kérdés, hogy egy női körleten, ahol nagy valószínűséggel a felügyelők és főfelügyelők is nők, miért ne lehetne nő a biztonsági tiszt. És ha női körleten férfi felügyelő szolgálhat, egy nő miért nem szolgálhatna férfi körleten? Még meglepőbb, hogy a nevelési területen is van, aki alkalmatlannak találja a nőket ennek a feladatnak az ellátására. Pedig a nevelői tevékenység több szociális munkát tartalmaz, mint az a módszer, melynek központjában a kemény rendteremtés és a legitim agresszió áll. A nők nemi szerepeik révén alkalmasabbak a konfliktuskezelő, együttműködő munkastílusra.

Sárközi Irén megállapítása szerint *„a nők legfőbb erőssége abban a képességben rejlik, hogy számos helyzetben le tudják szerelni a potenciális erőszakot. A megfigyelések azt igazolják, hogy a nők értéke a rendőri munkában pontosan abban áll, hogy ők nők.”*¹² Így van ez a büntetés-végrehajtás szervezetében is. Azt hiszen, jó okkal állíthatjuk, hogy a nők munkájukkal, jelenlétükkel humanizálják a rendvédelmet.

12 Sárközi Irén: i. m. 45. o.

Arra a kérdésre, hogy mi lenne a büntetés-végrehajtás érdeke abban a vonatkozásban, hogy milyen beosztást töltsenek be a nők, leggyakrabban mind a férfiak, mind a nők a következő válaszokat adták gyakorisági sorrendben:

- bármely beosztást, ha szakmailag, fizikailag és emberileg megfelel az illető (49%),
- elsősorban adminisztratív munkakört,
- egészségügyi munkakört,
- női körleten való szolgálatot,
- nevelő,
- KTK (központi technikai kezelő),
- jó úgy, ahogy van.

A vizsgált Fővárosi Bv. Intézetben a biztonsági osztályokon a beosztást betöltők 20%-a nő, a büntetés-végrehajtási osztályokon 62%, a nyilvántartási osztályon 48%, a gazdasági osztályon 35%, az egészségügyi osztályon 89%, a pszichológiai osztályon 66%, az informatikán 60%, a titkársági és személyügyi osztályon pedig 100% a nők aránya.

Az előző kérdéshez viszonyítva megállapítható, hogy magasabb százalékban jelölték meg a válaszadók: nincs olyan beosztás, amit nő nem tölthetne be, ugyanakkor a bv. érdekében betöltendő beosztásoknál szinte leképezték az intézetnél fennálló jelenlegi helyzetet.

Ha Ön választhatna egy nő és férfi között, hogy a főnöke legyen, ki mellett döntene?

	Tiszt nő	Tiszt helyettes nő	Férfi tiszt	Férfi tiszt helyettes
Férfi	67%	66%	71%	76%
Nő	33%	27%	29%	13%
Mindegy	0%	7%	0%	11%

A szervezet maszkulin jellegét mutathatja az is, hogy mind a nők, mind a férfiak férfi főnököt képzelnek el inkább vezetőnek – legnagyobb százalékban a tiszt helyettes férfiak gondolják így. Meglepő, hogy a nők is férfi vezetőt választanának, feltételezhető, hogy a nőkben is élnek bizonyos sztereotípiák, miszerint egy női vezető labilisabb, döntéseiben szubjektívebb, pillanatnyi hangulatai befolyásolják.

A női és a férfi vezetőkkel kapcsolatos sztereotípiákra számtalan tanulmány mutat rá, mint ahogy a következők is: „A sztereotíp dimenziók mentén különböző értékelési mechanizmusokat alkalmazunk: a férfiak jobb vezetők, mint a nők – legalábbis a vezetőség tradicionális értelmezésében (Eagly és Johannesen-Schmidt, 2001); a férfiak állítólag kompetensebbek, ambiciózusabbak és magasabban képzettek, mint a nők (Fiske és Stevens, 1993)...”¹³ „Amikor egy nő vezető pozícióba kerül, főleg, ha ez egy férfias pozíció, nagy valószínűséggel érik ellenséges megnyilvánulások, hiszen eltér a számára előírt nemi szerep

13 Egyenlő bánásmód és esélyegyenlőség a foglalkoztatáspolitikában. Alapfogalmak, fejlődési trendek. Szerk. Kövér Ágnes. Budapest, 2012, ETLÉ TÁTK, 2012. 334. o. Elektronikus kiadvány.

elvárásaitól. Különösen ellenségesek ezek a megnyilvánulások az olyan női vezetők esetében, akik hagyományosan férfi dominanciájú területen dolgoznak, és akik szívesen adnak utasításokat, vagyis férfiasan viselkednek (Eagly, Makhijani és Klonsky, 1992).¹⁴

Úgy tűnik, hogy a női, illetve a férfi vezetőhöz fűződő sztereotípiák mind a nők, mind a férfiak választását erőteljesen befolyásolják. Ugyanakkor a humán-erőforrás-menedzsment a vezetők kiválasztásában az egyik lényeges szempontnak találja az érzelmi intelligencia fokát, amely feltételezhetően a nőknél szerepeikből adódóan is fejlettebb.

Bár jelen esetben nem vizsgáltuk, de több tanulmány is foglalkozik a nők stresszre adott válaszaival. Bíró Mónika szerint a nők bizonyos tényezőkre érzékenyebben reagálnak, érzelmi bevonódásuk erősebb, ugyanakkor adaptívabb, eredményesebb megküzdési stratégiákkal bírnak.¹⁵ Huszár László és Sponga István már említett tanulmánya is a nők jobb stressztoleranciáját jelzi.¹⁶

A stressznek kitett nők „proszociálisabban viselkednek”, mint férfi társaik – állítja Claus Lamm, a Bécsi Egyetem munkatársa. A nők minél stresszesebbek, annál inkább alkalmazzák szociális stratégiáikat.¹⁷ Ez némileg összecseng Bíró Mónika vizsgálati eredményeivel.

A következő kérdéssel arra kerestem a választ, hogy a vizsgálatban részt vevők mennyire értenek egyet az alábbi kijelentésekkel.

A női munkavállalók megítélése a büntetés-végrehajtás szervezetében

	Igen		Nem		Részben	
	Nők	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők	Férfiak
A nőknek többet kell teljesíteniük	15%	6,5%	62%	91%	23%	2,5%
Jobban kell félniük az állásvesztéstől	11,5%	6%	78,5%	90,5%	10%	3,5%
A nők csak pótlólagos munkaerők	7,5%	10%	86,5%	73%	6%	17%
Elkötelezettek munkájuk iránt	68%	51%	11,5%	18%	20,5%	31%
A nőknek le kell mondan- niuk a hagyományos női szerepekről	15,5%	6,5%	49,5%	67%	35%	26,5%
A nők nehezebben jutnak előre a ranglétrán	23%	7,5%	49,5%	76,5%	27,5%	16%

A nők és a férfiak nem ítélik meg egyformán a nők helyzetét a büntetés-végrehajtás szervezetében, a táblázatból látható, hogy a férfiak kedvezőbbnek tartják azt, mint maguk a nők. A férfiak szerint egyértelműen nem kell többet teljesítenie egy nőnek az érvényesüléshez, nem kell jobban félnie az állásvesztéstől, a nőknek nem kell lemondaniuk a hagyományos női szerepekről, a nők nem jutnak

14 Egyenlő bánásmód és esélyegyenlőség... 335. o

15 Bíró Mónika: A stressz és kiegészítő vizsgálata a büntetés-végrehajtás dolgozói körében. Börtönügyi Szemle, 2009. 1. szám, 27. o.

16 Huszár László – Sponga István: i. m. 9–10. o.

17 Mindennapi pszichológia. VI. évfolyam, 2. szám, 5. o.

nehezebben előre a ranglétrán, nem pótlólagos munkaerők, ugyanakkor magas százalékban elkötelezett munkaerőknek tartják őket.

A nők ezt a kérdést néhány vonatkozásban másképp látják, mert nagyobb százalékban tartják magukat elkötelezetteknek a munkájuk iránt, mint férfi társaik, úgy érzik, részben le kell mondaniuk a hagyományos női szerepekről, részben többet kell teljesíteniük, és részben nehezebben jutnak előre a ranglétrán. Kutatási eredmények igazolják, hogy a nőket nem valós teljesítményük alapján értékelik, többet és elkötelezettebben kell dolgozniuk ahhoz, hogy a diszkriminációt leküzdjék.¹⁸

A mostani felmérés eredményeiből az tűnik ki, hogy ezt a többlet-erőfeszítést a férfiak nem érzékelik. Pozitív képet mutat azonban az a tény, hogy a férfiak is elkötelezett munkaerőknek tartják a nőket.

A férfiaknak a nőkkel szembeni magatartását a büntetés-végrehajtásnál a négy vizsgálati csoport a következőképpen jellemezte (a válaszok gyakorisági sorrendben szerepelnek):

- tisztelettudó
- udvarias
- segítőkész
- bizalmaskodó
- közömbös
- fölényes
- tapintatlan
- szakmai féltékenység
- tolakodó

A megkérdezettek az első három tulajdonságra adták a legtöbb „szavazatot”, tehát szerintük alapvetően tisztelettudó, udvarias és segítőkész magatartás jellemzi a férfiakat a nőkkel szemben. Ugyanakkor csökkenő találati sorrendben negatív magatartási jellemzőket is megjelöltek, de elmondható, hogy ezek már alacsony százalékban fordultak elő.

A személyes elégedettséget 12 kategóriában mértem 9 fokú skálán – az „egyáltalán nem” és a „nagyon elégedett” válaszlehetőségek között. A kérdések túlnyomó többsége (1–8.) általában véve a megkérdezettek saját munkájára, kollégáival való kapcsolatára, négy kérdés (9–12.) pedig az előljáráshoz fűződő kapcsolatokra vonatkozott. A válaszokat átlagoltam.

18 Egyenlő bánásmód és esélyegyenlőség... 334. o.

Elégedettségi mutatók az átlagolt válaszok alapján

		Tiszt nők	Tiszt helyettes nők	Férfi tisztek	Tiszt helyettes férfiak
1.	az önállóság lehetősége	6,6%	6,5%	6,9%	5,8%
2.	kezdményezés	6,0%	5,3%	6,5%	5,3%
3.	a munka szervezettsége	5,9%	4,4%	5,9%	4,6%
4.	fizikai igénybevétel	5,7%	5,7%	4,8%	5,7%
5.	a képességek fejlesztése, továbbképzések	5,4%	5,4%	5,9%	4,6%
6.	a saját munka hasznossága	6,3%	6,0%	6,8%	5,3%
7.	a kollégák segítsége	5,7%	6,7%	7,1%	6,2%
8.	a kollégák nem tesznek különbséget férfi és nő között	5,7%	6,5%	5,0%	5,3%
9.	bizalom az előljáró felé	6,5%	6,7%	7,8%	6,5%
10.	főnöke mennyi önállóságot biztosít	7,8%	7,1%	7,4%	7,1%
11.	főnöke figyelembe veszi-e a véleményét	5,5%	6,8%	6,9%	4,9%
12.	főnöke különbséget tesz-e férfi és nő között	5,4%	6,6%	6,2%	5,2%

A felmérés eredménye nem meglepő. A szervezetben a legelégedettebbek a férfi tisztek, őket a tiszt nők, majd a tiszt helyettes nők követik, és a sort a tiszt helyettes férfiak zárják. A tiszt nők és a tiszt helyettes nők elégedettségüket tekintve a vizsgált pontok 50%-ában egyezőséget mutatnak. A kezdeményezés lehetőségével és a munka szervezettségével a tiszt helyettes nők elégedetlenebbek tiszt társaiknál, viszont több segítséget kapnak a kollégáiktól, főnökük jobban figyelembe veszi a véleményüket, és kevésbé érzik, hogy a kollégáik, illetve az előljáróik különbséget tennének férfi és női munkaerő között.

A vezető által biztosított önállóság mutatója a férfi tisztek kivételével a többi kategóriában a legmagasabb volt. (A férfi tisztek legmagasabb elégedettségi mutatója a vezető felé irányuló bizalom kérdésénél adódott.)

A tiszt helyettesek, mind a nők, mind a férfiak, a legelégedetlenebbek a munka szervezettségével. A férfi tisztek egyik legalacsonyabb elégedettségi mutatója a férfiak és nők közötti különbségtétel esetében található. Vajon igaz lehet a következő megállapítás: „A férfiak fenyegetve érzik magukat, különösen akkor, ha meg kell osztaniuk a hatalmat”?¹⁹

19 Sárközi Irén: i. m. 52. o.

Összefoglalás

A férfi és a női munkavállalók aránya a többi rendvédelmi szervhez hasonlóan a büntetés-végrehajtásnál is 70–30%. A vezetői beosztások aránya átlagosan 65–35%, amely egyes intézetekben alul-, illetve felülreprezentált; a hazai nagyvállalatokhoz és intézményekhez képest ez az arány nem mondható rossznak.

A büntetés-végrehajtási szervezetenél jellemzően azokban a beosztásokban dolgoznak főleg nők, amik a hagyományos női szerepekkel összeegyeztethetők, mint az egészségügy, az adminisztráció, az oktatás és nevelés.

A vizsgálat eredményei alapján megállapítható, hogy lényegesen nem tér el a férfiak véleménye attól, ahogy a nők saját helyzetüket látják a büntetés-végrehajtásnál, ugyanakkor a nőknek többet kell teljesíteniük ahhoz és kevesebbet hibáznuk, hogy elismerjék munkájukat.

Abban is egyezés mutatkozik, hogy a nők karrierlehetőségei elsősorban szakmai és emberi kompetenciájukon múlik, vagyis nemi hovatartozásuk lényegében nem akadályozza hivatásuk ellátását és előrejutási lehetőségeiket, kivéve azokat a területeket, ahol a munkaterület normái és sztereotípiái egyértelműen és hagyományosan a férfiakhoz kötődnek. Az anyai szerep összeegyeztetése a munkával és karrierrel a büntetés-végrehajtásban dolgozó nőknek is nehéz feladat. Ennek ellenére, véleményem szerint, a büntetés-végrehajtási szervezetben jobb a helyzet, mint a civil szférában, de szervezetünkben is van még tennivaló a nők esélyegyenlőségének megteremtésében.

Végezetül két vizsgálati alanytól idéznék szó szerint, kijelentéseiket együtt, egymást kiegészítve tartom helytállónak: *„Véleményem szerint a büntetés-végrehajtásban dolgozó nők nincsenek kitéve olyan megkülönböztetésnek, mint a civil szférában. A bértábla egységes minden hivatásosra, a közalkalmazotti bérek is azonosak férfi és női kollégák között azonos feladatkör esetén.” „A munkakörnyezet kialakításában, a munkakörülmények, higiéniai tényezők javításában, a szabadidő biztosításában, a rugalmas munkaidő bevezetésében a gyermekes anyák esetében nagyobb odafigyelésre, törődésre lenne szükség a nőket illetően.”*

Irodalom

- Bíró Mónika: A stressz és kiégés vizsgálata büntetés-végrehajtás dolgozói körében. Börtönügyi Szemle, 2009. 1. szám, 11–30. o.
- Egyenlő bánásmód és esélyegyenlőség a foglalkoztatáspolitikában. Alapfogalmak, fejlődési trendek. Szerk. Kövér Ágnes. Budapest, 2012, ETLE TátK, 2012. Elektronikus kiadvány.
- Forgács Judit: Merre tart a nevelés? A nevelői profil vizsgálata. Börtönügyi Szemle, 2012. szám, 1. szám, 63–72. o.
- Földesi Krisztina: Férfiak és nők a rendőrségen. – www.pecskor.hu/periodika/XIV./foldesik.pdf
- Hevényi Attila: Nődolgozóink lehetőségei. Módszertani Füzetek, 1983. 2. szám, 46–48. o.
- Huszár László – Sponga István: Életminőség? A személyi állomány szociális helyzete. Börtönügyi Szemle, 1998. 2. szám, 1–16. o.
- Király Klára: Hírek a börtönvilágból. Börtönügyi Szemle, 2006. 2. szám, 101–106. o.
- Sándor Attila: Nők a katonai pályán: egy szociológiai felmérés tapasztalatai. Humán Szemle, 2003. 2. szám, 34–60. o.
- Sárközi Irén: Nők a rendészetben. Doktori (PhD) értekezés. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2008. – uni-ke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2009/sarkozi_iren.pdf

A 2014-es országgyűlési és európai parlamenti választás a bv. intézetekben

A magyar választójogról, a fogvatartottak választójogáról általánosságban

A választójog a képviseleti szervek létrehozását meghatározó jogszabályok összessége, olyan politikai alapjog, amely a közügyekben való részvétel lehetőségét biztosítja az állampolgárok számára. A választójogon belül aktív és passzív választójog különböztethető meg: az aktív választójog a választójogosultság jogát (szavazati jog), míg a passzív választójog a képviselővé választhatóság jogát jelenti.

A magyar választási rendszer alapelvei: a választójog általánossága, egyenlősége, valamint a szavazás közvetlensége és titkossága. Minden nagykorú magyar állampolgárnak joga van ahhoz, hogy az országgyűlési képviselők, a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek, valamint az európai parlamenti képviselők választásán választó és választható legyen. Az Európai Unió más tagállama magyarországi lakóhellyel rendelkező minden nagykorú állampolgárának joga van ahhoz, hogy a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek, valamint az európai parlamenti képviselők választásán választó és választható legyen. Magyarországon menekültként, bevándoroltként vagy letelepedettként elismert minden nagykorú személynek joga van ahhoz, hogy a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásán választó legyen.

Nem rendelkezik választójoggal az, akit bűncselekmény elkövetése vagy belátási képességének korlátozottsága miatt a bíróság a választójogból kizárt. Nem választható az Európai Unió más tagállamának magyarországi lakóhellyel rendelkező állampolgára, ha az állampolgársága szerinti állam jogszabálya, bírósági vagy hatósági döntése alapján hazájában kizárták e jog gyakorlásából.¹

A politikai természetű polgári szabadságjogok fontos alapjogi intézménye az aktív és passzív választójog, illetőleg a népszavazásokon való részvétel joga. Ezt a jogot a fogvatartás ténye önmagában nem korlátozhatja, elvonása csakis közügyektől való eltiltást kimondó jogerős bírói határozatban lehetséges. Ennek értelmében a Börtönszabályok és „A fogvatartottak választási, polgári és szociális jogai” elnevezésű [Rec (62) 2. számú] tanácsi ajánlás 6. pontja is arra hívja fel a tagállamok figyelmét, hogy *„csupán a fogvatartás ténye nem akadályozza a fogvatartottat abban, hogy személyesen vagy képviselő közvetítésével gyakorolja polgári jogait.”*

A választójog kérdésével már az EJEB is foglalkozott a Hirst kontra Egyesült Királyság ügyben. Ítéletében a strasbourgi bíróság megállapította, hogy a szabadságvesztésre ítélték automatikus kizárása a szavazásból a választójog aránytalan, tehát az Egyezményt sértő korlátozását jelenti, noha egyébként ez a jog egy de-

1 Közigazgatási és integrált rendészeti vezetési ismeretek. I. kötet.

mokratikus társadalomban közérdekből éppenséggel korlátozható. A bíróság így arra a következtetésre jutott, hogy a törvényhozásnak el kell döntenie, hogy a szavazati jog korlátozását meghatározott bűncselekményhez, illetve bűncselekmények meghatározott súlyához köti-e, vagy például a büntetést kiszabó bíróság számára széles mérlegelési jogkört biztosít-e az elítélt személy szavazati jogtól való megfosztása tekintetében.²

Az idei évben a büntetés-végrehajtási szervezet egyik kiemelt feladata volt az országgyűlési képviselők és az Európai Parlament tagjainak választásával kapcsolatos teendők végrehajtása. Magyarország köztársasági elnöke 2014. április 6-ára írta ki az országgyűlés, május 25-re pedig az Európai Parlament tagjainak választását.

A választással kapcsolatos fontosabb jogszabályok

A választójoggal kapcsolatos alapvető szabályokat Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) tartalmazza:

„XXIII (1) Minden nagykorú magyar állampolgárnak joga van ahhoz, hogy az országgyűlési képviselők, a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek, valamint az európai parlamenti képviselők választásán választó és választható legyen.

(2) Az Európai Unió más tagállamának magyarországi lakóhellyel rendelkező minden nagykorú állampolgárának joga van ahhoz, hogy a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek, valamint az európai parlamenti képviselők választásán választó és választható legyen.

(3) Magyarországon menekültként, bevándoroltként vagy letelepedettként elismert minden nagykorú személynek joga van ahhoz, hogy a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásán választó legyen.

(5) A helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásán a választópolgár lakóhelyén vagy bejelentett tartózkodási helyén választhat. A választópolgár a szavazás jogát lakóhelyén vagy bejelentett tartózkodási helyén gyakorolhatja.

(6) Nem rendelkezik választójoggal az, akit bűncselekmény elkövetése vagy belátási képességének korlátozottsága miatt a bíróság a választójogból kizárt. Nem választható az Európai Unió más tagállamának magyarországi lakóhellyel rendelkező állampolgára, ha az állampolgársága szerinti állam jogszabálya, bírósági vagy hatósági döntése alapján hazájában kizárták e jog gyakorlásából.”

A választási eljárásról szóló 2013. évi XXXVI. törvény (a továbbiakban: VE. Tv.) 98. § (1) bekezdése értelmében a Nemzeti Választási Iroda vezeti a választójoggal nem rendelkező polgárok nyilvántartását. A nyilvántartásba fel kell venni azt a nagykorú, valamint tizenhetedik életévét betöltött kiskorú polgárt, aki

- a) a belátási képességének korlátozottsága miatt a választójogból kizárt,
- b) a büntetőeljárásban elrendelt intézeti kényszergyógykezelését tölti,
- c) a közügyektől eltiltott,
- d) a szabadságvesztés-büntetését tölti.

2 Pallo József – Töröcsik Balázs: A magyar büntetés-végrehajtás szabályozási környezete az európai elvárások tükrében. (1. rész.) Börtönügyi Szemle, 2011. 2. 21. o.

A b) és d) pontok a passzív, míg az a) és c) pontok az aktív választójogra vonatkoznak. A VE. Tv. tartalmazza továbbá a választások lebonyolításával kapcsolatos alapelveket, szabályokat, a központi névjegyzékbe történő felvétellel kapcsolatos szabályokat, a választópolgárok értesítésével kapcsolatos rendelkezéseket.

Az idei évtől az országgyűlési választások egyfordulósak: a képviselők 106 egyéni választókerületből (többségi elv), 93 országos listáról (arányossági elv alapján) kerültek be a parlamentbe.

A hatályos, a büntetések és intézkedések végrehatásáról szóló 1979. évi 11. tvr. (a továbbiakban: Bv. tvr.) az alábbiak szerint rendelkezik a választójogról:

„36. § (6) A szabadságvesztés végrehajtása alatt szünetel az elítélt joga (...)

d) ahhoz, hogy az országgyűlési képviselők, a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek, valamint az európai parlamenti képviselők választásán választható és – ha a közügyektől eltiltás hatálya alatt áll – választó legyen...”

2013. július 1-jétől a Bv. tvr. az alábbi rendelkezésekkel egészült ki: „A szabadságvesztés végrehajtása alatt az elítélt és a közérdekű munka és a pénzbüntetés helyébe lépő szabadságvesztést töltő elítélt, továbbá a büntetőjogi elzárás, valamint a szabálysértési elzárás és a pénzbírság, a helyszíni bírság, illetve közérdekű munka helyébe lépő szabálysértési elzárást töltő elítélt, illetve az elkövető részére biztosítani kell, hogy – ha ezzel élni akar – a választójogát gyakorolhassa. Az elítélt és az elkövető a fogvatartás helyén, a választási eljárásra vonatkozó jogszabályok szerint jogosult szavazni, személyazonosságát a fogva tartó büntetés-végrehajtási intézet nyilvántartása alapján kell megállapítani. A büntetés-végrehajtási intézet köteles elősegíteni a választójog gyakorlását, szükség esetén félbeszakítást kell engedélyezni, amelynek tartama legfeljebb három nap.”

A fenti jogszabályi rendelkezések alapvetően változtatták meg a választás korábbi bv. intézeti körülményeit, miszerint már nemcsak az előzetes letartóztatásban lévő, hanem a szabadságvesztés-büntetést töltő fogvatartottak is jogosultak szavazni, feltéve, hogy a közügyektől vagy a választójog gyakorlásától jogerősen nincsenek eltiltva.

A 2014. évi választásokkal kapcsolatos feladatok

Mielőtt rátérnénk az ez évi választásokkal kapcsolatos feladatok ismertetésére, érdemes visszatekinteni a legutóbbi választásokra.

Az Európai Parlament tagjainak 2009. évi választásán 4 747 fogvatartott rendelkezett választójoggal, közülük átjelentkezési kérelmet 1 447 fő nyújtott be, igazolást azonban csak 1 042 fogvatartott kapott, végül mindössze 946 fő adta le szavazatát.

A országgyűlési képviselők 2010. évi választásának első fordulójában a választásra jogosult 5 218 fogvatartottból 1 882-en kértek igazolást, akik közül 1 461 fő kapta meg a bv. intézeti szavazáshoz szükséges dokumentumot, szavazati jogával 1 376 fő fogvatartott élt. A második fordulót 13 szavazóköri bonyolították le, a 3 028 választójoggal rendelkező fogvatartottból 936 fő kért, 745 fő kapott igazolást, azonban csak 550 fő adta le szavazatát a bv. intézetekben.

A választások a büntetés-végrehajtási szervezetet érintően a vonatkozó jogszabályokban és az OP intézkedésekben foglaltaknak megfelelően fegyelmezetten, rendkívüli esemény nélkül zajlottak le.

Előzetes feladatok

Az idei választások tekintetében általánosságban a központi névjegyzék, továbbá az egyéb választási nyilvántartások vezetéséről szóló 17/2013. (VII. 17.), illetve az országgyűlési képviselők és az Európai Parlament tagjainak választásán a választási irodák hatáskörébe tartozó feladatok végrehajtásának részletes szabályairól, a választási eljárásban használandó nyomtatványokról, valamint a választási eredmény országosan összesített adatai körének megállapításáról szóló 28/2013. (XI.15.) KIM rendeletek voltak az irányadók.

A választási kérelmekre vonatkozó határidőket a 2014. április 6. napjára kitűzött országgyűlési képviselő-választás eljárási határidőinek és határnapjainak megállapításáról szóló 3/2014. (I. 20.) KIM rendelet és az Európai Parlament tagjainak 2014. május 25. napjára kitűzött választása eljárási határidőinek és határnapjainak megállapításáról szóló 13/2014. (III. 10.) KIM rendelet tartalmazta.

Mindezek alapján került összeállításra a Hivatalos Értesítő 15. számában megjelent, az országgyűlési képviselők választásával kapcsolatban a büntetés-végrehajtási szervezetre háruló feladatok végrehajtásáról szóló 2/2014. (III. 7.) BVOP utasítás, továbbá a 22. számban megjelent, az Európai Parlament tagjainak választásával kapcsolatban a büntetés-végrehajtási szervezetre háruló feladatok végrehajtásáról szóló 4/2014. (IV. 30.) BVOP utasítás.

Annak érdekében, hogy a szavazások a bv. intézetek vonatkozásában jogszerűen és szakszerűen bonyolódjanak le, 2013. december 12-én a Nemzeti Választási Irodában (a továbbiakban: NVI) előzetesen egyeztető megbeszélésre került sor a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka vezetésével a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság (a továbbiakban BVOP) és a Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatala (KEKKH) szakértőinek részvételével. Az egyeztetésen többek között a szükséges és végrehajtandó közös feladatok meghatározására, a kontakt- és a felelős személyek kijelölésére, továbbá előzetes kalkulációra került sor. Megállapodás született arról, hogy a bv. intézetekben a szavazáshoz szükséges paravánokat szükség esetén a helyi választási iroda bocsátja rendelkezésre.

A KEKKH képviselőivel 2014. január 6-án a választások névjegyzékének összeállításához szükséges büntetés-végrehajtási adatszolgáltatás tárgyában egyeztetés történt a fogvatartási és informatikai szakterületek részéről, illetve 2014. január 16-án az adattisztítással kapcsolatban született megállapodás. A választójoggal nem rendelkező, nem szavazó állampolgárokat tartalmazó jegyzékhez történő adatszolgáltatást a BVOP heti rendszerességgel, optikai adathordozó átadásával hajtotta végre.

A felkészülést elősegítendő 2014. február 26-án a büntetés-végrehajtási parancsnokok, vezetők országos értekezletén napirendi pontként szerepelt A 2014.

évi országgyűlési, európai parlamenti és önkormányzati választások előkészítése, amelyre meghívást kapott az NVI és a KEKKH elnöke is.

Az NVI-vel történt egyeztetés alapján a fogvatartottak általános tájékoztatását a helyi választási irodák végezték el. Ennek érdekében írásos tájékoztatót készítettek, amit a fogvatartottak számára – a szóbeli tájékoztatót követően – rendelkezésre bocsátottak. Ugyanakkor több bv. intézet jelezte, hogy erről a területileg illetékes választási irodák csak tőlük kaptak először információt, és a tájékoztatást a bv. intézetek végezték.

Fontos feladat volt és – az újonnan befogadottak, továbbá kiemelten az átszállítottak esetében – körültekintő koordinációt igényelt, hogy ez a tájékoztatás egyetlen érintett fogvatartott esetében sem maradhatott el.

A gyakorlati végrehajtás során nehézséget jelentett, hogy a jogszabályi változások miatt a korábbiakhoz képest nehezebb volt kiszűrni a választásra jogosultakat, mert a szabadságvesztés-büntetés és a kényszergyógykezelés már nem automatikus kizáró ok. További nehézségként jelezték az intézetek, hogy a FÖNIX-FANY rendszer nem az elvárt sebességen üzemel, amelyet elsődlegesen objektív okok – sávszélességbeli problémák – eredményeztek.

A központi adatszolgáltatás tekintetében a FÖNIX-FANY rendszer Központi Nyilvántartó modulja állampolgársági szűrésénél az elsődleges egyeztetést követően megrekedt a statisztikai menü fejlesztése, így a központi digitális nyilvántartás adatai szerint mintegy 1 500 fővel többen voltak jogosultak szavazásra, mint a későbbiekben az intézetek által kiszűrt adatok szerint.

A fogvatartottak nyilatkoztatása, a befogadások, szabadítások, szállítások, illetve a büntetés-végrehajtási adatok megváltozásának figyelemmel kísérése kiemelkedő feladatot jelentett elsődlegesen az igazgatási szakterületen dolgozók számára. Mindez külön ellenőrzési munkát generált, és például több esetben is csak a szállítás befogadásakor realizálódott, hogy az útba indító intézetnél elmaradt a szükséges intézkedés megtétele. A munka mintegy háttértevékenységként jelentkezett csak az intézetek egyéb szakterületei részére, nem észlelve azt, hogy a végül számukra átadott, adott esetben mindössze 10–20 főt tartalmazó névsor mögött (hogy pontosan kik fognak szavazni) milyen összetett, idő- és energiaigényes szakmunka húzódott. A társosztályok jellemzően a választás lebonyolításban vettek részt az elsődleges adatszűrést és adatszolgáltatást követően.

Az átjelentkezési eljárások eredményességének céljából a KEKKH kiemelt támogatást nyújtott a büntetés-végrehajtási szerveknek. Ennek keretében lehetőséget biztosítottak arra, hogy a személyi azonosító nem ismert utolsó négy karakteréről az érintett fogvatartott, a bv. intézet közreműködésével, gyorsított eljárásban kapjon tájékoztatást. Amennyiben az intézetnek tudomása volt olyan fogvatartottról, aki esetében adathiány miatt nem lehetett előterjeszteni átjelentkezési kérelmet, vagy az adathiány miatt elutasított kérelmét fenntartotta, úgy formanyomtatvány kitöltésével a KEKKH soron kívül a bv. intézet rendelkezésére bocsátotta a hiányos adatot, aminek birtokában a törvényes határidőn belül meg lehetett küldeni az átjelentkezési kérelmet.

Az a fogvatartott, aki valamely nemzetiségi közösséghez tartozónak vallja magát, 2014. január 1-jét követően kérheti, hogy nemzetiségi választópolgárként szerepeljen a névjegyzéken. A nemzetiségiként regisztrált választópolgárok az országgyűlési választásokon ugyanúgy szavaztak, mint a nem nemzetiségi választópolgárok (egy egyéni jelöltre és az országos pártlistára), vagy ha a nemzetiségi regisztráció benyújtásakor az illető kifejezetten kérte, hogy az országgyűlési választásra is terjedjen ki nemzetiségi regisztrációjának hatálya, pártlista helyett nemzetiségi listára szavazhatott az egyéni jelölt mellett. Az elismert nemzetiségek a bolgár, a görög, a horvát, a lengyel, a német, az örmény, a roma, a román, a ruszin, a szerb, a szlovák, a szlovén és az ukrán.

Annak ellenére, hogy a jogszabály szerint a választás alkalmával az elítélt és az elkövető személyazonosságát a fogva tartó büntetés-végrehajtási intézet nyilvántartása alapján kell megállapítani, több esetben előfordult, hogy a helyi választási iroda előzetesen úgy nyilatkozott, hogy az nem szavazhat, aki nem rendelkezik személyi igazolvánnyal vagy laccímkaártyával. Erre tekintettel az NVI elnöke körlevélben határozta meg a választási irodák számára a fogvatartottak beazonosításának jogszabályszerű végrehajtását.

A büntetés-végrehajtás országos parancsnokának biztonsági és fogvatartási helyettese mindkét választást megelőzően körlevélben határozta meg a szükséges feladatokat, illetve heti-kétheti adatszolgáltatásra adott utasítást. Az áprilisi választással kapcsolatos adatok elemzésénél negatív tapasztalat volt, hogy bár a vonatkozó körlevél bv. fokozatonként kérte a fogvatartotti adatokat, több bv. intézet is ettől függetlenül egy adatot szolgáltatott, többletintézkedést okozva ezáltal. A májusi választásra vonatkozó körlevél mellékleteként már egységes formanyomtatvány került kiadásra, egyszerűsítve ezzel az adatszolgáltatást és feldolgozást.

A választás zökkenőmentes lebonyolítása érdekében a BVOP-n egy, az érintett szakterületi vezetőkből és érdemi ügyintézőkből álló bizottságot jelöltek ki abból a célból, hogy a szavazás napján az esetlegesen előforduló kérdésekben soron kívüli véleményt, iránymutatást tudjanak kérni a bv. intézetek.

A választások lebonyolítása, ellenőrzések

A választásokat megelőző körszállítási napokat követően összesen 44 fő esetében volt szükség célszállítás lebonyolítására.

A 2014. április 06. napjára kitűzött országgyűlési képviselő-választáson szavazásra jogosult volt 5 986 fő, igazolást kért 1 795 fő, szavazott 1 183 fő fogvatartott.³

A 2014. május 25. napjára kitűzött európai parlamenti képviselő választás napján a fogvatartottak között nem magyar európai uniós állampolgár 334 fő

3 A szavazók megoszlása a következő volt: előzetesen letartóztatott 1014, ideiglenesen kényszer-gyógykezelt 8, pénzbüntetés/pénzméltókbüntetés helyébe lépő szabadságvesztést töltő 62, köz-
 érdekű munka helyébe lépő szabadságvesztést töltő 9 fő, elzárásos 40, fegyházas 2, börtönös 29,
 fogházas 8, fiatalkorú fogházas 1, valamint fiatalkorú előzetesen letartóztatott 10 fő. Közülük 1 fő
 szavazott nemzetiségi listára.

volt. A szavazásra jogosult 5 330 fő közül igazolást kért 967 fő (közülük 19 román, egy-egy belga, horvát, német és szlovák állampolgár), szavazott 803 fő (közülük 4 román és egy német állampolgár).⁴

A BVOP a választásokkal kapcsolatos előkészítő és végrehajtó tevékenység kontrollja tekintetében 2010-ben összesen 12 bv. intézetben végzett helyszíni, több szakterületet érintő, bizottsági összetételű, előzetes bejelentés nélküli ellenőrzést. Az ellenőrzések tapasztalatai kedvezőek voltak: a személyi állomány felkészült feladataira, és folyamatosan végrehajtotta azokat a megszabott határidők betartásával.

2014. március 20. és április 6. között 10 bv. intézet ellenőrzésére került sor elsődlegesen a BVOP Központi Szállítási és Nyilvántartási, valamint Fogvatartási Ügyek Főosztályai részéről, de a szavazás napján egyéb főosztályok is részt vettek a vizsgálatban. Az ellenőrzések során tapasztaltak szerint a bv. intézetekben az előkészítés és a lebonyolítás érdekében kiadott végrehajtási tervnek megfelelően hajtották végre a feladatokat. Az intézetekben a lebonyolításért felelős személyként általában az igazgatási szakterületek vezetőit jelölték ki. Gondoskodtak az esetlegesen szükségessé váló helyettesítésről, így bármely felelős személy távolléte esetén sem kellett információhiánnyal, szervezetlenséggel számolni. Ugyanakkor egy bv. szervnél az érintett személy távollétében a munkatársak érdemben nem voltak tisztában a feladat végrehajtás aktuális állapotával, számukra az információ átadása nem megfelelő formában történt meg. A szavazásban részt vevő fogvatartottak hangulata az ellenőrzés idején kiegyensúlyozott, viselkedésük megfelelő volt. A vezetők az ellenőrzési feladataikat precízen végrehajtották, az esetlegesen feltárt hiányosságokat az ellenőrzési naplókban szabályosan dokumentálták.

A média az alábbi, a BVOP Sajtó Osztályával előzetesen egyeztetett intézetekben jelent meg: a Budapesti Fegyház és Börtönben a Magyar Nemzet, az MTI és a HírTV, a Sopronköhidai Fegyház és Börtönben a Kisalföld, a Heves Megyei Bv. Intézetben a Tv Eger, valamint a Veszprém Megyei Bv. Intézetben a TV2 Veszprém megyei stábjá, illetve a Veszprémi Napló jelent meg.

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) három bv. intézetben (Nyíregyháza, Kecskemét, Veszprém) ellenőrizte a választás lebonyolítását, és azt szabályszerűnek ítélte meg.

2014. május 20–25. között további három, a korábbiaktól eltérő intézet ellenőrzésére került sor. Az ellenőrzések során megállapítást nyert, hogy az ellenőrzött bv. intézetek szintén felkészültek a kiemelt esemény szabályszerű lebonyolítására. Egy kivételével elkészítették a vonatkozó végrehajtási terveket, úgy az előkészítő tevékenységre, mint konkrétan a 2014. május 25-i szavazás lebonyolítására,

⁴ Előzetesen letartóztatott 686 (2 román állampolgár), ideiglenesen kényszergyógykezelést 6, pénzbüntetés/pénzmellékbüntetés helyébe lépő szabadságvesztést töltő 28, közérdekű munka helyébe lépő szabadságvesztést töltő 15, elzárásos 29 fő, fegyház 3 (egy román állampolgár), börtönös 19 (egy román állampolgár), fogház 9 (egy német állampolgár), fiatalkorú fogház 1, továbbá fiatalkorú előzetesen letartóztatott 7 fő.

szervezésére. Az érintett bv. szerv a korábbi választás végrehajtására kiadott intézetparancsnoki intézkedés alapján bonyolította le a szavazást.

Médiaérdeklődés az MTI részéről érkezett, a Pálhalmai Országos Bv. Intézet sándorházai objektumában készítettek fényképeket a választásról.

Az ellenőrzött intézetekben nem jelentett problémát, hogy a személyi állomány tagjainak lakóhelye nem az intézetek székhelyén van. Általában az előző éjjeli szolgálat idejét hosszabbították meg egy órával, így a választás napján a nappal szolgálatba lépők számára adott volt a lehetőség a voksolásra. Volt olyan intézet is, ahol a szolgálatban lévő állományi létszámot kizárólag helyi lakosokból meg tudták szervezni, ezzel is könnyítve a dolgozók választójogának gyakorlását.

Az alapvető jogok biztosa fogvatartotti panasz kapcsán vizsgálatot folytatott le⁵, miszerint egy előzetesen letartóztatott nem szavazhatott. Megállapította, hogy a panaszos azért nem tudott részt venni az országgyűlési képviselők választásán, mert a pozitívan elbírált átjelentkezési kérelmét a helyi választási iroda nem küldte meg a bv. intézet számára. A panaszost ért visszaállítás, azaz, hogy nem élhetett szavazati jogával a választási iroda mulasztására volt visszavezethető. Mindennek következtében az érintett nem tudta gyakorolni az Alaptörvény XXIII. cikkében biztosított alapvető jogát, vagyis jogsérelem érte.

Az ügy vizsgálata alapján érdemes kiemelni, hogy ha egy fogvatartott bead egy választási eljárással összefüggő kérelmet, a bv. intézeteknek nem lehet mérlegelési joguk a tekintetben, hogy azt eljuttatják-e az illetékes választási irodához, vagy sem. Ha a panaszos egyidejűleg adja be átjelentkezési kérelmét és mozgóurna-kérelmét, vagy akár az átjelentkezési kérelmet követően, de annak jóváhagyását megelőzően, akkor azt továbbítani kell. A fogvatartottak az átjelentkezési kérelem benyújtásával kinyilvánítják, hogy élni kívánnak szavazati jogukkal. Az átjelentkezési kérelemben a bv. intézet címét adják meg, ami a választási irodák számára is nyilvánvalóvá teszi, hogy a szavazat leadása mozgóurnához kötött. Ennek ellenére a mozgóurnát csak akkor lehet biztosítani a fogvatartottak részére is, ha erre vonatkozó, külön kérelmet nyújtottak be írásban.

Összegzés, javaslatok

A választások a büntetés-végrehajtási szervezetet érintően az Alaptörvényben, a vonatkozó jogszabályokban és az OP utasításokban foglaltaknak megfelelően fegyelmezetten, rendkívüli esemény nélkül megtörténtek. Az ellenőrzött bv. szervezetben tapasztaltak alapján kijelenthető, hogy a büntetés-végrehajtás illetékes munkatársai érdemben járultak hozzá a lebonyolítás sikeréhez. Az előkészítő tevékenységben kiemelt segítséget nyújtott az NVI és a KEKKH is.

A jogszabályváltozások alapján az áprilisi és májusi választások alkalmával összesen 1059-cel több fogvatartott élhetett volna a szavazati jogával, mint legutóbb, közülük azonban mindösszesen 69-en szavaztak.

5 AJBH 2095/2014. számú ügye.

A bv. intézetek lehetőséget biztosítottak a fogyatékos személyek szavazására és a nemzetiségi listára történő szavazat leadására is.

A www.valasztas.hu adatai szerint az áprilisi választás alkalmával a névjegyzékben lévő választópolgárok száma 8 241 562 volt, közülük a szavazáson részt vett 61,73%; a májusi eseményen a 8 041 386 főből pedig 28,97%. Ugyanakkor a bv. intézetekben a jogosult és szavazni szándékozó fogvatartotti arány áprilisban 30, míg májusban mindössze 18% volt, így kijelenthető, hogy a választásokkal kapcsolatos érdeklődés a fogvatartotti állomány körében a civil társadalomban tapasztalható aktivitáshoz mérten sokkal mérsékeltebb volt.

A két, egymás után rövid időn belül lezajlott választás jó hatással volt a megfelelő intézeti gyakorlat kialakulására, berögződésére. Létrejöttek, megerősödtek a kapcsolatok az intézetek és a választási irodák között, a kontaktszemélyek egymás munkáját kiegészítve, segítve, közösen dolgoztak. Lehetőség nyílt a hibák korrigálására és felkészülni az őszi önkormányzati választásra.

A választás titkosságának biztosítása érdekében a választást követő kilencvenedik nap utáni munkanapon a fogvatartottak választásával kapcsolatosan keletkezett és a bv. intézeteknél lévő iratokat meg kell semmisíteni. Ez a határidő az április eseményt illetően 2014. július 8., a májusi választás tekintetében pedig 2014. augusztus 26.

Az önkormányzati választást megelőzően fontos a már kialakult kapcsolat megerősítése a helyi választási szervekkel. Célszerű ismét felhívni a figyelmet arra, hogy a választás alkalmával a fogvatartottak személyazonosságát a bv. intézet nyilvántartása alapján kell megállapítani.

Akinek átjelentkezés iránti kérelmét engedélyezték, más bv. intézetbe csak rendkívül indokolt esetben (pl. tárgyalás, előállítás, gyógykezelés) szállítható át, lehetőség szerint a választás napjára ilyen esetben is vissza kell szállítani az illető fogvatartottat.

Ha az előkészítő munka során, illetve a választás végrehajtása alatt bármilyen mű gátló, zavaró körülmény merül fel, azt soron kívül szükséges jelenteni a középírányító szerv számára. Indokolt az adatokat, információkat összefoglaltabban kezelni.

A bv. intézetekben biztosítani kell a választás önkéntességét, tisztaságát, titkosságát. Az előkészítést a feladat fontosságára tekintettel szükséges kiemelten ellenőrizni és ellenőriztetni. Ennek érdekében elvárt, hogy a bv. intézet vezetője vagy helyettese a szavazás lebonyolításának ideje alatt tartózkodjon az intézetben.

Néhány gondolat a szabadságvesztés-büntetés végrehajtásáról Japánban

Jelen tanulmány a fogvatartottak foglalkoztatását mutatja be Japánban, de kitér a reszocializáció egyik fontos elemére, a külvilággal való kapcsolattartásra, valamint a fogvatartottak rehabilitációját elősegítő, az egészségügyi ellátással kapcsolatos rendelkezésekre is.

Büntetések a japán Büntető Törvénykönyvben¹

A japán Büntető Törvénykönyv alapján a főbüntetések a következők: halálbüntetés, munkavégzéssel egybekötött szabadságvesztés, munkavégzéssel egybe nem kötött szabadságvesztés, pénzbüntetés, munkavégzéssel egybe nem kötött kisebb tárgyi súlyú bűncselekmény miatt kiszabott szabadságvesztés, míg mellékbüntetés a csekély összegű pénzbüntetés elkobzással.²

A munkavégzéssel egybekötött szabadságvesztés lehet határozott idejű vagy életfogytig tartó. Amennyiben határozott idejű, akkor tartama nem lehet kevesebb egy hónapnál, de nem lehet több 20 évnél. A munkavégzéssel egybe nem kötött szabadságvesztésre ugyanezek a rendelkezések vonatkoznak annyi különbséggel, hogy nincs munkavégzési kötelezettsége a fogvatartottaknak.³

A japán börtönrendszer sajátosságai

Japánban a büntetés-végrehajtási intézet kifejezést használják a börtönökre, a fiataikorúak börtönére és az ún. fogva tartó házakra. Utóbbiakban leginkább olyan előzetesen letartóztatottak vannak, akik az ítéletükre várnak. 2011 áprilisában 62 börtönt, 7 fiataikorúak börtönét és 8 fogva tartó házat számláltak. Ezek az intézetek az Igazságügyi Minisztérium irányítása alatt állnak.⁴

A börtönök két típusát különböztethetjük meg: a felnőttek és a fiataikorúak börtönét. Az utóbbi a törvény alapján a 20. életévüket be nem töltött fiatalok börtöne, de a gyakorlatban a 26 év alattiakat helyezik itt el.

A befogadási eljárás során a következő főkategóriákba sorolják a fogvatartottakat:

1 A japán Büntető Törvénykönyvről szóló 1907. évi XLV. törvény büntetésekről szóló II. fejezete

2 Japán Büntető Törvénykönyv 9. §

3 Uo. 12–13. §

4 Correction Bureau Ministry of Justice: Penal institutions in Japan. Kasumigaseki, Chiyoda-ku, Tokyo, 2011. 5. p. – <http://www.moj.go.jp/content/000079580.pdf>

- „A”: ide az a fogvatartott kerül, aki nem súlyos bűncselekményt követett el, nem külföldi, nem fiatakorú, illetve nem fiatalabb 26 évnél és nincs mentális vagy testi fogyatékosága.
- „B”: ebbe a kategóriába azok kerülnek, akik súlyos bűncselekményt követtek el, de nem külföldiek, nem fiatakorúak és nem fiatalabbak 26 évnél, illetve nem rendelkeznek mentális vagy testi fogyatékosággal.
- „JA”: ez a kategória szolgál azon fiatakorúak számára, akik által elkövetett bűncselekmény nem minősül súlyosnak.
- „JB”: ebbe a kategóriába kerülnek a súlyos bűncselekményt elkövetett fiatakorúak.
- „YA”: akik nem töltötték be 26. életévüket és nem súlyos a bűncselekményük.
- „YB”: azoknak a 26. életévüket be nem töltött személyeknek a kategóriája, akik súlyos bűncselekményt követtek el.

2010-ben 16 777 fogvatartottat az „A”, 30 425-öt a „B”, 13-at a „J” és 2 787-et az „Y” kategóriában helyeztek el.⁵

Japánban a Fuchu börtön a legnagyobb, amelynek van egy kifejezetten a külföldi fogvatartottak számára elkülönített részlege, illetve néhány angol tolmácsot is foglalkoztatnak az intézetben. A büntetés-végrehajtási intézetbe érkezést egy 2–3 hetes olyan időszak követi, amely alatt az elítélt megismerheti az intézet valamennyi szabályát. Erről egy angol nyelvű tájékoztatót is kap a külföldi elítélt. A börtönben kötelező a munkavégzés azoknak, akiket munkavégzéssel egybekötött szabadságvesztésre ítélték. A napi 8 órás munka alatt 3 szünet van, ezek közül az egyik az ebédszünet.

Fuchuhoz hasonlóan az Osaka, Wakayama és Tochigi börtönnek is van a külföldiek számára elkülönített része, s ezekben az intézetekben is hasonlóan alakulnak a szabályok. A külföldi fogvatartottaknak lehetősége van arra is, hogy rizs vagy kenyér alapú diétát kérjenek, vagy ha vallási oka van a diétának, illetve ha allergiás a fogvatartott, akkor sertéshús nélküli étrend vagy vegetáriánus diéta is biztosított. A Japánra jellemző szigor alapján csak egy alkalommal lehet kérni a diéta módosítását.⁶

Egy tipikus börtönnap Japánban⁷

Egy tipikus nap a japán börtönökben a következőképpen néz ki. A fogvatartottak reggel 6:45-kor kelnek. A reggeli tisztálkodást névsorolvasás követi, amelynek

5 Kenji WADA – Akihito TODA – Tomura KAZUKI: *The effect of Job Training Programs at a Juvenile Correctional Facility in Japan*. Working Paper Series, Columbia Business School, May 2012, No. 303. 6–7. p. – file:///C:/Users/user/Downloads/WP_303%20(1).pdf

6 Guidance for British Nationals Arrested in Japan. Last Updated on 22 February 2013. 14–15. p. – https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/144011/Japan_Prison_Pack.pdf

7 Correction Bureau Ministry of Justice: i. m. 11. p.

célja annak ellenőrzése, hogy történt-e szökés az intézetből. Ugyanakkor ezalatt történik meg a fogvatartottak mentális és fizikális egészségének napi ellenőrzése is. A reggelit követően kezdődik a munka. A fogvatartottaknak munkaruhába kell átöltözniük, melynek során motózásra is sor kerül. Ennek célja annak vizsgálata, hogy van-e tiltott tárgy az éltéltnél, továbbá az aktuális egészségügyi állapotot is felmérik. A börtönmunka 8:00-kor kezdődik és kb. 16:40-ig tart. A munkát követően visszatérnek a zárkájukba, és a reggeli rutinnak megfelelően a névsor-olvasás is megtörténik. Ezt és a vacsorát követően, 18:00 órától van lehetőségük a fogvatartottaknak szabadidős tevékenységekre. Ennek részeként televíziót nézhetnek, rádiót hallgathatnak, de sokan ezt az időszakot használják ki arra, hogy elolvassák a hozzátartozójuktól kapott levelet, vagy éppen válaszoljanak arra. A fogvatartottak napja 21:00-kor ér véget.

A fogvatartottak munkáltatása Japánban

Annak a fogvatartottnak, akit Japánban munkavégzéssel egybekötött szabadságvesztésre ítélték („sentenced to imprisonment with work”), kötelező munkát végeznie. Önkéntes munkavégzés pedig azok számára biztosított, akiket munkavégzéssel egybe nem kötött szabadságvesztésre ítélték („sentenced to imprisonment without work”). A fogvatartottak a munkavégzés részeként szakképzésre is jelentkezhetnek, illetve részt vehetnek kézműves munkákban (mint például festészet, varrás, asztalosmunkák), vagy segíthetnek az intézet fenntartásában is (pl. főzés, takarítás).

Három szakképzési típus közül választhatnak a fogvatartottak az egyes intézetekben: általános, csoportos és belső szakképzéseken való részvételre van lehetőség. Általános szakképzés nyolc börtönben van: a Yamagata, a Fukui, a Yamaguchi és a Matsuyama Börtönökben, illetve a Hakodate, a Kawagoe, a Nara, és a Saga Fiatakorúak Börtönében. Csoportos szakképzésre minden regionális büntetés-végrehajtási központban sor kerül, míg a belső szakképzések elérhetőek valamennyi intézetben az arra alkalmas fogvatartottak számára.

A legtöbb munkavégzés az intézeten belül történik, de külső munkavégzésre is van mód, sőt magáncégekkel való együttműködésre is van lehetőség (lásd lentebb). 2012 májusában 4 intézetből ugyanakkor mindösszesen 10 fogvatartott vett részt bv. intézeten kívüli munkában. 2011-ben 66-féle szakképzést kínáltak az intézetek: így többek között hegesztő tanfolyam, autókARBANTARTÓ-képzés is elérhető volt.⁸

8 White paper on crime 2012. Part 2: Treatment of Offenders. Chapter 4: Correction adult offenders. Section 2: Treatment of inmates, etc. 2. Work. – http://hakusyo1.moj.go.jp/en/61/nfm/n_61_2_2_4_2_2.html

A japán Büntetés-végrehajtásról szóló törvény⁹ fekteti le a fogvatartottak munkáltatásának alapvető szabályait.¹⁰ Így többek között azt, hogy a börtön igazgatójának kell meghatároznia a napi munkaidőt, és azokat a napokat, amikor nem történik munkavégzés. Ezeknek összhangban kell lenniük az Igazságügyi Minisztérium által kibocsátott rendeletben meghatározott standardokkal. Az igazgatónak továbbá meg kell határoznia a szükséges intézkedéseket a biztonsággal és a munkáltatásban részt vevő fogvatartottak egészségével kapcsolatban.

Napi 8 órában történik a fogvatartottak foglalkoztatása. Nemzeti ünnepnapokon, szombaton és vasárnap, szilveszterkor, újév napján nem lehet munkáltatni az elítélteket, kivéve az olyan munkákat, amelyek nélkülözhetetlenek (pl. főzés).¹¹

Néhány olyan fogvatartott, aki szigorú magánelzárását tölti, a munkáját is zárkájában végzi.

A börtönélet többi aspektusához hasonlóan a munkáltatás szabályai is nagyon szigorúan szabályozottak Japánban. Aki részt vesz a munkavégzésben, kizárólag csak a saját munkájára figyelhet. Nem tarthat szemkontaktust sem más fogvatartottal, sem az őrkkel és a beszélgetés is tilalmazott és büntethető.¹²

Körülbelül 36 olyan üzlet van Japánban, amely kifejezetten a börtönökben készített termékeket árusítja. Így a kedvelt termékek közé tartoznak pl. a Kofu Börtönben készített pingvin babák, a Hakodate Fiatalkorúak Börtönéből való „goku-maru” válltáskák, a Yokosila Börtönben gyártott szappanok és az Ichihara Börtönben készített szójaszósok is. A fogvatartottak számára ez a munkavégzés azzal az előnnyel járhat, hogy különböző képességeket sajátíthatnak el, mint például a famegmunkálást, a ruhakészítést, a bőrmunkákat.¹³

Munkáltatás a büntetés-végrehajtási intézeten kívül¹⁴

A büntetés-végrehajtási intézeten kívüli munkáltatás keretében a bv. intézet igazgatója engedélyezheti a fogvatartottak számára az ilyen jellegű munkavégzést. Ennek lényege, hogy megállapodás születik az intézet és a vállalkozó között, különös tekintettel a munka típusára, a munkaidőre, a biztonságot és a fogvatartott egészségét biztosító szükséges intézkedésekre és más olyan tényezőkre, amelyek szükségesek az intézeten kívüli munkáltatás végrehajtásához. A börtön igazgató-

9 Az 1908-as japán büntetés-végrehajtási törvényt 2005-ben teljes revízió alá vonták, s az új törvény [Act on Penal Detention Facilities and Treatment of Inmates and Detainees. Act No. 50 of May 25, 2005. (továbbiakban: Japán Büntetés-végrehajtásról szóló törvény)] 2006. május 24-én lépett hatályba. Correction Bureau Ministry of Justice: Penal institutions in Japan. Kasumigaseki, Chiyoda-ku, Tokyo, 2011. 3. p. – <http://www.moj.go.jp/content/000079580.pdf>

10 A munkáltatásra vonatkozó szabályok a japán büntetés-végrehajtási törvény 95. szakaszában találhatók.

11 Lásd 8-as lábjegyzet.

12 Human Rights Watch: Prison conditions in Japan. 1995. 16. p., xvi-xvii. p. – <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/JAPAN953.PDF>

13 <http://factsanddetails.com/japan/cat22/sub147/item2916.html> (letöltés: 2014.03.10.)

14 Japán Büntetés-végrehajtásról szóló törvény 96. §

ja határozza meg azokat a szabályokat, amelyeket a fogvatartottnak be kell tartania az intézeten kívüli munkavégzéssel kapcsolatban.

Ezek a szabályok tartalmazzák azt, hogy a fogvatartottnak a kijelölt útvonalon kell haladnia és meghatározott közlekedési eszközöket kell használnia; meghatározott időpontban kell visszatérnie az intézetbe; törvényes ok nélkül nem léphet be a munkahelyen kívüli más helyre; be kell tartania a vállalkozó munkavégzéssel kapcsolatos utasításait; illetve nem léphet kapcsolatba törvényes ok nélkül más személyekkel. Amennyiben nem tartja be a szabályokat a fogvatartott, akkor az igazgató felfüggesztheti az intézeten kívüli munkáltatását.

Munkahelyi balesetek miatti kártérítés¹⁵

A japán büntetés-végrehajtási törvény a munkahelyi balesetek miatti, az elítéltet vagy családját megillető kártérítésről is rendelkezik.

Abban az esetben, ha a fogvatartott a munkavégzés során életét veszti, a börtön igazgatójának kompenzációt kell fizetnie a gyászoló családnak.¹⁶

Ha az elítélt sérülést szenved vagy megbetegszik, illetve mozgáskorlátozottá válik, akkor az ő részére kell kifizetni a kompenzációt. Ha viszont az elítélt szándékosan vagy súlyos gondatlanságból szerez sérülést vagy betegszik meg, akkor az intézet igazgatója mérlegelheti, hogy megtagadja a kártérítés fizetését, vagy részben fizeti ki azt.¹⁷

A kártérítés összege a Munkajogi Törvény¹⁸ szerint a következőképpen alakul. Abban az esetben, ha a munkavállaló sérülése vagy betegsége a munkavégzés során következik be, akkor a szükséges orvosi kezeléseket a munkáltatónak saját költségén kell biztosítani, vagy viselnie kell az orvosi ellátások költségét. A munkáltatónak a munkavállaló átlagos bérének 60%-áig kompenzációt kell fizetnie a munkavállaló távolléte idejére, ha a sérülése vagy betegsége miatt nem tud dolgozni.¹⁹

Ha a munkavállalónak testi fogyatékosága keletkezik, akkor a munkáltatónak – tekintettel a fogyatékoság súlyára – kártérítést kell fizetnie a keletkezett fogyatékoság miatt, amelyet úgy kell meghatározni, hogy a törvényhez mellékelte táblázatban található megfelelő számmal kell beszorozni az átlagkeresetet.²⁰

Ha a munkavállaló életét veszti a munkavégzés során, akkor a gyászoló családot illeti meg a kártérítés összege, ami egyenértékű azzal az átlagjövedelemmel, amit a munkavállaló több mint 1000 napra kapott volna. Emellett a munkáltató 60 napi átlagkeresetet meghaladó összeggel járul hozzá a temetési költségekhez.²¹

¹⁵ Uo. 100. §

¹⁶ Uo. 100. § (1) bek.

¹⁷ Uo. 100. § (2) bek.

¹⁸ Labor Standards Act (továbbiakban: Japán Munka Törvénykönyve), Act No. 49 of 1947

¹⁹ Japán Munka Törvénykönyve 75. § (1) bek. és 76. § (1) bek.

²⁰ Uo. 77. §

²¹ Uo. 79–80. §

Amennyiben az elítélt az elszenvedett sérülésből vagy betegségből a szabaddulásakor gyógyul meg, ha a sérülés vagy betegség természete, foka vagy más aspektusa alapján indokolt, a börtön igazgatója speciális kompenzációt adhat az elítéltnak.²²

Időskorú fogvatartottak és munkáltatásuk Japánban

Japánban a népesség gyorsabban öregszik, mint bárhol máshol a világon, így igaz ez a börtönnépességre is. Bár az idősödő börtönnépesség problémája nem egyedüli Japánban, de gyorsabb tendencia figyelhető meg más államokhoz képest. Azoknak az elítélteknek a száma, akik betöltötték a 60. évet vagy afeletti életkort, 1999 végétől 2009 végéig 4 154-ről 10 333-ra nőtt.²³

A legtöbb esetben az időskorúak nem erőszakos bűncselekményeket követnek el, így inkább kisebb súlyú lopást, pl. bolti lopást.²⁴ Japán társadalmára különösen jellemző, hogy a szabadságvesztés miatti megbélyegzés következtében a családtagok megszakítják a kapcsolatot a bebörtönzött hozzátartozójukkal, ami nagyon káros hatással van az idős fogvatartottakra.²⁵

Japánban egyetlen olyan börtön van, amelynek egy emeletét kísérleti jelleggel kifejezetten az idős fogvatartottak szabadságvesztés-büntetésének végrehajtására alakították ki: ez az Onomichi Börtön.²⁶

A legtöbb ide kerülő fogvatartott pénzügyi helyzetének megoldásában bízva bolti lopást vagy egyéb lopást követett el. Az elítélteknek kb. fele visszaeső, akik azért követettek el lopást, hogy visszakerüljenek a relatíve biztonságot nyújtó börtönbe, amely menedéket jelent számukra, ahol napi háromszori étkezésben és heti kétszeri fürdésben részesülnek. További adalék, hogy ebben a börtönben a fogvatartottak több mint fele szenved valamilyen elmebajban.²⁷

Minden fogvatartott számára kötelező a munkavégzés, még azoknak is, akiknek az életkora meghaladta a nyugdíjkorhatárt. A többi fogvatartottal ellentétben azonban az időskorú fogvatartottak napi hat órát dolgoznak. Ugyanakkor a számukra kijelölt munkák könnyebbek, így pl. papírt válogatnak, vagy egyéb kézműves feladatot látnak el.²⁸

22 Japán Büntetés-végrehajtásról szóló törvény 100. § (4) bek.

23 CORRECTION BUREAU MINISTRY OF JUSTICE: i. m. 9. p.

24 UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME: *Handbook on prisoners with special needs*. New York, 2009. 125. p.

25 Uo. 128. p.

26 JEREMY SUTTON-HIBBERT: *Aging Japanese Prisoners*. Forrás: <http://prisonphotography.org/2012/08/02/jeremy-sutton-hibbert-aging-japanese-prisoners/> (letöltés: 2014.02.28.)

27 *Japanese prisons face swelling elderly population*. Forrás: <http://www.foxnews.com/world/2010/12/05/japanese-prisons-face-swelling-elderly-population/> (letöltés: 2014.02.28.)

28 Uo.

Fiatalkorú elkövetők és munkáltatásuk Japánban

A fiatalkorúakra vonatkozó törvény²⁹ alapján a fiatalkorúval szemben kiszabott szabadságvesztés-büntetést Japánban a speciálisan a fiatalkorúak számára létesített börtönben, vagy a börtön fiatalkorúak számára elkülönített részében, illetve fogdában („detention facility”) kell végrehajtani.³⁰

Fiatalkorú alatt azt a személyt kell érteni, aki 14. életévét már betöltötte, de a 20. életévét még nem. 1990-hez képest a fiatalkorú elkövetők száma jelentősen csökkent Japánban. Legtöbbjük lopást követett el, 2011-ben (47 776 fő), de jellemzőek az erőszakos bűncselekmények is.³¹

A fiatalkorúakra vonatkozó törvény nagyon szűkszavúan rendelkezik a szabadságvesztés végrehajtásáról. Azon túl, hogy fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézetében vagy a büntetés-végrehajtási intézet elkülönített részlegén kell végrehajtani a fiatalkorúak szabadságvesztés-büntetését, még annyit rögzít, hogy a fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézeteiben a fiatal 26. életévének betöltéséig töltheti büntetését. Továbbá: annak ellenére, hogy a Büntető Törvénykönyv szerint büntetés-végrehajtási intézetben kell végrehajtani a munkavégzéssel egybekötött vagy egybe nem kötött szabadságvesztést, ha a bíróság egy 16. életévét be nem töltött fiatalkorút ítél szabadságvesztésre, akkor mindaddig, amíg nem tölti be a 16. életévét, a büntetés fiatalkorúak szakiskolájában is végrehajtható.³²

A szakiskolának a fiatalkorúak életkora, fizikai és mentális állapota, illetve a bűnözés foka szerint négy típusa van:

Az első, ahová azok a fiatalok kerülnek, akik általában betöltötték a 12. életévüket, de a 16.-at még nem, és nem küzdenek semmilyen súlyos mentális vagy testi fogyatékkal. A második, ahová a 16. életévüket betöltött, de 20. életévüket még be nem töltött olyan fiatalok kerülhetnek, akiknek nincs komoly testi vagy szellemi fogyatéka. Speciális szakiskola van azok számára, akik 16 évesek vagy annál idősebbek, de 23. életévüket még nem töltötték be, továbbá nincs súlyos testi vagy szellemi fogyatéka, de komoly bűnügyi háttérrel rendelkeznek. Továbbá általában ide kerülnek azok a szabadságvesztésre ítélt fiatalok, akik még nem töltötték be 16. életévüket. Végül a negyedik típusa a szakiskolának, ahová a 12. életévüket betöltött, de 26. életévüket be nem töltött komoly testi vagy szellemi fogyatékkal rendelkezők kerülhetnek.³³

A fiatalkorú fogvatartottnak akkor kötelező munkát végeznie, ha a munkavégzéssel egybekötött szabadságvesztését büntetés-végrehajtási intézetben kell letöltenie. Amennyiben viszont 16. életévét nem töltötte be, és így lehetősége van

29 Juvenile Act (továbbiakban: Japán Fiatalkorúakról szóló törvény), Act No. 168 of July 15, 1948.

30 Japán Fiatalkorúakról szóló törvény 56. § (1) bek.

31 <http://www.stat.go.jp/english/data/nenkan/1431-25.htm> (letöltés: 2014.02.28.)

32 Japán Fiatalkorúakról szóló törvény 56. § (2)-(3) bek.

33 *White paper on crime 2012*. Part 3: Trends with Juvenile Delinquencies and Treatment of Juvenile Delinquents. Chapter 2: Treatment of Juvenile Delinquents. Section 4: Treatment in a Juvenile Training School. – http://hakusyo1.moj.go.jp/en/61/nfm/n_61_2_3_2_4_2.html

arra, hogy szakiskolában töltse le a kiszabott büntetését, akkor ott nem vetik alá a kötelező munkavégzésnek, hanem korrekciós nevelésben részesül.³⁴

Szabadidős tevékenységek

Olvasás

A japán börtönökben az egyik legfontosabb szabadidős-tevékenység az olvasás. E kiemelt szerepet támasztja alá, hogy az egyes könyvekhez való hozzáférésre külön szabályozás vonatkozik a büntetés-végrehajtási törvényben.

Az intézeteknek biztosítaniuk kell a megfelelő lehetőségeket az olvasásra. Amellett, hogy a börtönökben vannak újságok és könyvek, a fogvatartottaknak engedélyezett, hogy azt a könyvet vagy más olvasnivalót is olvassák, amit maguk vásároltak, vagy amit az intézetten kívüli személytől kaptak.³⁵

Ugyanakkor a japán börtönök nem foglalkoztatnak hivatásos könyvtárosokat, és csak bizonyos olvasmányok állnak az intézetek rendelkezésére. Nincsenek könyvtárak a büntetés-végrehajtási intézetekben, és a könyvek elszórtan találhatók meg, így például a munkaterületeken és a lakóegységeken, zárkákban is. Ezért nincs hatás ellenőrzés az olvasmányok felett. A fogvatartottak általában vagy maguk vásárolták a könyveket, vagy ajándékba kapták a családjuktól, illetve barátaiktól.³⁶

Ilyen könyvekhez vagy más olvasnivalóhoz való hozzáférést a börtön igazgatója többek között akkor tilthatja meg, ha fennáll a kockázata, hogy a hozzáférés engedélyezése a rend és a fegyelem zavarát okozná az intézetben, illetve, ha fennáll a veszélye, hogy az elítélt ezzel akadályozza a megfelelő korrekciós kezelésének a végrehajtását, vagy az előzetesben lévő személy esetén fennáll annak a kockázata, hogy megsemmisítené a bizonyítékokat.³⁷

A külföldi fogvatartottaknak vagy a büntetés-végrehajtási intézet szerzi be az anyanyelvű könyveket és más olvasnivalókat, vagy azokat a közeli könyvtárak, illetve nagykövetségek adományozzák a börtönök részére. Az elszigeteltség érzését enyhítheti a nemzeti nyelvükkel való kapcsolat fenntartása.³⁸

Az általános olvasmányok szabadon elérhetőek a munkaterületeken és a zárkákban, míg a speciálisak egy ellenőrzött környezetben, mégpedig a börtönszemélyzet felügyelete alatt állnak. Az olvasmányok célja, hogy előmozdítsák a műveltséget és a tanulást; jogi tájékoztatást adjanak; segítsék a szabadidő eltöltését és szakképzési, illetve életpályával kapcsolatos információkat adjanak.

34 *White paper on crime 2012*. Part 3: Trends with Juvenile Delinquencies and Treatment of Juvenile Delinquents. Chapter 3: Criminal Procedure for Juveniles. Section 3: Juvenile Inmates. – http://hakusyo1.moj.go.jp/en/61/nfm/n_61_2_3_3_0.html

35 CORRECTION BUREAU MINISTRY OF JUSTICE: i. m. 17. p.

36 Kenichi NAKANE: „Prison Libraries” in *Japan: The Current Situation of Access to Books and Reading in Correctional Institutions*. In: *Library Trends*, Vol. 59, No. 3, 2011 („Library and Information Services to Incarcerated Persons: Global Perspectives” edited by Vibeke Lehmann), The Board of Trustees, University of Illinois, 2011. 446–447. p.

37 Japán Büntetés-végrehajtásról szóló törvény 70.§ (1) bek.

38 CORRECTION BUREAU MINISTRY OF JUSTICE: i. m. 17. p.

Havonta legalább két napig engedélyezni kell a könyvek „kikölcsönzését”. Az igazgatónak ajánlott figyelembe vennie a fogvatartottak érdeklődését, valamint a börtönképesség nagyságát és típusát, amikor újságelőfizetésekről dönt.³⁹

Kenichi Nakane kutatást végzett 2007 augusztusa és 2009 decembere között 7 büntetés-végrehajtási intézetben a „börtönkönyvtárakkal” kapcsolatban: az Ichihara Börtönben, a Shizuoka Börtönben, a Mine Rehabilitációs Központban, a Kawagoe Fiatalkorúak Börtönében, a Himeji Fiatalkorúak Börtönében, a Tokiói Fogva tartó Házban és a Hiroshimai Fogva tartó Házban. A kutatás alapján könyvek és magazinok vásárlásának lehetősége havonta 3–8 alkalommal biztosított (könyveket gyakrabban vásárolnak, mint magazinokat) az intézetekben. Van egy limit arra nézve, hogy egyszerre hány olvasmány vásárolható, ez 3 és 6 között van általában. A fogvatartottaknak személyes előfizetése is lehet egy-egy újságra. Az egyik intézménynek van egy megállapodása egy könyvkereskedővel arra vonatkozóan, hogy havonta egyszer felállít egy boltot az intézetben. Összességében havonta körülbelül 3–23 ezer azoknak a könyveknek és magazinoknak a száma, amit a fogvatartottak vásárolnak vagy ajándékba kapnak. Azonban egyik intézetben sincs könyvtár vagy hivatásos könyvtáros.

Korábban már említettem, hogy az általános irodalmak megtalálhatók a munkaterületeken is. Ezek közül a fogvatartottak a munkaszünetben vagy a szabadidejükben válogathatnak. Ott, ahol a fogvatartottak mozgása korlátozott, hetente kétszer szállítják a könyveket a lakóegységekbe. A gyűjtemények nagysága körülbelül 5–26 ezerre tehető. Az elítéltek választhatnak regények és szépirodalmi művek között, kivéve egy intézetet (Hiroshimai Fogva tartó Ház), ahol a könyvek 90%-a regény. A képregények, a szótárak, a jogi kiadványok szintén népszerűek. Csak bizonyos szintű együttműködés áll fenn 6 büntetés-végrehajtási intézet és az intézeten kívüli könyvtárak között. A könyvtárak különböző időpontokban „újrahasznosított” könyveket adományoznak a börtönöknek, egy könyvtár letéti gyűjteményt, és egy könyvtár pedig „mozgó könyvtárat” biztosít.⁴⁰

Nakane kifejti a tanulmányában, hogy az új büntetés-végrehajtási törvénnyel bevezetett azon szabály, hogy a fogvatartottak több személyes tárgyat tarthatnak maguknál, jelentősen növelte, néhol megduplázta a könyvek és más olvasmányok számát a börtönökben. Bár megnövekedett az érdeklődés az olvasás iránt, van mégis néhány aggodalomra okot adó tényező. Így például az elítéltek túl sok pénzt költenek az olvasmányokra, ahelyett, hogy félretennék azt a szabadulásuk időpontjára vagy az áldozatok kompenzációjára. Másrésztől szakadék keletkezik a fogvatartottak között arra vonatkozóan, hogy van, akinek van, míg másnak nincs könyve (így ez lopásra, konfliktusra adhat okot). Harmadsorban pedig a személyes könyvek nagy száma akadályozza a megfelelő börtönkönyvtárak kialakítását. Ha a fogvatartottak olvasás és információ iránti igényét biztosítják a saját könyveik, akkor nem lesz szükségük börtönkönyvtárra és a büntetés-végrehajtási intézet sem fogja érezni annak szükségességét.⁴¹

39 NAKANE: i. m. 449–450. p.

40 Uo. 450–451. p.

41 Uo. 456. p.

A legtöbb intézetben a fogvatartottak szerkesztik és nyomtatják a börtönújságot.⁴²

A börtön igazgatója – amennyire kivitelezhető – biztosítja a fontosabb aktuális ügyekkel kapcsolatos információhoz való hozzáférést az elítéltek számára a médián (például újság, tudósítás) keresztül.⁴³

Vallásgyakorlás, vallási rendezvények

A fogvatartottak által tartott istentiszteletet és más vallási rendezvényt nem tilt-hat meg és nem korlátozhat az intézet, kivéve, ha fennáll a kockázata, hogy a rend és a fegyelem fenntartását vagy az intézet ügyintézését akadályozná. A börtön igazgatójának elérhetőnek kell tennie a fogvatartottak számára, hogy vallási vezetőik által tartott ceremónián vegyenek részt, vagy vallási vezetőktől vallási tanítást kapjanak. Amennyiben azonban fennáll a veszélye, hogy az ilyen részvétel akadályozná a rend és a fegyelem fenntartását, valamint az ügyintézését, az intézet igazgatója megtilthatja a vallási rendezvényen vagy oktatáson való részvételt.⁴⁴

A vallási szertartások erősítik a fogvatartottakat a hitükben, ápolják az erkölcsöt, és a nyugalom érzését adják. A vallási rendezvények mellett a börtön személyzetét is bevonják a személyes kérdésekkel kapcsolatos tanácsadásba, így a múltban elkövetett cselekménnyel kapcsolatos megoldatlan érzésekre és a szabadság utáni tervekre vonatkozóan.⁴⁵

Kapcsolattartás a külvilággal

Japánban az elítéltek a törvényben felsorolt személyekkel tarthatják a kapcsolatot, de a büntetés-végrehajtási intézet igazgatója engedélyezheti más személy számára is a látogatást, ha ez a jó kapcsolat fenntartása vagy más okból szükséges; és amennyiben nem áll fenn annak a kockázata, hogy a látogatás az intézeten belül a rend és a fegyelem zavarát okozná, továbbá nem akadályozza az elítélt személy megfelelő korrekciós kezelését sem.⁴⁶

Az intézet korlátozza a látogatások gyakoriságát havi legalább 2 alkalomra elítéltek esetében, azonban ez a gyakoriság az elítéltek jó magaviselete alapján növekszik. Más fogvatartottaknál ez napi egy alkalmat jelent. Legalább 30 percesek a látogatások, de azok nagy száma miatt egy látogatás tartama 5 percre csökkenhet. A jogerősen még el nem ítélt fogvatartott és védője közötti látogatás időtartamát nem korlátozzák.⁴⁷

Az egyes büntetés-végrehajtási intézetek határozzák meg azt, hogy a fogvatartott hány levelet kaphat és küldhet. Így legalább havonta 4 levelet küldhetnek

42 CORRECTION BUREAU MINISTRY OF JUSTICE: i. m. 17. p.

43 Japán Büntetés-végrehajtásról szóló törvény 72. § (1) bek.

44 Uo. 67–68. §

45 CORRECTION BUREAU MINISTRY OF JUSTICE: i. m. 17. p.

46 Japán Büntetés-végrehajtásról szóló törvény 111. §

47 CORRECTION BUREAU MINISTRY OF JUSTICE: i. m. 19. p.

az elítéltek, míg más fogvatartottak napi egyet. Az elítéltek által küldött levelek száma azonban szintén a jó magaviselet alapján növekedhet.⁴⁸

A levelek ellenőrzése nem állandó jellegű, arra esetenként kerülhet sor. A japán büntetés-végrehajtási törvény szerint akkor, ha annak ellenőrzése az intézet rendjének és fegyelmének fenntartása, illetve az elítélt korrekciós nevelésének biztosítása miatt szükséges.⁴⁹

A levelezésen és a látogatáson túl a törvény még a telefonálásra és az egyéb telekommunikációs eszközökre tér ki. Amennyiben az elítélt az Igazságügyi Minisztérium rendeletében meghatározottak alá esik, azaz nyitott típusú intézetben helyezték el, és a javítása és rehabilitációja, valamint reintegrációja szempontjából hasznosnak ítélik, illetve ha szükséges, a börtön igazgatója engedélyezheti, hogy telefonon vagy az intézet rendje által meghatározott más telekommunikációs eszközzel tartsa a kapcsolatot a külvilággal. Amennyiben a rend és a fegyelem fenntartása, az elítélt korrekciós nevelésének biztosítása vagy más ok miatt szükséges, az intézet igazgatója kijelölhet egy személyt arra, hogy ellenőrizze a beszélgetést, vagy vizsgálat érdekében készítsen arról felvételt.⁵⁰

Higiénia és orvosi kezelés

A vasárnapot és az Igazságügyi Minisztérium rendelete által meghatározott napokat kivéve – amennyire lehetséges – a szabad levegőn megfelelő fizikai gyakorlatok lehetőségét kell biztosítani a fogvatartottaknak, azért, hogy fenntartsák az egészségüket, attól az esettől eltekintve, ha erre nincs lehetőség az intézet munkaidejében a tárgyalási napon való megjelenés körülményei miatt.⁵¹ A fogvatartottaknak napi több mint fél óra biztosított ilyen tevékenységekre. Mióta megnövekedett az idősök és a kábítószer-visszaélők száma, azóta speciális gyakorlatokat biztosítanak az érintetteknek, így például nyújtó gyakorlatokat.⁵²

A fogvatartottak kötelezettsége, hogy fenntartsák a testük, ruházatuk, személyes tárgyaik és az általuk mindennap használt helyiségek tisztaságát. Az intézetnek biztosítani kell a fürdés lehetőségét az elítéltek számára.⁵³ A fogvatartottaknak hetente legalább kétszer engedélyezett a fürdés. Általában férfiaknak 15 perc, míg a nőknek 20 perc fürdés a megengedett.⁵⁴

Az elítélt férfiak két vagy több olyan hajforma közül választhatnak, ami illeszkedik a munkavédelemhez és a jobb higiéniahoz. A nők pedig olyan stílusok közül választhatnak, amik nem akadályozzák a higiénia, az intézet fegyelmének és a munkabiztonságának fenntartását.⁵⁵

48 Uo. 19. p.

49 Japán Büntetés-végrehajtásról szóló törvény 127. § (1) bek.

50 Uo. 146–147. §

51 Uo. 57. §

52 CORRECTION BUREAU MINISTRY OF JUSTICE: i. m. 15. p.

53 Japán Büntetés-végrehajtásról szóló törvény 58–59. §

54 CORRECTION BUREAU MINISTRY OF JUSTICE: i. m. 15. p.

55 Uo. 15. p.

A börtön igazgatójának biztosítania kell az egészségügyi vizsgálatot a fogvatartott intézetbe kerülését követően azonnal, majd évente legalább egyszer, illetve mindazon esetekben, amikor annak szükségessége fennáll. Az elítélteknek alá kell vetniük magukat az egészségügyi vizsgálatnak, nem utasíthatják vissza a vérvételt, a radiográfiát vagy a szükséges orvosi kezelést sem.⁵⁶

Amennyiben a fogvatartott sérülést szenved vagy megbetegszik, illetve ha ennek fennáll a lehetősége, továbbá ha a fogvatartott megtagadja az étel és az ital fogyasztását, és ezzel veszélyeztetheti az életét, akkor a börtön igazgatójának azonnal biztosítania kell a börtönorvosi ellátást vagy más szükséges orvosi intézkedéseket. Az első esetben (megbetegszik, sérülést szenved), ha nem áll fenn a fogvatartott életének veszélye vagy mások megfertőzésének lehetősége, akkor csak olyan kezelést kaphat az elítélt, ami ellen nem tiltakozik. Amennyiben szükséges, a sérülés és betegség foka, valamint típusa szerint az ellátást olyan orvos is biztosíthatja, aki nem börtönalkalmazott. Az intézet igazgatója kötelezheti a fogvatartottat a büntetés-végrehajtási intézeten kívüli kórházi vagy klinikai kezelésre, ha az elkerülhetetlen.⁵⁷ Négy olyan egészségügyi központ van, ahol a fogvatartottak speciális orvosi ellátást kaphatnak.⁵⁸

Kivételes esetben a fogvatartott saját költségén meghatározhatja, hogy mely orvostól kér ellátást az intézeten belül, amennyiben korábban már kapott az orvostól ellátást.⁵⁹

A japán Büntetés-végrehajtási törvény kitér arra is, ha intézkedéseket kell tenni járványok megelőzése érdekében. Ha szükséges, akkor a fertőző betegségnek az intézeten belüli kialakulása vagy elterjedésének megelőzése érdekében egészségügyi vizsgálatot kell elvégezni, illetve orvosi ellátást vagy más intézkedést kell biztosítani, és védőoltást beadni, valamint a fertőzés veszélyének fennállása alatt a fertőző betegeket el kell különíteni.⁶⁰

Az idős, terhes vagy szoptató anyákat, illetve más fogvatartottakat, akiknek védelmező gondoskodásra van szüksége, azonos ellátásban kell részesíteni, mint a rokkantakat, azon sajátos körülményeik szerint, amelyek szükségessé teszik a védelmező gondoskodást.⁶¹

A fogvatartott kérelmére a börtön igazgatója engedélyezheti, hogy az anya gyermekét egy éves koráig a büntetés-végrehajtási intézetben gondozza. Ez a nő kérelmére maximum további hat hónappal meghosszabbítható, figyelembe véve a fogvatartott fizikai és mentális állapotát is. Ezekben az esetekben a gyermeknek ugyanolyan egészségügyi ellátásban és kezelésben kell részesülnie, mint a fogvatartottaknak.⁶²

56 Japán Büntetés-végrehajtásról szóló törvény 61. §

57 Uo. 62. §

58 CORRECTION BUREAU MINISTRY OF JUSTICE: i. m. 15. p.

59 Uo. 15. p.

60 Japán Büntetés-végrehajtásról szóló törvény 64. §

61 Uo. 65. § (1) bek.

62 Uo. 66. § (1)–(2) bek., (5) bek.

Hírek a börtönvilágból

Belgium első nyitott női börtöne épül Brüsszelben

A tervek szerint 2016-ban nyílhat meg Belgium első nyitott rezsimű női büntetés-végrehajtási intézete, Brüsszel Haren nevű kerületében fogják a komplexumot átadni. A Sunday Reports újság egyik cikkében arról számolt be, hogy az intézet 100 női elítélt elhelyezésére lesz alkalmas.

Jelenleg Belgiumban két, férfiak számára készült nyitott börtön működik, az egyik Antwerpen tartományban, Hoogstratenben, a másik pedig a nyugat-flandriai Ruiseledében. Laurent Sempot, a belga börtönszolgálat szóvivője jelezte, hogy a fogvatartottak átszállítását körütekintő vizsgálatuk fogja megelőzni; csak olyan elítéltek tölthetik büntetésüket az új intézetben, akiknél a szökésnek semmiféle veszélye nem áll fenn.

Annemie Turtelboom igazságügyi miniszter kihangsúlyozta, hogy továbbra is szükség van a félig nyitott és a zárt intézetekre is, minden bűnelkövetőnek olyan helyen kell letöltenie a szabadságvesztés-büntetését, amely a leginkább szolgálja az adott személy reintegrációját.

Forrás: New open prison for women in Brussels suburb. Flanders, 2014.04.13.

Új bv. intézet Luxemburgban

Sanem közelében, Luxembourg délnyugati részén épülhet fel egy új, 400 főt elhelyezni képes büntetőintézet. A bv. intézet legfontosabb jellemzője, hogy teljesen különálló szárnyban helyezik el az előzetes letartóztatásba került és a szabadságvesztés-büntetésüket töltő fogvatartottakat. A 156 millió eurós (kb. 48 milliárd forint) értékű projekt várhatóan három év alatt fejeződik be, a tervek szerint 2016 végétől, a próbaüzem után az intézet elkezdheti működését.

Forrás: New Luxembourg prison gets green light. EIN News, 2014.06.19.

Börtönfelújítás Szlovákiában

A szlovákiai Dubnica nad Váhom (máriatölgyesi) börtön már régóta küszködik az épületek folyamatosan romló állagával, a jelző- és riasztóberendezések rendkívül rossz állapotban vannak. A bv. intézet 2012 óta sürgeti a renoválást, az idén a kormány jóváhagyta az intézet rekonstrukcióját, mivel a fogvatartottak számának folyamatos emelkedésével csak egy biztonságos, modernizált börtön tudja felvenni a versenyt.

A máriatölgyesi börtönt 1971-ben kezdték el kialakítani az egykori fegyvergyár munkásszállójából, az épületbelső 1983-ban nyerte el végső formáját. Az intézet börtön fokozatú elítéltek elhelyezésére szolgált hosszú ideig, de 1993-tól már

fogházra ítélt elkövetőket is elszállásoltak itt. Az intézet befogadóképessége 516 fő, a fogvatartottak 28 helyiségben vannak elhelyezve, amelyek 9–19 férőhelyesek, magánzárkából pedig öt van.

Forrás: Megszépül a máriatölgyesi börtön. Új Szó, 2014.06.26.

Reformok Horvátországban

Orsat Miljenic igazságügyi miniszter a próbára bocsátás nemrég bevezetett rendszerét jónak ítélte, mivel a szabályoknak köszönhetően 3 ezer elítélt került ki az intézetekből, vagy éppen nem kerül be a börtön falai közé. A próbára bocsátás rendszerének fejlesztése révén még a maximális biztonsági fokozatú lefoglavai intézetben is csökkent a fogvatartottak létszáma. Lepoglaván két évvel ezelőtt 5 200 főt helyeztek el, jelenleg már csak 4 500 fő él a börtönben. Az intézet egyes részeit fel is újíttatták, a többi részlegben finanszírozási nehézségek miatt a renoválás még várat magára.

Forrás: Probation helps reduce the number of prisoners, says minister. Dalje, 2014.02.11.

A börtönszemélyzet toborzása Ausztráliában

Az Igazságügyi Minisztérium széles körben toborozza a börtönszemélyzetet Victoria állam területéről. A Marngoneet és Barwon börtönökben legalább 1 400 főt alkalmaznak 2015 év végéig. A szakemberek arra számítanak, hogy egy, az intézetekhez közeli alumíniumgyár bezárása miatt sok olyan személy jelentkezik, akiknek átképzésre lesz szükségük. Az Ausztráliai Munkavállalók Szakszervezete is már jelezte előre, hogy várhatóan sokan fognak állásinterjúra menni az Alcoa alumíniumgyárból, valamint a Qantas légitársaságtól a váratlan és nagymértékű leépítések miatt.

Forrás: Margaret Paul: Retrenched Geelong Alcoa workers targeted for new prison jobs. ABC News, 2014.06.27.

Tiltakoznak a bolgár fegyőrök

A bolgár börtönszemélyzet szakszervezete sürgeti a börtönökben dolgozók helyzetének javítását. Ivan Petrov, a szervezet vezetője jelezte, hogy a jövőben akár sztrájk megtartásától sem riadnak vissza.

Első lépésként az egyik legégetőbb probléma megoldását, azaz a 24 órás műszak 12 órára való átállítását szeretnék elérni. Az Igazságügyi Minisztérium számára már többször jelezték a gondot, de érdemi változás eddig nem történt. A szakszervezet a rossz munkakörülmények javítását és az alacsony munkabérek emelését is szeretné rövid időn belül elérni.

Forrás: Bulgaria's prison guards ready to go on strike. Novinite, 2014.05.22.

Megalakult a fogvatartottak szakszervezete egy németországi börtönben

A berlini Tegel bv. intézetben megalakult a fogvatartottak szakszervezete. Az alapítók rögzíteni szeretnék a rendszeres munkában dolgozó elítéltekre vonatkozó bérminimumot és nyugdíjrendszert. Oliver Rast, a szakszervezet szóvivője nyilatkozatában elmondta, hogy mivel rendszeres munkavégzésre a börtön konyháján és a munkaműhelyekben is van lehetőség, szükségesnek tartják a bérezésre és a nyugdíjra vonatkozó szabályok rögzítését.

Az angliai Howard Liga, a büntető reformért dolgozó civil szervezet üdvözlözte a berlini kezdeményezést, mivel a nagy-britanniai és németországi fogvatartottak nem kapnak nyugdíjat és fizetésük nem igazodik az országos bérminimumokhoz.

Forrás: Philip Olterman: Inmates at Berlin Tegel jail set up world's first union for prisoners. Guardian, 2014.05.30.

A biztonsági rendszer problémái Finnországban

Egy elítélt közelmúltban bekövetkezett halála miatt a Riihimäki börtönben megújították a napi biztonsági ellenőrzést, kisebb mértékben fognak a kamerás megfigyelőrendszerre támaszkodni, újra szükségessé vált a fokozottabb emberi közreműködés is.

Az intézet igazgatóhelyettese, Tommi Saarinen nyilatkozatában elmondta, hogy egyensúlyt kell teremteni a technika és az emberi felügyelet között. A börtönszemélyzetnek figyelnie kell a fogvatartottak egymáshoz való viszonyát, fel kell ismerni, ha egy börtönlakót a társai nem fogadnak be maguk közé. Ehhez közvetlen, személyes ellenőrzés szükséges, nem lehet csak a technikai eszközökben bízni.

A fogvatartottak közötti erőszak egyáltalán nem ritka a finn börtönökben, hivatalosan évente 100 esetet rögzítenek, a Riihimäki büntetőintézetben évente kb. 10 eset fordul elő. Az elítéltek egymás közötti konfliktusával ugyan szembesülnek a fegyőrök, de nehéz felismerni azokat az okokat, amelyek szélsőséges megnyilvánuláshoz, akár tragédiához vezetnek. Antti Santamäki, a Börtönszemélyzet Szövetségének elnökhelyettese elmondta, hogy az elkövetők az utóbbi években egyre keményebbek, durvábbak egymással, nehéz nyomon követni a fogvatartottak közötti konfliktusok kialakulását.

Forrás: Riihimäki prison to update security protocols. Uutiset News, 2014.05.30.

Drogcsempészás egy skót intézetben

A skóciai Riddrie-ben található Barlinnie büntetőintézet elítéltejei Kinder Surprise gyerekcsokoládében rejtve jutottak hozzá kábítószerhez. A tojás alakú csokoládé belsejében a kapszula a játékok helyett drogot tartalmazott.

A börtön falán átdobott csokoládétojás vagy más apró tárgy nehezen vehető észre az udvaron. 2014-ben eddig a rendszeres ellenőrzések során a jól képzett

örkutyák 127 hasonló jellegű bűncselekményt derítettek fel. Az elkövetők évről-évre leleményesebbnek bizonyulnak.

Forrás: Chocolates used to get drugs into prison. Herald Scotland, 2014.05.31.

Új rendszer a mobiltelefonok használata ellen

Románia 2015-re mobiltelefonok működését zavaró eszközöket fog elhelyezni bv. intézeteinek területén. A telefonok csempészését nehéz megakadályozni, a bv. intézetek rendjét csak a készülékek blokkolása révén lehet fenntartani. A tiltott készülékek értékesek a börtönök feketepiacán. 2013-ban több komoly bűncselekményre is fény derült: elítéltek egy csoportja az illegális készülékeket újabb bűncselekmények megszervezéséhez használta fel.

Forrás: Mobile phones jammer. Romania Insider, 2014.03.07.

Egy franciaországi börtön problémái

2009-ben Corbas bv. intézetét modern és biztonságos börtönként mutatták be. A Lyonhoz közel felépített büntetőintézetben azonban az évek folyamán lassan megnőtt a létszám. A nagyobb fogvatartotti populáció mentális egészségi állapotát már sokkal nehezebb, sőt szinte lehetetlen ellenőrizni.

A szabadságvesztés-büntetés letöltése alatt előkerülő tipikus problémák – például a kényszerű elszigeteltség – miatt megjelentek az első öngyilkosságok is. A szakemberek szerint a 200–300 főt elszállásoló intézetekben még könnyű odafigyelni a fogvatartottakra, de Corbas már közel 800 főnek kénytelen helyet adni. Ez a létszám eléri azt a határt, amikor az orvosi személyzet már nem tud elég hatékonyan helyt állni. A szakemberek egy része inkább több, kisebb létszámú börtönt szeretne látni Franciaország területén.

Forrás: Is it a modern prison in Corbas? Local News, 2014.05.27.

A mentálisan beteg elítéltek elhelyezési nehézségei

Az ausztriai Krems-Stein büntetőintézetben a fogvatartottak nagy létszáma miatt nehézséget okoz a mentálisan beteg személyek ellátása. A 820 büntetését töltő fogvatartottból 115 fő különféle pszichiátriai problémával küzd. Bruno Sladek igazgató úgy véli, hogy a növekvő börtönpopuláció miatt a börtönszemélyzet nagy nyomás alatt dolgozik. A mentálisan beteg elítéltek ügye az egyik fogvatartott elfertőződött lábsérülése miatt került ismét reflektorfénybe.

Forrás: Mentally ill prisoners. AustrianTimes, 2014.05.21.

Megelőzés az észt bv. intézetekben

Norvégia finanszírozza 680 ezer euró (kb. 210 millió forint) erejéig a fertőző betegségek terjedésének prevencióját és a kezelési rendszer fejlesztését az észt börtönökben.

tönökben. A projekt szerint meg kell erősíteni a hepatitisz C fertőzések megelőzésére szolgáló diagnosztikai rendszert és a kezelést.

A 2015 év végéig tartó programban valamennyi észti börtön részt vesz. A börtönszemélyzet is továbbképzésben részesül, és sor kerül a könnyebb diagnosztizáláshoz szükséges orvosi berendezések alkalmazására is.

Forrás: Norway grants Estonian prisons 680,000 euros to fight contagious disease. Baltic Course, 2013.11.07.

Tuberkulózis Ukrajnában

Az 1971-ben alapított Medecins Sans Frontieres nemzetközi szervezet 2012 júniusa óta foglalkozik olyan elítéltekkel és ex-elítéltekkel, akik antibiotikum-rezisztens tuberkulózisfertőzést kaptak.

Az MSF területi koordinátora, Paola Mermati szerint Ukrajna Donyeck tartományában eddig sikeresnek mondható az orvosi segítség. A tartományban tízszer nagyobb arányban fordul elő tuberkulózis megbetegedés a börtönökben, mint a szabad lakosság körében. Az elítéltek zömében hátrányos helyzetű környezetből származnak, problémákkal teli családból jönnek, ami meghatározza az egészségügyi és szociális státuszukat is. Ezt a csoportot a marginalizáció jellemzi, a fogvatartottak körében gyakran jelentkezik pszichés probléma, HIV-fertőzés, és nagy részük drog- és/vagy alkoholfogyasztó.

A drogrezisztens tuberkulózis betegség hosszú távon rendszeres hányással, émelygéssel, továbbá hallás- és látásvesztéssel, pszichés problémákkal társul. A kezelés akár három évig is eltarthat, és sok fizikai fájdalommal jár. Éppen ezért az MSF nagy energiát fordít a betegek támogatására, pszichológiai kezelésére; a szabadultakat is nyomon követik, és felvállalják a kezelésüket. Gyakran előfordul, hogy az ex-elítélteknek nincs lakásuk, ahová visszamehetnének; ezeknek a személyeknek a szervezet keres szálláshelyet.

Ukrajnában az antibiotikum-rezisztens tuberkulózis fertőzötteknek mindössze a fele jut hozzá kezeléshez. A börtönökben későn ismerik fel ezt az egészségügyi problémát, ami megnehezíti a betegség kordában tartását.

Forrás: The challenges of treating prisoners with Drug-Resistant TB. Medecins Sans Frontieres, 2014.02.18.

Ismétlődő járványok Örményország börtöneiben

A 2013-ban adott tömeges amnesztia sem hozott megoldást az örmény börtönökben fennálló ismétlődő járványok problémájára. A jogi aktivisták szerint Gyumri és Vanadzor intézetek új épületekkel való helyettesítése csak átmeneti könnyebbéget okozott. Az ország 12 börtönében, amelyek 4 000 fő számára lettek tervezve, 5 000 főt helyeznek el.

2013 októberében 500 fő amnesztiát kapott, ami átmenetileg megoldotta a túlzsúfoltság kérdését néhány börtönben, azonban hosszabb távon nem jelentett gyökeres változást. Sok intézetben a fogvatartottak emeletes ágyakon alszanak,

általában 70 m²-es szobákban. A rossz szellőzés és a hiányos tisztálkodási lehetőségek elősegítik a betegségek terjedését. Nubarashen intézetében különösen rossz a helyzet, mivel átlagosan 17 elítélt osztozik 25 m²-en. Karen Andreasyan ombudsman jelezte, hogy az intézetből csak 57 fő kapott amnesztiát, így a helyzet nem sokat javult. Az intézet bezárására pénzügyi eszközök hiányában még egy évtől kezdve nem kerülhet sor.

A szakemberek sokat várnak az Armavirban épülő büntetőintézet átadásától. Hrayr Tovmasyan igazságügyi miniszter nyilatkozata szerint az 1 200 fő részére készülő börtönben a 16 m²-es zárkákban 4 főt fognak elhelyezni. Az intézetnek 2010-re kellett volna elkészülnie, melynek kapcsán Gor Glechyan igazságügyi minisztériumi szóvivő jelezte, hogy év végére 400 fő egészen biztosan beköltözhet az egyik szárnyba. A grúz kormány is tisztában van azzal, hogy a börtönök zsúfoltságának csökkentése érdekében az alternatív büntetések rendszerének fejlesztésére lenne szükség.

Forrás: Mass amnesty offers no lasting solution to endemic problems in Armenia penal system. EIN News, 2014.02.27.

Egy női intézet hétköznapijai Kínában

Újságírók és önkéntesek csoportja tett látogatást a Fuzhou női börtönben. A kínai Fujian tartomány délkeleti részén található intézetben a nők igényeinek megfelelően berendezett oktatási központot, tornatermet, kézműves műhelyt találtak – a Woman of China nevű sajtóorgánium szerint. A zárkák világosak és rendezettek voltak. A nők a napi nyolc óra munka után szabadidejükben gyakran sportolnak.

A szabadságvesztés-büntetés letöltése során főzni, varrni és kötni is megtanulnak, hogy a szabadlábra kerülést követően minél könnyebben találjanak állást. A napirend szoros, a fogvatartottak 6.30-kor kelnek, dolgoznak, a munka után pihennek, majd végül 21.30-kor van lámpaoltás.

Forrás: Xie Xi: Visiting Women's Prison in SE China. Woman of China, 2014.06.17.

Változások a Langata női börtönben

Kenya maximális biztonsági fokozatú börtönében, amely a női elkövetők elhelyezésére szolgál, napközit hoztak létre a négy év alatti gyermekek részére. A napközi vezetője, Jane Kuria elmondta, hogy a gyermek megfelelő pszichés fejlődéséhez elengedhetetlen az anya jelenléte az első három-négy évben. A Faraj Alapítvány segítségével rendezték be a szobákat játékokkal, a gyermekek ételmeztetéséről is az alapítvány gondoskodik. Jelenleg a 700 női fogvatartottat elszállásoló intézetben 45 négy év alatti gyermek ellátásával foglalkoznak.

Forrás: Jill Craig: Day care facility in Nairobi. VoaNews, 2014.01.24.

Kereskedőház értékesíti az oroszországi börtöntermékeket

A Szövetségi Büntetés-végrehajtási Szolgálat 2014 elején tette közzé egy kereskedőház felállítására vonatkozó tervét. A fogvatartottak által készített termékeket ezen keresztül lehet megrendelni. A kezdeményezés megvalósításához az ország legnagyobb bankja, a Sberbank nyújtja a szükséges pénzügyi hátteret.

Oleg Korshunov, az orosz börtönszolgálat pénzügyi és gazdasági igazgatója jelezte, hogy legalább 100 ezer féle árucikket állítanak elő az elítéltek. A termékek – a cipőktől kezdve, a konyhai cikkeken át, a szobaberendezésig – az élet minden területén előfordulnak. A szakemberek közül sokan kifogásolják, hogy az oroszországi börtönökben rendkívül alacsony órabérért foglalkoztatják a fogvatartottakat, akiknek sok helyen rendkívül rövid a szabadidejük.

Forrás: Russia to set up trading house for products made in jail. RIA Novosti, 2014.02.14.

Fogvatartottak készítik a zárkaajtókat Hollandiában

A hollandiai Zaanstad börtön 731 darab új zárkaajtóját fogvatartottak készítik. Fred Teeven igazságügyi miniszter elégedett az összes bv. intézetben munkavégzést biztosító In-Made cég tevékenységével, amelynek keretében az elítéltek rendszeresen készítenek – többek között – kerítéselemeket, kerti bútorokat, fajtékokat, futballkapukat. Az új zárkaajtókat Zwolle és Veenhuisen börtönök fogvatartottjai fogják legyártani.

Forrás: Prisoners to make cell doors for new Zaanstad prison. Dutch News, 2014.03.18.

Egy amerikai börtönfarm

Ohio állam börtöngazdaságai segítenek az elítélteknek abban, hogy nap mint nap megtapasztalják a szabadság és a felelősség érzését. A több száz szarvasmarha el látása, a farm területének rendben tartása, a traktorok, betakarítógépek kezelése és karbantartása a szabad életre és becsületes munkára nevel.

Az állam tizenegy börtönfarmján mintegy 15 300 hektár mezőgazdasági területen 900 tenyésztésre alkalmas tehenet, legalább 2 200 levágásra szánt szarvasmarhát tartanak. Az öt tejtermelő gazdaságban mintegy 800 tejelő tehenről gondoskodnak. A Mansfield büntetőintézet farmja mintagazdaságnak számít, ahol a fogvatartottaknak teljes erőbedobással kell dolgozniuk, vigyázniuk kell az értékekre, az állatokra és növényekre. A farm 1300 hektáros növénytermesztő területtel rendelkezik. A terményeket az Ohio Élelmiszerbank Szövetség veszi át.

Dave Clouser, a farm vezetője úgy nyilatkozott, hogy a legtöbb fogvatartott megfelelő fizikai állóképesség birtokában érkezik, de csak egy részük alkalmas a csapatmunkára. A legtöbben hamar megtanulják a szerszámok és a mezőgazdasági gépek használatát. A tréningek videók vetítésével kezdődnek, majd a résztvevők a vezetők segítségével derítik fel a farmot. A traktorok, a láncfűrész használata, a terepen végzett munka veszélyeket rejt magában. Az eszközök és

kulcsok meg vannak jelölve, használat után mindent vissza kell rakni a megfelelő helyre. Ezt a biztonsági intézkedést a legtöbben be is tartják. A tapasztaltabb fogvatartottak számára a farm vezetője engedélyezheti a gépjármű-, valamint a traktorvezetést. Clouser elmondta, hogy a farmon felállítottak egy térképet, amelyen minden terület számozott, és színes jelzések, utasítások találhatóak arra vonatkozóan, hogy az elítélteknek melyik helyen mit kell vagy éppen szabad tenniük, ha egy eszköz elromlik, vagy hasonló probléma merül fel.

A munkavégzés fajtája függ az adott évszaktól és az időjárástól. A farmon bőségesen kínálkozik csupán kézi erővel elvégezhető munka is. Télen az elítéltek a javítási feladatok elvégzésére és a berendezések karbantartására összpontosítanak. Gyakran előfordul, hogy a fogvatartottak érdeklődése megnő a gazdálkodás iránt, és vannak, akik később is az agrárszektorban maradnak. A szakemberek álláspontja szerint a farmokon töltött szabadságvesztés-büntetés kedvezően befolyásolja a rehabilitációt is.

Forrás: Ohio farms for freedom and responsibility. Ohio News Net, 2014.04.03.

PC-felújítás egy angol intézetben

A hertfordshire-i Bovingdon közelében található HMP Mount bv. intézetben a fogvatartottak régi PC-k javításával foglalkoznak. A felújított személyi számítógépeket 60 angol font (kb. 20 ezer forint) értékben adják el különféle alapítványoknak, hátrányos helyzetű közösségeknek és akár iskoláknak is.

A program elindításakor sok elítélt egyáltalán nem értett a számítógépek működéséhez. A legtöbben könnyen vették az akadályokat, és gyorsan megtanulták a számítógép-alkatrészek cseréjét és a programok telepítését. Az informatika ugyan nagy lépésekkel fejlődik, mégis szükség van a régi PC-k felújítására, még mindig vannak olyan közösségek, ahol ezeknek is nagy hasznát veszik.

A „Computers4All” projekt küldetése az, hogy a fogvatartottak kedvet kapjanak a továbbtanuláshoz és a fejlődéshez az informatika területén. Az alapok, azaz a hardverek és a telepítő szoftverek megismerése után a későbbiekben el-sajátíthatják a szerverüzemeltetést, a hálózatmenedzselést, a hálózatfelügyeletet, azaz mindazt, ami egy cég mindennapjait segíti az információs és kommunikációs technológia high-tech világában.

Forrás: Emily Garthwaite: HMP The Mount Prison teaches inmates IT skills with PC refurb scheme. IT Proportal, 2014.05.24.

Szaktanfolyamok Spanyolországban

A spanyolországi Melilla bv. intézetben hét tanfolyam indult 125 fogvatartott számára. Az ács, vízvezeték- és fűtésszerelő, valamint a szakácsképzés nagyon népszerű. A projektek szervezője, Antonio Marques megjegyezte, hogy az Országos Munkaügyi Szolgálattal kötött megállapodás értelmében az elítéltek a kurzusok végén bizonyítványt kapnak. A képzéseket a Caixa Bank alapítványa is támogatja.

Az állami közbeszerzés az Innovación y Desarrollo Local nevű céggel kötött megállapodást arról, hogy 115 ezer euró (kb. 34 millió forint) erejéig fog különféle tanfolyamok szervezése által gondoskodni a Melilla, Andalucía, Castilla-La Mancha, Ceuta és Extremadura területén található fogvatartottak továbbképzéséről.

Forrás: Tania Costa: La cárcel de Melilla programa siete cursos para formar a 125 internos este año. Faro Digital, 2014.07.10.

Börtön és call center

A bolognai Dozza bv. intézetben az elítéltek olyan tanfolyamon vesznek részt, ahol call center munkatársakat képeznek ki. A program az Intra Logos nevet viseli, és 150 órás szakmai gyakorlatot tartalmaz. A Bologna tartomány területén működő Cup2000 nevű cég koordinálja a fogvatartottakat. A call center egészségügyi, ambuláns és diagnosztikai területen működő cégek számára fogadja a hívásokat.

Forrás: Dal carcere al call center. Fatto Bologna, 2014.06.23.

Varróműhely Máltán

A máltai Corradino büntetőintézetben 11 nő elítélt vesz részt a Mary Grace Pisani által szervezett speciális varróműhely munkájában. A fogvatartottak egy magáncég számára készítenek egyedi kárpitokat és függönyöket. A textíliákkal foglalkozó cég a Marigold Alapítvány révén jutott hozzá varrógépekhez. Az elítéltek komoly szakmai ismeretekre és gyakorlatra tesznek szert a munkavégzés során.

Forrás: Kim Dalli: Female inmates to work for private factory from prison. Times of Malta, 2014.04.11.

Egy francia börtön konyhája

A vannesi börtön konyháján az elítéltek igyekeznek magas színvonalon elkészíteni a napi menüt. Az igazgató, Xavier Rideau messzemenően támogatja a szakácsok képzését a fogvatartottak körében. Ezzel a végzettséggel – szerinte – a börtönből szabadulók bárhol találhatnak jól fizető állást maguknak. Az intézet igyekszik a képzést változatossá tenni, 2013 karácsonya előtt például a híres séfet, Olivier Samsont hívták meg egy rövid szakmai konzultációra. A fogvatartottak visszajelzéséből is az derül ki, hogy a börtön konyháján finom és laktató ételek készülnek.

Forrás: Inmates of the prison kitchen. ABC News, 2014.03.19.

Munkáltatás Jáva szigetén

A semarangi Kedungpane büntetőintézetben az elítéltek a zárkáikban készítenek kézműves termékeket és kiegészítőket. A Jáva sziget központi régiójában elhelyezett fogvatartottak 2013 áprilisa óta vesznek részt cipő- és szandálkészítésben,

apróbb lakásfelszerelési tárgyakat készítenek, valamint képeket sokszorosítanak szítanyomással.

A börtön munkáltatási részlegének vezetője, Haryoto elmondta, hogy a szabad lakosság körében a papucskok és a lábtörlők a legnépszerűbbek. A programban való részvétel feltétele a jó magaviselet, a szorgalom és a megbízhatóság. Az elkövetők a tanultakat a büntetés letöltése után továbbra is hasznosítani tudják.

Forrás: Suherdjoko. The Jakarta Post, Semarang, 2014.02.27.

Börtönmunka a turizmushoz kapcsolódóan

A bahamai büntetőintézetek lakói turisták számára készítenek szuvenir tárgyakat. A program célja a fogvatartottak vállalkozásra való ösztönzése. Dr. Bernard Nottage nemzetbiztonsági miniszter kiemelte, hogy a magánszektor bizalmának elnyerése érdekében művészeti és kézműves bemutatót, illetve vásárt rendeztek New Providence közösségi templomában. A táskák, festmények, faragványok és kerámiák a börtönök falai között készültek, és a „Börtönipar” emblémával lettek ellátva. A szervezők célja, hogy minél több a turizmussal foglalkozó megrendelőt nyerjenek meg a magánszektorból.

Forrás: Bahamas' prison inmates to make „tourist-related souvenir products”. Tribune, 2014.05.27.

Bankban dolgozó indiai elítéltek

Az India Bank hajlandóságot mutat arra, hogy a Tihar bv. intézet néhány fogvatartottját is munkába állítsa. Megfelelő pszichés és fizikai állapotban levő személyek köréből kerülhetnek ki az alkalmazottak a küldönc és az informatikus munkakör betöltésére. Elsősorban az 5-12 év szabadságvesztés-büntetésre ítélt fogvatartottak közül válogatják ki a program résztvevőit több lépcsőben.

Forrás: Indian Bank to employ Tihar inmates at its prison branch. India Times, 2014.06.22.

A csehországi Rubikon Centrum figyelemre méltó eredményei

A „Working Chance” projekt a cseh büntetés-végrehajtás és a Rubikon Centrum közötti együttműködés eredményeképpen jött létre. A Rubikon Centrum egy 1994-ben alapított angol civil szervezet, amelynek célja, hogy pártfogolja az új és alternatív megoldások gyakorlati megvalósítását a büntető igazságszolgáltatásban. A szervezet 2000-ben elnyerte a Nemzetközi Közösség Igazságszolgáltatási Díját, amit Londonban a brit királyi hercegnő adott át.

Az Egyesült Királyságban a Rubikon Centrum a női elítélteket vonja be a „Working Chance” programba, a csehországi központ pedig ezt a gyakorlatot veszi át. A hangsúly a résztvevők képességeinek fejlesztésén, megerősítésén, a foglalkoztathatóság fenntartásán van, ami által lehetővé válik számukra a

bűnözéstől mentes élet és a munkavégzés iránti motiváltság. A projekt fő célja, hogy átadja a már bevált gyakorlatot, ami magában foglalja a képzési műhelyek felállítását, a személyzet képzését és az eredmények továbbadását.

A másodlagos célok között találjuk azt a törekvést, hogy a szervezők szeretnék lebontani a meglévő korlátokat a börtönből kikerülő, dolgozni szándékozó ex-elítéltek és a kinti társadalom tagjai között. Szükséges a munkáltatók tájékoztatása és ösztönzése, hogy nagyobb számban alkalmazzák a börtönből kikerülteket. Végso sorban pedig a cseh program bizonyítottan sikeresen működő elemeit meg kell osztani más országok szervezeteivel is.

Forrás: Working Chance forms partnership with Czech CJ Agency. Rubikon Centrum News, 2013.05.14.

Izlandon népszerű a börtönben tanulni

Az izlandi elítéltek körében nagyon népszerűek a börtönben meghirdetett oktatási programok, a fogvatartottak 70%-a az idejének egy részét tanulással tölti. Ez a pozitív hozzáállás az utóbbi néhány évben alakult ki. A szakemberek úgy látják, hogy az elítéltek eredményei sok esetben kifejezetten jók, ami nagyban javítja visszailleszkedési esélyeiket.

Forrás: School is popular among Icelandic prisoners. Ice News, 2014.05.26.

Rehabilitáció Uruguayban

Az uruguayi büntetés-végrehajtás rehabilitációs rendszere alapvetően a munkán, tanuláson, a kulturális programokon és a sportoláson alapul. A munka sokféle területet érinthet. A 2012-es börtönlázadás során használhatatlanná vált Penal de Libertad intézet újjáépítése körül nagy bonyodalom alakult ki. A munkálatok megkezdésekor a 17 önként jelentkezőt a többi fogvatartott rendszeresen megfenyegette, majd 8 hónappal később már 300 főre bővült az építkezésben részt vevők száma.

A 9 700 munkaképes fogvatartottból közel 5 000 fő dolgozik, sokan azonban csak szakmai tanfolyam elvégzése után képesek ellátni a feladatukat. Uruguayban az Országos Rehabilitációs Intézet felügyeli a szakmai képzést és a fogvatartottak munkavégzését. José Lucas, az intézet oktatási és kulturális koordinátora azt nyilatkozta, hogy 2013-ban kb. 5 000 elítélt végzett el szakmát adó (pl. ács, szakács, ápoló) tanfolyamot. Egész Uruguay területén 500 tanár foglalkozik a börtönlakók oktatásával. A fogvatartottak a tanfolyamok végén hivatalos bizonyítványt kapnak.

Érdekeség, hogy jelenleg 19 elítélt dolgozik a Szabadultak Otthona felépítésén, ahová a hajléktalanná vált ex-fogvatartottak kerülhetnek be. Az épület 50 férfit és 12 nőt tud majd elszállásolni.

Forrás: Antonio Larronda: More than half of inmates study or work. Infosurhoy, 2014.04.24.

A sport szerepe az argentin börtönökben

Az argentin Igazságügyi Minisztérium és a kormány sport államtitkársága egy megállapodás keretében lehetővé tette, hogy a bv. intézetekben az elítéltekből csapatokat szervezzenek. A résztvevők helyet kaphatnak a tartományi ligák mérkőzésein is egy-egy csapathoz csatlakozva. A kiemelten tehetséges fogvatartottak akár a szabadulásukat követően felvételt is nyerhetnek egy-egy egyesületbe.

A futball mellett a rugby is rendkívül népszerű az argentin börtönökben. A 18 büntetőintézetben közel 400 fogvatartott játszik rendszeresen rugby. A nők körében – érdekes módon – elsősorban a jégkorong népszerű, de kevés az esély arra, hogy a résztvevők kilépjenek a börtönök falai közül, és később csatlakozni tudjanak valamelyik bajnoksághoz.

Forrás: Eric Weil: Sport in prison. Buenos Aires Herald, 2014.01.06.

Művészeti program Új-Zélandon

Az új-zélandi Whanganui börtönben a Resztoratív Igazságszolgáltatási Alapítvány programjának részeként művészeti program indult. A kezdeményezéshez csatlakozott fogvatartottak munkáját a wanganui Davis Központi Városi Könyvtárban állították ki. A pályázat címe Aotearoa – a mi földünk, a mi embereink – volt.

Carol Gash művészettanár oktatja a festés és ceruzarajz technikáját. Az elítéltekkel együtt ismétlik át a maori mitológiát, felidézik Új-Zéland legszebb tájait és az ott élő embereket. Reti Pearse, az intézet igazgatója a rehabilitációs törekvések jelentős eredményét látja a kiállításban, mert a kinti közösség számára értéket jelentenek a műalkotások. A büntetőintézet személyzete mindent megtesz annak érdekében, hogy 2017-re a visszaesési arányt 25%-ra vissza tudják szorítani. A művészeti szakkörön kívül csoportterápiát is szerveznek, illetve a munkáltatás és a szakmai képzés is hagyományosan erős az intézetben.

Forrás: Zizi Sparks: Art raises funds for restorative justice. New Zeland Herald, 2014.06.09.

Falfestmények egy kaliforniai intézetben

A kaliforniai Bűnelkövetők Büntetés-végrehajtási és Rehabilitációs Hivatala számos új lehetőséget nyújt az Avenal állami büntetőintézetben fogva tartott elkövetők számára. Az egyik projekt a pozitív börtönkörnyezet megteremtésére irányult. A cél az volt, hogy a börtönlakók képesek legyenek átalakítani a környezetüket oly módon, hogy az a közérzetüket javítsa.

A program keretében a rajztehetséggel megáldott fogvatartottak falfestményeket készítettek az intézet szürke falaira. Nehéz feladat volt tapasztalt művészeket és muralistákat találni egy olyan kreatív alkotás elkészítéséhez, ami az elítélteket is elégedettséggel tölti el. Nehéz volt továbbá olyan csapatot összeállítani, ahol a művészek és a fogvatartottak képesek együtt dolgozni. Hosszas

tanácskozás után a falfestmények egy része a sport témájához kapcsolódóan készült el, a többi alkotás különböző szakmák képviselőit mutatja be munkavégzés közben.

Az Avenal Mural projekt végül átütő sikert hozott. A fogvatartottak gyakran állnak meg a falfestmények előtt, és elismerően beszélnek társaik és a művészek közös erőfeszítéséről.

Forrás: Avenal Mural project. California News, 2014.07.06.

„Sárga szoba” a börtönben

Olaszországban naponta több ezer gyermek keresi fel látogatási idő alatt szabadságvesztés-büntetését töltő szülőjét a bv. intézetekben. A „Gyerkek rácsok nélkül” alapítvány a látogatásokra vonatkozóan alapvető fontosságú kérdéseket vetett fel: A börtönszemélyzet milyen légkörben és formában fogadja a gyermekeket?, Megszakítják-e váratlanul a találkozót?, Jár-e mosoly a börtönbe érkező gyerekeknek?.

Az alapítvány közel 10 éve foglalkozik a fenti kérdésekkel. Erőforrásait részben arra használják, hogy gyerekként sárga szobákat alakítsanak ki a börtönökben, ahol szülő és gyermek felhőtlenül beszélgethet egymással a látogatási idő alatt. A modellt Lombardia tartományban kezdték el alkalmazni. Milánóban sokat segítenek a sárga szobák a megfelelő színvonalú kapcsolattartásban. A gyerekek nem érzik a marginalizációt, csökken a kockázata, hogy a szülői mintát követve bűncselekményt kövessenek el. Az alapítvány elnöke, Lia Sacerdote jelezte, hogy a programjukkal szeretnének Lombardia tartományból kilépni és Európá-szerte egy hálózatot kiépíteni.

Lényeges körülmény a gyermek és szülő találkozásakor, hogy a gyermeket pozitív élmények ériék. Ehhez szükséges a személyzet továbbképzése, hiszen a gyermek előtt a fegyőröknek úgy kell viselkedniük a szülővel szemben, hogy a szülői tekintély ne sérüljön. Így a látogatás ideje alatt kiemelten fontos, hogy a börtönszemélyzet megfelelő tiszteletet tanúsítson a fogvatartottal szemben. A gyermek nem retteghet az intézetben, így szükség van a szabad élethez hasonló légkör megteremtésére, egy játékokkal teli, világos, színes szobára. Egy 2009-es miniszeri körlevél értelmében a börtönszemélyzettől elvárható viselkedés a gyermekkel szembeni kedvesség, mosoly és szívélyes üdvözlés.

Forrás: Ilaria Lonigro: The „yellow room” for children visiting parents in prison. WestInfo, 2014.05.06.

Gyerektábor Nyugat-Ausztráliában

A Nyugat-ausztrál Börtönszövetség statisztikai adatai szerint a szabad lakosság gyerekeihez viszonyítva a fogvatartottak gyerekei esetében hatszor akkora esély van arra, hogy bűncselekményt kövessenek el. A „Tábor gyermekeknek” programot évente négy alkalommal szervezik meg olyan gyermekek számára,

akiknek valamelyik szülője éppen szabadságvesztés-büntetését tölti. A táborban felhívják a gyerekek figyelmét arra, hogy egy-egy élethelyzetben melyik a helyes út, és segítenek feldolgozni a nehezen kezelhető családi problémákat. A tábor való-
lási nevelést is nyújt a fiataloknak.

Forrás: Camp for kids. Western Australia News, 2014.03.29.

Könyvolvasási projekt a börtönben

Az olaszországi Calabria tartományban könyvolvasási projekt elindítására készülnek. Calabria Regionális Bizottságának javaslata értelmében bizonyos feltételek érvényesülése mellett a szabadságvesztés-büntetés három nappal csökken minden elolvasott könyv után. A javaslat szerint 12 hónapos időszakra vonatkoztatva a börtönbüntetés maximum 48 nappal csökkenhet. Ez gyakorlatilag 16 könyv elolvasását jelentené. A hat hónapnál hosszabb szabadságvesztés-büntetésre ítélt személyek esetében kerülhet sor csak a fenti lehetőségre.

A csalások elkerülése érdekében oktató felügyelné az olvasás folyamatát. Lényegében a „Visszafizetés olvasás által” elnevezésű braziliai kezdeményezés átvételéről van szó. Calabria tartomány kulturális minisztere, Mario Caligiuri nyújtotta be a kidolgozott javaslatot. A szakemberek szerint az olvasás unaloműző, része lehet a személyes és társadalmi jóvátételnek, a diszkomfort-érzet egyik ellenszere, valamint fejleszti a tudatosságot.

Forrás: „Less jail time the more books you read”. Local News, 2014.05.06.

Eseménynaptár (2014. április 1-jétől június 30-áig)

ÁPRILIS 1.

Átadták a Büntetés-végrehajtási Szervezet Továbbképzési és Rehabilitációs Központjának megújult igali telephelyét. Az eseményen részt vett dr. Tóth László, a Belügyminisztérium gazdasági és informatikai helyettes államtitkára, valamint Schmehl János bv. dandártábornok, a büntetés-végrehajtás országos parancsnokának biztonsági és fogvatartási helyettese. Az intézmény az Új Széchenyi Terv Környezet és Energia Operatív Program (KEOP) keretében két sikeres pályázattal nyert 55 millió forint, önrész nélküli, vissza nem térítendő támogatást az épületek felújítását, modernizálását, költséghatékony működtetését célzó beruházásokra. A kivitelezés során korszerűbbé vált a telephely energiaellátása. A napkollektoros és napelemes rendszerek használatával 85-95%-al csökken a meleg víz előállításához felhasznált gáz mennyisége. A beruházással évente 240 GJ megújulóenergia-felhasználást lehet elérni, ami évi 13,4 tonna üvegházhatású gázkibocsátás-csökkenést eredményez, hozzájárulva környezetünk megóvásához.

A Fővárosi Törvényszéken bemutatták a bírósági távmeghallgatási rendszert, amely a büntetés-végrehajtás, a bíróságok és a rendőrség tevékenységét egyaránt segítheti. Az újszerű informatikai megoldást, amelynek bevezetésével jelentősen csökkenthető az előállítások, szállítások száma, az Országos Bírósági Hivatal és a Fővárosi Törvényszék a Belügyi-

nisztériummal és a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságával együttműködve dolgozta ki. A megoldás az eljárási törvény által jelenleg is lehetővé tett zárt láncú távközlési rendszer útján fogatosított eljárási cselekményekhez hasonló, lényege, hogy a bíróság a tárgyalóterem és a bv. intézet között kiépített közvetlen videókapcsolaton keresztül hallgatja meg a fogvatartottat. A pilot projektben a Budapesti Fegyház és Börtön, valamint a Fővárosi Bv. Intézet III. számú objektuma vett részt.

ÁPRILIS 8.



Dr. Hatala József, a Nemzeti Bünmegelőzési Tanács elnöke és Csóti András bv. vezérőrnagy, a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka tartott sajtótájékoztatót Tökölön a fiatalok elítélteknek szervezett jobb agyféltekés rajzoldási módszert oktató képzés eredményeiről és a további tervekről. A módszer elsajátítása elősegíti a fiatalok fogvatartottak önkifejezését, fejleszti az együttműködési és szociális készségüket. Segíti a stresszoldást, csökkenti az agressziót, kialakítja a

képzőművészetek iránti kulturális érzékenységet, és fejleszti a kreativitást. Az első tanfolyamot 15 elítélt végezte el, a későbbiekben újabb csoportok indulnak. A fogvatartotti programok célja az elkövetők sikeres visszailleszkedése a társadalomba szabadulásuk után, valamint az ehhez szükséges önbecsülés, illetve döntésképeség fejlesztése.

ÁPRILIS 9.

Dr. Lőrincz József ny. bv. dandártábornok, címzetes egyetemi tanárt köszöntötték 70. születésnapja alkalmából a Nemzeti Közszerződési Egyetem Rendészettudományi Karának dísztermében. A Büntetés-végrehajtás Tudományos Tanácsa által szervezett rendezvényen először Csóti András bv. vezérőrnagy, országos parancsnok köszöntötte Lőrincz tanár urat, majd dr. Ruzsonyi Péter bv. dandártábornok, az NKE Rendészettudományi karának dékánja, valamint dr. Mezey Barna, az ELTE rektora, a Magyar Börtönügyi társaság elnöke méltatta az ünnepelt szakmai, illetve tudományos munkásságát. Ezt követően Csóti András az alkalomra készült tisztelegő kötetet, továbbá dr. Ruzsonyi Péter a dr. Pintér Sándor belügyminiszter adományozta díszszabályát adta át dr. Lőrincz Józsefnek. Ezután dr. Pallo József bv. ezredes, a BVOP főosztályvezetője, a Tudományos Tanács alelnöke ismertette az ünnepi kiadvány tartalmát, majd az ünnepelt köszöntö meg a róla szóló megemlékezést és az ajándékokat, felidézve szakmai életútjának egyes érdekes állomásait.

A Bv. Szervezet Oktatási Központjában tartották meg a büntetés-végrehajtás 2014. évi országos terepfutó



bajnokságát. A megmérettetésen 36 csapat összesen 640 versenyzője vett részt. A rendezvényt Csóti András bv. vezérőrnagy, országos parancsnok nyitotta meg, a díjakat Schmehl János dandártábornok, az országos parancsnok biztonsági és fogvatartási helyettese adta át. A csapatversenyt a Pálhalmi Országos Bv. Intézet versenyzői nyerték meg.

ÁPRILIS 15.

A BVOP Titkársági és Jogi Főosztálya szervezésében Pilisszentkereszten rendezték meg a bv. szervezet jogászainak továbbképzését. Az elmúlt években bekövetkezett jogszabályi változások mindenképpen időszerűvé tették a visszatekintést és a közös értelmezést igénylő kérdések megvitatását. A rendezvényt Csóti András bv. vezérőrnagy, országos parancsnok nyitotta meg, majd dr. Pallo József bv. ezredes, főosztályvezető mutatta be az új bv. törvényt, és ismertette a kapcsolódó jogalkotási munka ütemezését. Ezt követően neves szakértők – a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, a Fővárosi Főügyészség, az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala munkatársai, továbbá a Szegedi Tudományegyetem és az ELTE oktatói – tartottak előadásokat.

ÁPRILIS 23.

A Sopronkőhidai Fegyház és Börtön a Győr-Moson-Sopron Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság részvételével törzsfoglalkozással összekötött katasztrófavédelmi gyakorlatot tartott. A gyakorlat során a börtön harmadik emeletén észlelt zárvatűz miatt az intézet azonnalriadót rendelt el. Perceken belül a helyszínre érkeztek a tűzoltók, és a bv. személyi állományával közösen sikeresen felszámolták a katasztrófavédelmi helyzetet.

ÁPRILIS 24.

Dunaújváros Közggyűlése a „Dunaújváros Közbiztonságáért” díjat adományozta Bényei Tamás bv. őrnagynak, a Pálhalmi Agrospeciál Kft. foglalkoztatásért felelős ügyvezető-helyettesének. Bényei Tamás a tavalyi árvízi védekezésben jelentős szerepet vállalt, folyamatosan kapcsolatot tartva a katasztrófavédelmi és közigazgatási szervekkel személyesen irányította a védekezésben résztvevő kollégákat, szervezte a fogvatartottak munkáját. A rangos önkormányzati kitüntetést Dunaújváros Közggyűlése a város területén dolgozó hivatásos rendvédelmi dolgozók és azon természetes személyek vagy közösségek elismerésére hívta életre, akik Dunaújváros közbiztonságáért kiemelkedő tevékenységet folytatnak.

ÁPRILIS 29.

A Budapesti Fegyház és Börtön adott otthont az idei konzuli találkozónak, a BVOP által szervezett rendezvényen több mint harminc ország képviselője vett részt. A találkozón elsőként Csóti András bv. vezérőrnagy, orszá-



gos parancsnok mutatta be a bv. szervezet helyzetét, valamint felvázolta a fejlesztési terveket, lehetőségeket. Ezután Schmehl János bv. dandártábornok, az országos parancsnok biztonsági és fogvatartási helyettese beszélt a nem magyar állampolgárságú fogvatartottak létszámáról, összetételéről, ismertette a rájuk vonatkozó jogszabályokat, és értékelte a konzulátusokkal való kapcsolattartást. Széles Gábor bv. ezredes, a Budapesti Fegyház és Börtön parancsnoka bemutatta az intézetet, ezt követően a konzulok intézetlátogatáson vettek részt, majd konzultáció következett, ahol az egyes országok képviselői kérdéseket tehetek fel. A találkozó mindkét fél számára hasznos volt, a konzulok bepillantást nyertek a büntetés-végrehajtási szervezet működésébe és a fogvatartottak mindennapjaiba, míg a szervezők megismerkedtek azokkal a problémákkal, amelyek megoldása után még hatékonyabbá válhat a szervezet és a konzulátusok együttműködése.

ÁPRILIS 30.

Anyák napi ünnepséget tartottak a Belügyminisztériumban. Dr. Pintér Sándor belügyminiszter nevében dr. Konráth Károly parlamenti államtitkár fejezte ki elismerését és köszö-

tét a rendvédelmi szerveknél dolgozó édesanyáknak, köztük tizenöt nagycsaládos, négy vagy öt gyermeket nevelő kolléganőnknek. A büntetés-végrehajtási szervezet nevében Csóti András bv. vezérőrnagy, országos parancsnok köszöntötte az ünnepeket.

Május 1.

A hagyománnyá vált Kőbányai virtusvetélkedőn az idén kilenc csapat indult, köztük a Fővárosi Bv. Intézet, valamint a Budapesti Fegyház és Börtön versenyzői. A játékos erőpróbán számos versenyszámban kellett a csapatoknak ügyességüket, erejüket, állóképességüket bizonyítaniuk. A vetélkedőn a Fővárosi Bv. Intézet a II. helyen végzett, a győzelmet idén is a Hivatásos Tűzoltó Parancsnokság csapata szerezte meg. A nap hőse a Kőember címet elnyerő Varga István bv. főtörzssőrmester, a Budapesti Fegyház és Börtön körletfelügyelője lett, aki 40 méteren át cipelte a 91 kilós betonkockát. A rendezvény halfőzőversenyén a 31 induló csapatból a Fővárosi Bv. Intézet két csapata a Prémium kategóriában az Arany-fakanál címet nyerte el.

Május 5.

A Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara „Magyarország új Büntetés-végrehajtási Kódexe” címmel rendezett konferenciát a Magyarországi Református Egyház Zsinati Épületében. A tanácskozást dr. Antalóczy Péter, a KRE ÁJK dékánja nyitotta meg, majd prof. dr. Mezey Barna, az ELTE rektora előadásában a börtönbüntetés és a börtön történeti dilemmáit boncol-



gatta. Csóti András bv. vezérőrnagy, országos parancsnok a büntetés-végrehajtás jelenlegi feltételrendszerét és az bv. új kódexhez kapcsolódó fejlesztéseket ismertette. Prof. dr. Vókó György egyetemi tanár, az Országos Kriminológiai Intézet igazgatója a bv. jog fejlődési irányait vázolta fel előadásában. Prof. dr. Ruzsonyi Péter bv. dandártábornok, a Nemzeti Közsolgálati Egyetem Rendészettudományi Karának dékánja a kriminálpedagógia tudománya felől elemezte az új bv. kódexben bekövetkezett változásokat. A konferencia délutáni programjában további értékes, a bv. jog témakörébe sorolható előadások hangzottak el.

A Balassagyarmati Fegyház és Börtönben tartották meg a római katolikus börtönlelkészek konferenciáját. A találkozó szentmisével kezdődött, melyet Bíró László tábori püspök, a Magyar Katolikus Püspöki Kar börtönpasztorációs referense mutatott be a koncelebráló atyákkal együtt. A szentmisén a bv. intézet fogvatartottjai is részt vettek, a zenei szolgálatot az intézet Szent Dávid zenekara biztosította.

Május 8.

Együttműködési megállapodást írt alá Cséri Zoltán bv. dandártábornok, a Fővárosi Bv. Intézet parancsnoka,

valamint dr. Demeter Tamás pénzügyőr ezredes, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal Bevetési Főigazgatóságának főigazgatója. A két szerv abban állapodott meg, hogy a szolgálati kutyák alkalmazhatóságának fejlesztése céljából tevékenységüket összehangolják. Ennek érdekében kölcsönösen biztosítják a szolgálati kutyák képzéséhez szükséges eszközöket és a helyszínt, illetve a feladat végrehajtásához megfelelő szakmai jártassággal rendelkező személyt, valamint lehetőséget a szolgálati kutyavezetői tanfolyamon történő részvételre. A megállapodást kiterjedt arra is, hogy a két szerv tájékoztatja egymást az együttműködéssel összefüggésben végzett tevékenységéről, illetve annak eredményeiről szakmai fórumain tájékoztatást ad.

Május 9.

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bv. Intézetben rendezték meg a Nyírség Kupa kiképzési és szintfelmérő versenyt. A hét bv. intézet részvételével megtartott regionális bajnokságon labdarúgás, lövészet és sakk versenyszámokban mérték össze tudásukat a versenyzők. Az összesített csapatversenyben az első helyezett a Balassagyarmati Fegyház és Börtön csapata lett.

Május 11.

Tizenhét csapat, közel kétszáz résztvevő versenyzett az I. Desedai Sárkányhajó Bajnokságon, amelyet a Kaposvári Vízügyi SC rendezett. A viadalon a Somogy Megyei Bv. Intézet két csapattal indult, amelyek a 6. és a 11. helyezést érték el. A rendezvény célja a Deseda-tó és a vízi sportok

népszerűsítése, valamint a munkaügyi közösségek összekovácsolása volt.

Május 13.

A Magyar Börtönügyi Társaság tisztújító közgyűlését és szakmai fórumát tartották meg az ELTE Állam- és Jogtudományi Kara dísztermében. A jelenlévő tagok a társaság elnökhelyettesévé választották Schmehl János bv. dandártábornokot, az országos parancsnok biztonsági és fogvatartási helyettesét. A közgyűlést követő szakmai fórum a „Nők a büntetés-végrehajtásban” címet viselte, a tanácskozás keretében négy előadás hangzott el. Elsőként dr. Juhász Zsuzsanna egyetemi docens, a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának oktatója a női fogvatartottak helyzetét Európa vonatkozásában vázolta fel. Ezután dr. Antal Szilvia bv. ügyész, a Fővárosi Főügyészség munkatársa a fogva tartott nőkkel kapcsolatos hazai kutatásokat mutatta be. Dr. Tanács Eszter Tímea bv. ezredes, a Kalocsai Fegyház és Börtön parancsnoka a nők büntetés-végrehajtásának gyakorlati kérdéseiről beszélt, Singerné Pölöskey Ágnes bv. alezredes, a Fővárosi Bv. Intézet osztályvezetője a büntetés-végrehajtási szervezetben dolgozó nők helyzetét elemezte.

Május 14.

Márianosztrán rendezték meg a büntetés-végrehajtási szervezet 2014. évi országos járőrbajnokságát, amelyen huszonkilenc bv. szerv csapata kilencven fővel vett részt. A díjakat Schmehl János bv. dandártábornok, az országos parancsnok biztonsági és fogvatartási helyettese adta át. A járőrbajnokság győztese a Jász-Nagy-

kun-Szolnok Megyei Bv. Intézet csapata lett.



Május 12-15.

Magyarországon tett látogatást Jacek Włodarski bv. dandártábornok, a lengyel büntetés-végrehajtás országos parancsnoka, Eugen Balko bv. ezredes, a szlovák és dr. Pavel Ondrašek bv. ezredes, a cseh büntetés-végrehajtás első számú vezetője Csóti András bv. vezérőrnagy, országos parancsnok meghívására. A BVOP-n lezajlott találkozón a cseh, a lengyel, a szlovák és a magyar vezetők bemutatták saját országuk büntetés-végrehajtásának aktuális helyzetét, áttekintették az országos és az intézeti szintű kétoldalú kapcsolatokat, továbbá egyeztettek a szervezetek közötti európai uniós együttműködési lehetőségekről. Az országos parancsnokokat a Belügyminisztériumban fogadta dr. Pintér Sándor belügyminiszter. Az út során a Visegrádi Négyek büntetés-végrehajtási szervezeteinek vezetői látogatást tettek a Fiatalkorúak Bv. Intézetében és a Duna Papír Kft. üzemében, illetve a Közép-dunántúli Országos Bv. Intézetben és az Annamajor Kft. székelyén, ahol az intézeti gyakorlattal és a gazdasági társaságok munkáltatási tevékenységével kapcsolatban tájékoztak.

Május 15.

Átadták a Pálhalmi Országos Bv. Intézet 138 millió forintból megújított energetikai rendszerét. A beruházás átadóünnepségén részt vett Varga Valéria bv. vezérőrnagy, az országos parancsnok gazdasági és informatikai helyettese és dr. Galambos Dénes országgyűlési képviselő is. A fejlesztés célja a költségek csökkentése volt a megújuló energiaforrások használatának növelésével, a projekt a Környezet és Energia Operatív Program (KEOP) keretén belül, az Európai Regionális Fejlesztési Alap és a hazai központi költségvetési előirányzat közös finanszírozásával valósult meg. A beruházás eredményeként a 2012-ben telepített mélykúti napelemes rendszer után immár mindhárom objektumában napenergiából előállított villamos energiával fedezi szükségleteinek 15%-át a közel 1 600 fogvatarított elhelyezését biztosító bv. intézet. A fejlesztés során a három objektum épületeire összesen 581 darab napelemtet telepítettek 150 négyzetméternyi felületen. A számítások szerint a 140 kilowatt teljesítményű, hálózati viszsztatáplálásos kiserőművek az 55 millió forint éves energiafelhasználásból megközelítőleg hét millió forintos költségmegtakarítást eredményeznek.

Május 17., 24.

A RÁCS Sportegyesület Szombathelyen, az Újperinti Pontypanyán szervezett horgászversenyt a büntetés-végrehajtási dolgozók, rendőrök, tűzoltók és hozzátartozóik számára.

A Nyíregyháza-Sóstó Gyógyfürdői Horgászegyesület és az IPA me-

gyei szervezete „Nyílt nemzetközi halfogó verseny”-t rendezett, amelyre meghívást kapott a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bv. Intézet csapata is.

MÁJUS 23.



Harmadik alkalommal rendezték meg a kutyavezetők és szolgálati kutyák országos szakmai versenyét a Fővárosi Bv. Intézet III. objektumában. A versenyt Schmehl János bv. dandártábornok, a büntetés-végrehajtás országos parancsnokának biztonsági és fogvatartási helyettese nyitotta meg, főbírónak dr. Pálincás András pü. alezredest, a Nemzeti Közszerológiai Egyetem szaktanárát kérte fel az intézet. A csapatversenyt Fővárosi Bv. Intézet nyerte meg.

MÁJUS 27.

A „Tudásalapú közszolgálati előmenetel támogatása” című ÁROP-projekt nemzetközi konferenciáját tartották meg a NKE Rendészettudományi Karának nagytermében, amelynek témája az új büntetés-végrehajtási kódex volt. Prof. dr. Ruzsonyi Péter bv. dandártábornok, a kar dékánja, a tanácskozás levezető elnöke, prof.

dr. Patyi András, az egyetem rektora, valamint Schmehl János bv. dandártábornok, a büntetés-végrehajtás országos parancsnokának biztonsági és fogvatartási helyettese köszöntötte a résztvevőket, majd három előadás hangzott el. Cornel Marius Marin, a román büntetés-végrehajtás országos parancsnokának helyettese az új román bv. törvényről beszélt. Dr. Szalayné dr. Sándor Erzsébet, a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó helyettes ombudsman a büntetőjog alkalmazásának nemzetiségi vonatkozásait elemezte. Prof. dr. Vókó György, az Országos Kriminológiai Intézet igazgatója a bv. jog szabályozásának szerepéről tartott előadást, kitérve az új bv. kódex egyes rendelkezéseire. A konferencia délután programja dr. Pallo József bv. ezredes előadásával folytatódott, a BVOP Titkársági és Jogi Főosztályának vezetője az új bv. törvény sajátosságait, fő üzeneteit foglalta össze. Schmehl János a bv. kódex új jogintézményeit mutatta be, illetve a büntetés-végrehajtási szervezet férőhely-bővítési programjáról is beszélt. Prof. dr. Ruzsonyi Péter a kriminálpedagógia és az új bv. törvény reintegrációs törekvéseinek összefüggéseire mutatott rá előadásában. Dr. Huszár László bv. dandártábornok, a BVOP Stratégiai Elemzési és Tervezési Főosztályának vezetője a bv. kódex kapcsán a fogvatartottak kockázatkezelési rendszerével kapcsolatos gondolatait osztotta meg a hallgatósággal.

Cornel Marius Marint, a román büntetés-végrehajtás országos parancsnokhelyettesét Cséri Zoltán bv. dandártábornok fogadta a Fővárosi Bv. III. objektumában. Az intézetlátogatás során Marin úr megtekintette a

fogvatartottak körleteit, az egészségügyi blokkot, valamint a sétaudvart.

Május 28.

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma szociális és családtügyért felelős államtitkársága idén is számtalan pályázó közül választotta ki a leginkább családbarát munkahelyeket. A költségvetési szervek kategóriájában a Márianosztrai Fegyház és Börtön is díjazott lett, így a korábban már ezt a címet megszerző Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézet és a Fővárosi Bv. Intézet mellett a harmadik bv. szerv, amely az értékes elismerés birtokosa.

Május 29.

Két egymással szomszédos település, a szlovákiai Apátújfalu és a magyarországi Terény 2012-ben együtt pályázott, hogy a turizmusfejlesztést célzó Magyarország-Szlovákia Határon Átnyúló Együttműködési Program keretében közösségi helyeket hozzanak létre. „A harangok nem ismernek határokat” című projekt záró rendezvényén adták át és áldották meg a harangokat és az új közösségi tereket a két községben. Apátújfaluiban, a csábi és a dacsókeszi patak összefolyásánál gyaloghídat és a község főteréül szolgáló közösségi teret hoztak létre, Terény községben – többek között – felújították és lefedték a szabadtéri színpadot. Mindkét településen felállítottak egy-egy haranglábat, a szlovákiaiakat magyar, a magyarországit pedig szlovák tervező álmodta meg. A munkában együttműködő partnerként részt vett a Balassagyarmati Fegyház és Börtön. A bv. intézetben erre a célra pályázati pénzből faipari műhely ala-

kítottak ki, ott készítették el az összes fa járólapot és más faszerkezeteket is. A terényi haranglábat dr. Beer Miklós, a Váci Egyházmegye püspöke, az apátújfaluit pedig Stella Leontin kanonok plébános szentelte fel.

A Közép-dunántúli Országos Bv. Intézet baracskai objektumában tartották meg a rendvédelmi szervek speciális csoportjainak közös kiképzési napját. A képzést Széll Gábor, a Kelet-Európai Wing Tsun Kung-Fu Szövetség főinstruktor-helyettese, 7. fokozatú mester tartotta. A programon részt vett a Közép-dunántúli Országos Bv. Intézet baracskai és székesfehérvári objektuma, továbbá a Szegedi Fegyház és Börtön, a Veszprém Megyei Bv. Intézet, a Pálhalmi Országos Bv. Intézet, a Zala Megyei Rendőr-főkapitányság, valamint az MH 43. Nagysándor József Híradó és Vezetéstámogató Ezred speciális csoportja.

Május 30.

A Bv. Szervezet Oktatási Központjában pedagógusnap ünnepséget tartottak. Dr. Pintér Sándor, Magyarország belügyminisztere büntetés-végrehajtási munkássága elismeréséül emléktárgyat adományozott Árvai Judit Katalin bv. alezredesnek, a Bv. Szervezet Oktatási Központja kiemelt főreferensének és Bacsóné Pelcz Mária bv. századosnak, a tököli Fiatalkorúak Bv. Intézete nevelőjének. Az elismeréseket Csóti András bv. vezérőrnagy, a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka adta át.

A Bv. Szervezet Oktatási Központjában e napon tartották meg az első egységes rendvédelmi képzésben részesült osztály kibocsátó ünnepségét is. Az OKJ-s bizonyítványokat Csóti

András bv. vezérőrnagy, országos parancsnok adta át a huszonegy, sikeres vizsgát tett hallgatónak.



„Ne légy áldozat” jelmondatlalt harmadik alkalommal rendezték meg a rendvédelmi napot Nyíregyházán Szabolcs-Szatmár-Bereg megye rendvédelmi szervei, amelyen a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bv. Intézet is részt vett. A látványos rendezvényen az intézet – többek között – a Szöktetési kísérlet című bemutatójával vívta ki a közönség elismerését.

MÁJUS 31.

Az Egészségre nevelő és szemléletformáló életmód programok – lokális színterek TÁMOP-projekt „Egészségesen, de hogyan” című programja keretében a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bv. Intézet dolgozónak gyermekei részére gyermeknapot tartottak az intézet császárszállási hétvégi üdülőjében. A gyermeknapot számos program színesítette, a legnagyobb sikert a „Jön a zenebóhóc” című műsor aratta.

A Tartalmas Életért Közhasznú Egyesület szervezésében családnapot rendeztek a Sasfészek Ifjúsági Szállóban a Zala Megyei Bv. Intézet állományának tagjai és családjaik részére. Itt is bóhóc szórakoztatta a gyermekeket, akik megismerkedhettek az origami-

hajtogatás és a csillámfestés titkaival. A nagyobbakat asztalitenisz-, strandfutball- és tollaslabdaverseny várta, az érdeklődők betekinthettek a koronázás fogásaiba is.

JÚNIUS 10.

Együttműködési megállapodást írt alá dr. Zakhar Tibor bv. ezredes, a Bv. Szervezet Oktatási Központjának igazgatója és dr. Papp Antal tű. ezredes a Katasztrófavédelmi Oktatási Központ igazgatója. A két partner megállapodott abban, hogy kölcsönösen segítik egymást az oktatás és a kiképzés területén, ennek érdekében összehangolják tevékenységüket. Az együttműködés kiterjed arra is, hogy a jövőben az oktatási központban a katasztrófavédelem szakemberei oktatják a tűzvédelmi feladatokat a bűntetés-végrehajtási tanulók részére.

JÚNIUS 11.

A Váci Fegyház és Börtönben tartották meg a büntetés-végrehajtási gazdasági társaságok ügyvezető igazgatóinak értekezletét. Otott Annamária bv. ezredes, főosztályvezető az Egészségügyi Gazdasági Vezetők Egyesülete (EGVE) és a bv. gazdasági társaságok kapcsolatának fejlődését mutatta be. Kovács László ny. bv. ezredes, az Adorján-Tex Kft., illetve Szakolczai Lóránt bv. alezredes, a Duna-Mix Kft. ügyvezetője az egészségügynek gyártott textiltermékek és nyomtatványok ellátásának kedvezőbb alakulásáról számolt be. Koncz Klára bv. ezredes, főosztályvezető a kft.-k 2014. év beruházásainak, fejlesztéseinek főbb irányairól és a tervezett stratégiai beruházásokról beszélt. Kiegészítést tett Hirják András bv. ezredes,

az Annamajori Kft. fejlesztéseiről, amelyben kiemelte növekvő szerepvállalásukat az iskolai közétkeztetéssel kapcsolatos egészséges ételmisszerellátásban. Az értekezlet zárásaként Szakolczai Lóránt ismertette a Duna-Mix Kft. működését, majd a résztvevők megtekintették a nyomdát és könyvkötészetet, a varrodát, a géphímző-üzemben zajló egyenruhaéktmány-gyártást, valamint a kábelkötegelő bér munkauzem tevékenységét.

A Bv. Szervezet Oktatási Központja szervezésében az ORFK Rendészeti Szervek Kiképző Központja Vágóhíd utcai sporttelepén rendezték meg a büntetés-végrehajtás 2014. évi kispályás labdarúgó bajnoksága döntőjét,



amelyen a regionális bajnokságok győztesei, hat bv. szerv csapata vett részt. A bajnokságot a Pálhalmai Országos Bv. Intézet és pálhalmai Agrospeciál Kft. közös csapata nyerte meg.

JÚNIUS 12.

A Szolnoki Törvényszék és a Szolnoki Járásbíróság bírái és munkatársai tettek intézetlátogatást a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bv. Intézetben Kissné dr. Szabó Judit, a Szolnoki

Törvényszék elnöke vezetésével. Az intézetlátogatás során Horváth Ákos bv. alezredes, mb. intézetparancsnok tartott tájékoztatót az intézet szakmai munkájáról, majd a vendégek megtekintették az intézetet. Az intézetlátogatást követően a Szolnoki Törvényszék elnöke megköszönte a személyi állomány szakmai munkáját, és tájékoztatta az intézet mb. parancsnokát, hogy későbbiekben a vidéki bíróságok munkatársai részére is kívánnak intézetlátogatást szervezni.

JÚNIUS 13.

Átadták a református egyház és a büntetés-végrehajtás együttműködésével kialakított ökumenikus kápolnát a Szegedi Fegyház és Börtön nagyfai objektumában. A kápolnát dr. Bölcskei Gusztáv református püspök és dr. Kiss-Rigó László szeged-csanádi megyéspüspök szentelte fel. Ezután Csóti András bv. vezérőrnagy, a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka mondott ünnepi beszédet a börtönök hitéleti tevékenységéről. Tikász Sándor bv. dandártábornok, az intézet parancsnoka elmondta, hogy a Szegedi Fegyház és Börtönben 13 vallási felekezet gondoskodik a fogvatartottak lelki gondozásáról, illetve egy katolikus és egy református börtönlelkészük is van. A kápolnát az elítéltek kulturális körletrészének termében alakították ki, fogvatartotti munkával újítták fel az ablakokat, a padokat, a szószéket, a keresztet, valamint a református címert a Nagyfa Alföld Kft. szegedi telepén készítették az elítéltek.

Emlékfutást szervezett az MH 12. Arrabona Légvédelmi Rakétaezred a tavalyi árvíz évfordulóján, hogy méltó módon emlékezzenek a védekezés so-

rán tapasztalt példátlan összefogásra, a bajtársiasságra, az önzetlen segíteni és tenni akarásra. A mezőny Győrzámoly térségéből indult, ahol a legintenzívebb volt a védekezés. A versenyre mintegy harminc csapat nevezett, közel 300 futó – közöttük a győri bv. intézet versenyzői – vett részt a 22 km-es váltóversenyben.

JÚNIUS 14.

Az I. Soproni Fertő Tavi Sárkányhajó Fesztivál amatőr versenyében a Sopronkőhidai Fegyház és Börtön női csapata sikerrel szállt vízre, a tíz induló felnőtt csapat közül a negyedik helyen eztek célba.

JÚNIUS 17.

Szekszárdon, a Tolna Megyei Bv. Intézetben együttműködési gyakorlatot tartottak az intézet, az Országos Mentőszolgálat és a Terrorelhárítási Központ paksi osztályának részvételével. A gyakorlat feltételezése szerint a börtönnel szomszédos ügyészségen bombarobbantással fenyegetőzött egy illető, azután pedig zárvatűz ütött ki, valamint túszejtés is történt. A sikeres gyakorlat tapasztalatait törzsfoglalkozáson elemzik.

JÚNIUS 17-20.

Krízis-incidens tárgyaló tanfolyamot (Bv. KIT) rendeztek a Váci Fegyház és Börtönben. A dr. Huszár László bv. dandártábornok vezette továbbképzésre tizenöt intézetből érkeztek kollégák, hogy elsajátítsák a krízishelyzetek, incidensek tárgyalási technikáit és gyakorolják a rendkívüli események hatékony kommunikációs kezelését. Az elméleti és gyakorlati ismereteket nyújtó képzésen a

Terrorelhárítási Központ túsztárgyaló munkatársai is részt vettek, akik pozitívan értékelték a tanfolyamon tapasztaltakat.

JÚNIUS 19.



A Nemzeti Bünmegelőzési Tanács (NBT) sajtótájékoztatót tartott az Országos Kriminológiai Intézet (OKRI) kutatásáról, amely 139 jogerősen elítélt betörő bevonásával készült. Magyarországon a betörés az egyik leggyakoribb bűntett, minden hatodik vagyon elleni bűncselekmény betöréssel lopás. Mint azt dr. Barabás Tünde, az OKRI kutatásvezetője elmondta: 60–90 perces interjúkat készítettek önként jelentkező elítéltekkel, akik 100 kép alapján választották ki, hogy hová törnének be „szívesen”, illetve mi az, ami visszatartja őket. Ezek szerint a kertvárosi családi házak mellett népszerűek a sorházak és a tanyák is, viszont a lakótelepi lakások nem, mert a betörők nem remélnék ezeknél értékes zsákmányt. Dr. Hatala József, a NBT elnöke azt hangsúlyozta, hogy a kutatás alapján a Tanács olyan kiadványokat juttat majd el a lakossághoz, amelyekben ötleteket adnak az önvédelemre. Egyben kifejezte reményét, hogy a kutatás hozzájárul a bűncselekmények visszaszorulásához. Csóti András bv. vezérőrnagy, a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka

arról beszélt, hogy a BVOP és az NBT együttműködése alapján vehettek részt a kutatásban az elítéltek, szigorúan önkéntes alapon. Az önkéntesség abban is megmutatkozott, hogy a résztvevők végig készségesen együttműködtek a kutatás vezetőivel.

JÚNIUS 26.

Eugen Balko ezredes, a szlovák büntetés-végrehajtás országos parancsnoka és Milan Ivan ezredes, a szlovák országos parancsnok helyettese, illetve Lubomíra Vrobelová, a szlovák Igazságügyi Minisztérium kabinetfőnöke látogatott el a Szombathelyi Országos Bv. Intézetbe, hogy megismerjék a PPP-konstrukcióban épült intézet működési tapasztalatait. A delegációt Varga Valéria bv. vezérőrnagy, az országos parancsnok gazdasági helyettese fogadta.

JÚNIUS 29.

A hagyományoknak megfelelően a Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Karának végzős hallgatóit a Budai Várban avatták tisztté. Büntetés-végrehajtási szakon három nappali és három levelező tagozatos hallgató végzett. A kar többi hallgatója a rendőrség, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, valamint az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság tisztje lesz. A tisztavatáson beszédet mondott Orbán Viktor miniszterelnök, aki hangsúlyozta, hogy mára nehéz munkával, de sikerült visszaállítani „a mundér becsületét”, így az egyenruha többé nem félelmet ébreszt, hanem tiszteletet parancsol.

JÚNIUS 30.



A 2010 óta tartó férőhely-bővítési program mellett a gépjárműpark megújítása is folytatódik a büntetés-végrehajtási szervezetnél. Ennek eredményeként öt új nagy befogadóképességű szállítójárművet adott át Tasnádi László rendészeti államtitkár a szervezet számára. A gépjárművek mintegy 250 millió forint értékű beszerzésével párhuzamosan a legrosszabb műszaki állapotú járműveket a büntetés-végrehajtás leselejtezi, így a járműpark átlagéletkora jelentősen csökken, és a szállítókapa-
citás közel 10%-kal nő: 908 fogvatartott egyidejű szállítására nyílik lehetőség. Az új Renault Tornádó típusú, Euro 6-os motorral felszerelt járművek egyenként 42 személy szállítására alkalmasak. Az öt gépjármű a fővárosi, a pécsi, a kaposvári, a nyíregyházi és a szegedi börtön munkáját fogja segíteni.

A büntetés-végrehajtás országos parancsnoka Semmelweis-nap alkalmából tizenegy főt részesített elismerésben. Az elismerések ünnepélyes átadására a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságán került sor.

Összeállította: D. F. I.

ÁROP-konferencia az új bv. törvényről

A „Tudásalapú közszolgálati előmenetel támogatása” című ÁROP-projekt nemzetközi konferenciáját tartották meg 2014. május 27-én a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karának nagytermében, amelynek témája az új büntetés-végrehajtási kódex volt.

Prof. dr. Ruzsonyi Péter bv. dandártábornok, a kar dékánja, a tanácskozás vezető elnöke, *prof. dr. Patyi András*, az egyetem rektora, valamint *Schmehl János* bv. dandártábornok, a büntetés-végrehajtás országos parancsnokának biztonsági és fogvatartási helyettese köszöntötte a résztvevőket, majd a konferencia délelőtti programjaként három előadás hangzott el.

Elsőként *Cornel Marius Marin*, a román büntetés-végrehajtás országos parancsnokának helyettese beszélt az új – 2014. február 1-jén hatályba lépett – román bv. törvényről. Gondolatait magyarul *dr. Czenczer Orsolya* bv. őrnagy, az NKE RTK Bv. Tanszékének főiskolai docense tolmácsolta. *Dr. Szalayné dr. Sándor Erzsébet*, a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó helyettes ombudsman a büntetőjog alkalmazásának nemzetiségi vonatkozásait elemezte előadásában. *Prof. dr. Vókó György*, az Országos Kriminológiai Intézet igazgatója a büntetés-végrehajtási jog szabályozásának szerepéről tartott előadást, amelyben – többek között – az új bv. kódex egyes rendelkezéseinek módosítását javasolta.

A konferencia délután programja *dr. Pallo József* bv. ezredes előadásával folytatódott. A BVOP Titkársági és Jogi Főosztályának vezetője rövid történeti visszatekintés után az új bv. törvény sajátosságait, fő üzeneteit foglalta össze. *Schmehl János* előadásában a bv. kódex új jogintézményeit mutatta be, illetve a büntetés-végrehajtási szervezet férőhely-bővítési programjáról is beszélt. *Prof. dr. Ruzsonyi Péter* a kriminálpedagógia és az új bv. törvény reintegrációs törekvéseinek összefüggéseire mutatott rá előadásában. *Dr. Huszár László* bv. dandártábornok, a BVOP Stratégiai Elemzési és Tervezési Főosztályának vezetője a bv. kódex kapcsán a fogvatartottak kockázatkezelési rendszerével kapcsolatos gondolatait osztotta meg a hallgatósággal. A tanácskozás a vezető elnök zárszavával ért véget.

Az EU-finanszírozású projekt keretében megtartott rendezvény, amelynek során minden előadást követően kérdések feltevésére nyílt mód, kiváló alkalmat nyújtott az új bv. törvény egészének bemutatására, illetve egyes elemeinek részletesebb megismerésére.

A szerk.

Elhunyt dr. Csetneky László nyugalmazott bv. ezredes*



Eltávozott közülünk egy Gondolkodó, egy Humanista egy Pedagógus. Elment a szeretett társ, barát, kolléga, az elismert kutató, a kimagaslóan sikeres tanár. Díjai, kitüntető címei ugyanúgy hosszan sorolhatóak, mint munkái és az azokról szóló méltatások.

Életpályája nyílegyenes, vakmerő kanyaroktól mentes, összefonódik szakmai, tudományos fejlődésével. Vajon honnan fakadtak figyelemreméltó pályáivének lankadatlan energiái? Vajon gyermekkorának nehéz éveit sarkallták állandó, fokozott teljesítményre, hiszen korán elhalt apa nélkül, legidősebb testvérként kellett védőnő édes-

anyjának segítséget nyújtania öt testvére megélhetéséhez? Érettségi után segédmunkás, majd katonának viszik. Első találkozása az oktatással a Katonai Műszaki Főiskola pedagógiai tagozatán történik, ahová írónkként irányítják. Leszerelése után felvételt nyer a Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola nappali tagozatára.

1970-ben, 26 évesen, gyógypedagógusként érkezett a bv. szervezethez. Innen nézve, már szakmatörténeti távlatból szemlélve, a legjobb időpontban. Akkor, amikor a szakma jelentős humán fordulata következett be, amikor elkezdtük feltárni a kriminális személyiségek között is az individuális különbségeket, amikor módszereink, eszközeink finomításához szükség volt felkészült specialistákra; akkor, amikor néhány küldetéses pszichológus kezdte meg tevékenységét a bv. intézetekben, amikor az elítéltek nevelése újabb optimista lendületet vett és bátorítan kísérletek indultak a szakterület tudományos feltárására, különösen a kriminálpedagógia és a bv. pszichológia területén. Ennek az új szakmai generációnak egyik szellemi vezetője volt Csetneky László. Olyan progressziót képviselt, amely képes volt szétfeszíteni a kőkemény biztonságközpontú látásmód kiterjedését, és képes volt megláttatni, hogy a társadalom számkivetett bűnelkövetői jogos büntetésük elviselésén túl esendő emberek, akiknek most, életük krízisidőszakában van a legnagyobb szükségük a szakértő segítségre.

Kiemelkedő tehetség volt, akit a szakma elismert: hivatali főelőadói – csoportvezetői – alosztályvezetői karrierjét főiskolai tudományos és oktatói pályája koronázta meg, az időközben megszerzett bölcsész, klinikai pszichológusi végzettséggel, majd egyetemi doktorátussal. Nevét a bv. pszichológia terén ma már

* A dr. Csetneky László temetésén – 2014. augusztus 21-én Baján – elhangzott gyászbeszéd szerkesztett változata.

tudományszak- és iskolateremtőként tartjuk számon. 1984-től a Rendőrtiszti Főiskola Bv. Tanszékén oktatva és kutatva kezdte érlelni, szintetizálni a bv. pszichológiával kapcsolatos külföldi és hazai ismereteket, amelynek eredménye a szerzőtársával, Boros Jánossal együtt megalkotott és 2002-ben kiadott munkája, a Börtönpszichológia, amely elméleti alapvetése ennek a ma már nélkülözhetetlen szakismeretnek. Szakmai életútjának csúcsa a nemzetközi szakmai szervezetekben, az EPEA-ban és a CPT-ben betöltött szerepe, ahol nyelvtudásán kívül imponálóan kamatoztathatta szakmai elméleti és gyakorlati jártasságát.

Csetneky László nevéhez egy szakterület kötődik elválaszthatatlanul. Tudós elődök értékeit örökölte át, példát mutatott emberségből, hűségből, kitartásból, a gyengék, az elesettek, a segítségre szorulókat iránti alázatból. Szemléletformáló erejű szakismerettel és gondolkodásmóddal ismertetett meg bennünket.

Nyugodjon békében! Emlékét megőrizzük!

Ajánló

Belovics Ervin – Vókö György: A büntetés-végrehajtási törvény magyarázata. Budapest, 2014, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 475 oldal. 5000 Ft.

A büntetőjog területét is érintő átfogó igazságszolgáltatási reform, az új Büntető Törvénykönyv hatálybalépése, valamint a büntetőpolitika új irányai szükségessé és aktuálissá tették egy, az új Btk.-val harmonizáló, modern büntetés-végrehajtási kódex megalkotását. A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény – egy-két szakasz kivételével – 2015. január 1-jén lép hatályba.

A kódex több tekintetben is új alapokra helyezi a büntetés-végrehajtást. Fontos újdonság a legelterjedtebb büntetési forma, a szabadságvesztés újraszabályozása. A fogvatartottak társadalomba való visszailleszkedésének elősegítése és a visszaesők számának csökkentése érdekében az új törvény az egyéni igényekhez igazodó kokázatelemzési és -kezelési rendszert vezet be, valamint a korábbinál differenciáltabb jutalmazási és felelősségi rend keretében értékeli a fogvatartottak magatartását.

A könyv elsődleges célja a bv. kódex megismerésének és az alkalmazására való felkészülésnek az elősegítése, legyen szó egyetemi hallgatókról, a büntetés-végrehajtás szabályaival a munkájuk során találkozó jogász szakemberekről, vagy a büntető igazságszolgáltatás területein dolgozókról. A kötet szakmai színvonalát a szerzők – dr. Belovics Ervin büntetőjogi legfőbb ügyész helyettes és dr. Vókö György, az Országos Kriminológiai Intézet igazgatója – kimagasló elméleti felkészültsége és a büntető igazságszolgáltatás területén szerzett több évtizedes tapasztalata garantálja.

A kiadvány felépítése az új törvény rendszerét követi a vele való könnyebb megismerkedés megkönnyítése érdekében, így annak szerkezete teljes mértékben az új törvényhez igazodik. A kötetet terjedelmes irodalomjegyzék zárja.

Emberek őrzője. Tanulmányok Lőrincz József tiszteletére. I-II. kötet. Szerk. Hack Péter, Koósné Mohácsi Barbara. Budapest, 2014, ELTE Eötvös Kiadó. I. köt. 198. o., II. köt. 149 o.

Dr. Lőrincz József ny. bv. dandártábornok, címzetes egyetemi tanár munkásságának jelentőségét, elismertségét, személyének megbecsülését jelzi, hogy 70. születésnapjára két tisztelgő kiadvánnyal is köszöntötték pályatársai, tanítványai. A „Börtönügyi kaleidoszkóp” című, a Büntetés-végrehajtás Tudományos Tanácsa kiadásában megjelent kötetet az Börtönügyi Szemle előző számának Ajánlójában már ismertettük.

Az ELTE Állam- és Jogtudományi Kara kiadványa, amelynek köszöntőjét Mezey Barna írta, érdekessége, hogy egyetemi karok, tanszékek és egyéb tudományos műhelyek szerint csoportosítja a szerzőket és írásaikat. A két kötet összes, közel harminc tanulmányára nem térhetünk ki, csupán válogatunk közülük.

Az első kötetben az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar „blokkjában” olvashatjuk – többek között – Finszter Géza írását, amely a kriminálpolitika és a börtönügy összefüggéseit elemzi. Ugyanitt Kabódi Csaba a magyar büntetés-végrehajtás helyzetét a nemzetközi kontroll tükrében vizsgálja, továbbá Víg Dávid a fiatalok bűnelkövetők reszocializációjának elméleti és gyakorlati ellentmondásaira mutat rá. A Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara oktatói közül Juhász Zsuzsanna tanulmánya a mentálisan sérült fogvatartottak jogaival, speciális szükségleteivel foglalkozik, Nagy Ferenc az új Btk.-hoz fűz kritikai megjegyzéseket. A Miskolci egyetem Állam- és Jogtudományi Karát Nagy Anita és Róth Erika képviseli a kötetben. Az előbbi a feltételes szabadságra bocsátás szerepét taglalja, az utóbbi pedig a sértett/áldozat büntetőeljárásbeli jogait tekinteti át a vonatkozó uniós minimumszabályok alapján. A Nemzeti Közszerződési Egyetem Rendészettudományi Kara oktatói közül Czenczer Orsolya a fiatalok elítéltek helyzetét vizsgálja az új bv. kódex kapcsán, Fliegauf Gergely a börtöntovábbítások szubkulturális hátterét vázolja fel, Ruzsonyi Péter pedig az új bv. törvény kriminálpedagógiai vonatkozásait mutatja be.

A második kötetben jórészt történeti jellegű írások kaptak helyet. Az ELTE Magyar Állam- és Jogi Történeti Tanszéke fémjelzte fejezetben Bódiné Beliznai Kinga tanulmánya a kínvallatás történetéhez nyújt új adalékokat, Mezey Barnáé a börtön okori kezdeteit idézi fel. A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság tagjainak dolgozatai közül – börtönügyi szempontból – Boda József tanulmányát érdemes kiemelni, amely a „Büntetés-végrehajtás az Egyesült Nemzetek Szövetségének válságkezelésében” címet viseli.

A kétkötetes kiadvány méltó módon tiszteleg dr. Lőrincz József előtt, megjelenítve azokat a műhelyeket, amelyekhez Lőrincz tanár úr oktatói és tudományos tevékenysége szorosan kapcsolódott, illetve mai is kapcsolódik.

Rendészettudományi gondolatok. Írások a Magyar Rendészettudományi Társaság megalapításának egy évtizedes jubileuma alkalmából. Szerk. Gaál Gyula, Hautzinger Zoltán. Budapest, 2014, Magyar Rendészettudományi Társaság. 228 oldal.

A Magyar Rendészettudományi Társaság – hosszú előkészítő munka után – 2004. május 24-én a Belügyminisztérium Duna-palotájában alakult meg. Jelen kiadvány a tízéves civil szervezetet, szellemi műhelyt köszönti.

A kötet elején Pintér Sándor, Patyi András és Ruzsonyi Péter miniszteri, rektori, illetve dékáni köszöntőjét olvashatjuk. A szerkesztők három témakört alakítottak ki a könyvben található huszonhárom tanulmány közzétételére. (A tanulmányok mindegyikének ismertetésére hely hiányában nem térhetünk ki.)

Az első témakör a „Rendészet és rendészettudomány” címet viseli. Finszter Géza tanulmánya a társadalomtudományok és a rendészet összefüggéseit elemzi. Korinek László „Rendszerváltozás a belügyben” című írásában sokoldalúan mutatja be a 25 évvel ezelőtti történeti események hátterét és következményeit. Sallai János tanulmányának tárgya a rendészet fogalmának kialakulása és a vele kapcsolatos nézetek történeti áttekintése. Virányi Gergely a rendészettudományról

„határrendészeti elfogultsággal” ír a kötetben. Kozáry Andrea a rendészettudomány helyét, szerepét, jövőjét vizsgálja tanulmányában.

„A rendészet határterületei” című részben Bukovics István a fenntartható környezetbiztonságról fejti ki nézeteit, Boda József az állam- és a nemzetbiztonság, illetve a tudomány kapcsolatának eredményeit foglalja össze. Hautzinger Zoltán tanulmánya az idegenjog és az idegenrendészet tartalmi elemeit tárja fel. Kondorosi Ferenc a tisztességes eljáráshoz való jog garanciáit állítja középpontba az Emberi Jogok Európai Egyezménye és annak jogesetei alapján. Bócz Endre a kriminalisztika jövőjéről értekezik a kötetben.

„A rendészettudomány szervezése és évtizedes története” című fejezetben – többek között – Nyiri Sándor, Janza Frigyes és Blaskó Béla visszaemlékezéseit, továbbá Görbe Attiláné Zán Krisztina és mások tisztelgő írásait olvashatjuk.

Trójai faló a Belügyminisztériumban. Az ÁVH szervezete és vezérkara 1953–1956. Szerk. Gyarmati György, Palasik Mária. Budapest, 2013. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – L'Harmattan Kiadó. 506 oldal. 4900 Ft. (Közelmúltunk hagyatéka sorozat)

A kötet bevezető tanulmánya szerint, amelyet a szerkesztők írtak, „1950 és 1953 között az ÁVH – működését tekintve – mintegy államvédelmi minisztériumként volt Rákosi Mátyás legfőbb támasza a terroruralom gyakorlásában, a megfélemlítésre és a félelemben tartásra alapozó rendszer működtetésében”. 1953-ban az ÁVH a Belügyminisztérium felügyelete alá került, ezt megelőzően Péter Gábort elmozdították helyéről, és több tucat ÁVH-s kádert leváltottak, illetve őrizetbe vettek. A Belügyminisztériumba betagolt ÁVH vezetője Piros László államvédelmi vezérőrnagy lett, aki korábban – Péter Gábor helyetteseként – az ÁVH Határőrség parancsnoka volt. A „megszüntetve megőrzött” ÁVH hegemon helyzetbe került a minisztérium szervezetében, amelynek 30 központi egysége közül 18 látott el az államvédelemhez kapcsolódó feladatokat, ideszámítva a Börtönügyi Osztályt is.

A könyv kitér a Belügyminisztérium 1953 és 1956 közötti szervezeti változásaira, a szervezeti egységek – így többek között a BM Büntetés-végrehajtási Parancsnokság feladataira. A minisztérium felépítését szervezeti ábrákon követheti nyomon az olvasó. A kiadvány legterjedelmesebb része a Belügyminisztérium 1963–1956 közötti vezérkarát mutatja be pályaképek segítségével.

A kötet a politikai rendőrség történetének fontos forrásmunkája, amely áttekintően a rendvédelem és ezen belül a büntetés-végrehajtás történetéhez is értékes adatokat szolgáltat.

(Válogatás a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság Szakkönyvtára legújabb szerzeményeiből)

Egy dél-alföldi mezőváros büntető ügyei

Nagy Janka Teodóra könyvéről

Nagy Janka Teodóra, a jogtörténet és a népi jogszokáskutatás kiváló képviselője egy dél-alföldi mezőváros, Makó 1781–1821 közötti jogéletének bemutatására vállalkozott. A hatalmas forrásbázisra támaszkodó könyv egyben módszertani kísérlet is arra nézve, hogyan lehet egy lokális közösség meghatározott időszakra vonatkozó jogi iratain keresztül bemutatni és értelmezni a helyi társadalom mindennapi életét, értékrendjét, belső viszonyait, továbbá a tételes jog mellett élő és azt kiegészítő szabályozó rendszerét.

Ezt a „*Naponként elő forduló bajoknak el igazítása-i Protokolluma*” és a „*Mindennapi jegyzőkönyvekben*” című sajátos forráscsoport tette lehetővé, amely Makó bíraskodási jogának dokumentumait tartalmazza, és amely azt is bizonyítja, hogy a város a 18. század végére kivívta azt a jogát, megszerezte azt a kiváltságot, hogy a jobbágyság magánjogi vitáiban helyben eljárhat. A szerző rámutat, hogy ezt segítették részben a makói jobbágyság szabados jogállásért való küzdelmei, valamint a Mária Terézia és II. József rendeletei hatására elindult modernizációs és polgárosodási folyamatok, az úrbéri rendelet, a Ratio educationis, a türelmi rendelet, a közigazgatási reformok stb. E vonatkozásban különösen fontosnak tekinthető a Novus Ordo Judicarius (1785. december 12.), amelynek első lépése az volt, hogy elkülönítette a közigazgatástól a jogszolgáltatást.

A szerző a büntetőügyeket és a magánjogi ügyeket külön taglalja, ezen belül is kettébontva a városi bíróság döntési jogkörébe tartozó enyhébb büntetőügyeket, valamint a „*Méltóságos Feldes Uraság Jurisdictioja elibe*” terjesztett ügyeket, azaz az úriszék, illetve a megyei törvényszék hatáskörébe tartozó komolyabb normaszegéseket. Makó esetében is az az országos joggyakorlat volt ugyanis érvényben, hogy a földesúr joghatósága alá tartozó területen történt súlyos bűncselekmények esetében az úriszék ítélkezett. E mellett 1741-től a püspök és földesúr szerződése alapján olyan ügyekben is dönthettek, ahol a büntetés mértéke maximum 6–12 forint, nőknél 12 korbács, férfiaknál 24 bot vagy pálca lehetett. Istenkároklás, káromkodás, paráznság, lopás, csavargás, becsületsértés, becstelenítés, rágalmazás, szidalmazás, testi sértések, károkozások, csendháborítások tartoztak a városi bíróság elé kerülő ügyek körébe.

Külön megemlíthető tehát a szerző büntetésekre vonatkozó forrásgyűjtése is. E szerint a makói bíraskodási gyakorlat elsősorban enyhe testi fenyítésre támaszkodott. A szabadságvesztéssel járó való büntetés rendkívül ritka volt, a városházán kialakított áristomba az utca kapitány rendelkezésére inkább megőrzésre, biztonsági letartóztatás, fogvatartás esetén kerültek rövid időre az emberek. Börtönbüntetést például akkor szabtak ki, ha az elkövetőt nem lehetett valamilyen okból testi fenyítéssel büntetni.

Nagy Janka Teodóra mintegy kétezer ügyet áttanulmányozva nyomon tudta követni azokat a változásokat is, amelyek az ügyek típusaiban következtek be a 19. század elejétől. A büntetőjogi ügyek mellett a magánjogi, ezen belül a kötelmi ügyek, a kölcsön és pénzkövetelések jelentek meg egyre gyakrabban, amelyek a gazdasági és társadalmi változásokat is mutatják.

Összefoglalásként kijelenti a szerző, hogy *„A jegyzőkönyvek tanúsága szerint ügyleteikben a makói polgárok erős érdekérvényesítők, de megoldást keresők voltak. Racionális megokolás esetén kompromisszumkésznek bizonyultak, felelősséget vállaltak egymásért. A vitás kérdésekben egy választott testület, a város tanácsa, azaz a makói bírák döntöttek ugyan, de a társadalmi ellenőrzés legfontosabb fóruma maga a város közössége volt, amely kialakította és betartatta értékrendjét, erkölcsi normáit.”* (Nagy J. T. 2012, 201.)

Végezetül érdemes megemlítenünk, hogy a kötet áttekintést ad a népi jogélet kutatástörténetéről – kitekintve a hasonló nemzetközi kutatásokra. A kiadvány végén bő angol nyelvű összefoglaló és gazdag irodalomjegyzék segíti a témában való további tájékozódást.

Nagy Janka Teodóra: Népi jogélet a Dél-Alföldön egy jogtörténeti és történeti forrás tükrében (1781–1821). Mindennapi jegyzőkönyvek a Makó Városában előfordult egyes bajos állapotokról. Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Kar, Szekszárd, 2012. 272 p. (Documenta et Monographiae Universitas Quinqueecclesiensis Faculta de Illyés Gyula Nominata 1.)